

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
บนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM
DESTINATION THROUGH KADEEJEEN COMMUNITY IDENTITY THON BURI BANGKOK

ภูวพล คงน้อย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2567

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
บนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

อุวพล คงน้อย

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2065961277

SWU iThesis gs621150083 dissertation / recv: 17072568 22:51:51 / seq: 44

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM
DESTINATION THROUGH KADEEJEEN COMMUNITY IDENTITY THON BURI BANGKOK

THUWAPOL KONGNOI

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY

(Applied Behavioral Sc.Research)

Behavioral Science Research Insitute, Srinakharinwirot University

2024

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ของ

ธวัชพล คงน้อย

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์จิตร์ชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

.....
ศาสตราจารย์ ดร. จันทะพร..... ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. จันทะพร จันทะพร)

.....
นริสรา พึ่งโพธิ์..... ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร. นริสรา พึ่งโพธิ์)

.....
..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร. จันทะพร จันทะพร)

.....
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลเทพ พูนพล)

.....
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ ขำเพชร)

ชื่อเรื่อง	การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย	รพีพล คงน้อย
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2567
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. สุภากร จันประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. นริศรา พึ่งโพธิ์สม

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนย่านกะดีจีนภายใต้พลวัตของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม 2) สร้างและพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐาน อัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 3) ศึกษาผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังมีการใช้รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร และ 4) สังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปว่าพื้นที่ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และคงความสำคัญผ่านตามยุคสมัยทั้งกรุงธนบุรีจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์จวบจนปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่มีความรุ่งรวยทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีความผสมผสานระหว่างหลายชาติพันธุ์ ทั้งไทย จีน โปรตุเกส และมุสลิม ทำให้เกิดสถาปัตยกรรม ศาสนา และความเชื่อ หลอมรวมกันเป็นวิถีชีวิตจากความหลากหลายดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ในย่านกะดีจีน โดยอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนสามารถแบ่งออกเป็น 1) อัตลักษณ์ที่สามารถจับต้องได้ ประกอบด้วยอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตทางศาสนา และอัตลักษณ์ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และ 2) อัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ ประกอบด้วยอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาอาหาร อัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ จากอัตลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้เพื่อพัฒนาทักษะของคนในย่านกะดีจีนเพื่อเป็นนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนย่านกะดีจีนมีความต้องการพัฒนาตนเองในประเด็นความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสื่อสารและการเล่าเรื่อง การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน การบริหารจัดการ และการบริหารพื้นที่เพื่อให้บริการการท่องเที่ยว จากการพัฒนาทักษะต่างๆ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้นำความรู้ไปใช้เพื่อออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมด้วยตนเอง โดยใช้ชื่อว่า การท่องเที่ยวของย่าน “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน ย่านกะดีจีน” และท้ายที่สุดผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสังเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนโดยการนำอัตลักษณ์มาเป็นฐาน พบว่า รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน มีโครงสร้างประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) บริบทและศักยภาพของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) บทบาทของนักจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 5) การพัฒนาและจัดการอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีทำงาน วิถีการจัดการ และความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของรูปแบบนี้อย่างชัดเจน คือ การที่ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง แม้ในช่วงที่ผู้วิจัยถอนตัวจากพื้นที่แล้ว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยั่งยืนที่แท้จริง

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ย่านกะดีจีน, นักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, อัตลักษณ์, การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Title	PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM DESTINATION THROUGH KADEEJEEN COMMUNITY IDENTITY THON BURI BANGKOK
Author	THUWAPOL KONGNOI
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2024
Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Thasuk Junprasert
Co Advisor	Associate Professor Dr. Narisara Peungposop

This research aimed to achieve four primary objectives: 1) to comprehensively understand the community identity, current situation, prevailing mindsets, and existing practices related to the promotion of cultural tourism within the Kadeejeen district, considering the dynamic socio-cultural context; 2) to develop and implement a cultural tourism promotion model grounded in the unique community identity of the Kadeejeen district, Thonburi, Bangkok; 3) to evaluate the transformative outcomes observed after the implementation of the developed cultural tourism promotion model; and 4) to synthesize a robust model for cultural tourism promotion based on the distinct community identity of the Kadeejeen district, Thonburi, Bangkok. Research findings: The Kadeejeen area possesses a rich and extensive historical legacy, dating back to the Ayutthaya period and maintaining its significance through the Thonburi and Rattanakosin eras to the present day. This locale is culturally abundant, characterized by a vibrant fusion of multiple ethnicities, including Thai, Chinese, Portuguese, and Muslim. This diversity has fostered a unique integration of architecture, religious practices, and beliefs, which collectively shape the local way of life. Given this diversity, tourism has emerged as a crucial driver of economic activity in the Kadeejeen area. The identity of the Kadeejeen can be broadly categorized into two types: 1) Tangible Identity: This encompasses historical identity deeply intertwined with religious ways of life and the identity associated with cultural tourist attractions. And 2) Intangible Identity: This includes the identity related to culinary wisdom, traditional customs and culture, and ethnic identity. Leveraging these identified identities, the researchers employed a participatory action research methodology to enhance the skills of Kadeejeen residents, empowering them to become cultural tourism managers. The Kadeejeen community expressed a clear need for self-development in several areas: knowledge concerning community-based tourism management, communication and storytelling, raising awareness about the Kadeejeen district's identity, administrative management, and spatial management for tourism services. Through these skill development initiatives, the researcher and participants in applying their newfound knowledge to design and independently organize tourism programs and activities. This culminated in a unique tourism initiative titled The Tourism of '3 Religions, 4 Beliefs, 6 Communities' in Kadeejeen.". Ultimately, the researcher and participants collaboratively synthesized a tourism model for the Kadeejeen, fundamentally rooted in its unique identity. This community identity-based cultural tourism promotion model is structured around five essential components: 1) Context and Community Potential: Understanding the unique characteristics and inherent strengths of the community. 2) Community Participation: Emphasizing active and meaningful involvement of community members. 3) Cultural Tourism Activity Design: Developing engaging and authentic cultural tourism experiences. 4) Role of Cultural Tourism Managers: Defining the responsibilities and capacities of local tourism facilitators. And 5) Sustainable Development and Management: Ensuring long-term viability and responsible stewardship of tourism initiatives. This model has demonstrated its capacity to transform the mindsets, operational approaches, management practices, and interpersonal relationships within the local population, thereby fostering sustainable development. A clear indicator of the model's success is the community's sustained ability to independently conduct tourism activities, even after the researchers' withdrawal from the area, which truly reflects its enduring sustainability.

Keyword : Cultural tourism, Kadeejeen, Cultural Tourism Manager, Participatory Action Research

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความสะดวก สันติสุข และส่งเสริมของรองศาสตราจารย์ ดร.ฐาตุกร จันประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พิงโพธิ์สม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุพธนา ไชยจุล อาจารย์ที่ปรึกษาหลักท่านแรก ประธานสอบปากเปล่า รองศาสตราจารย์ ดร.ฐิยาพร กันตารณวัฒน์ กรรมการสอบรองศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ ขำเพชร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล ผู้ให้ข้อสังเกตและคำแนะนำเพื่อเติมเต็มปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ อีกทั้งเข้าใจ ให้กำลังใจ ทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาด้านวิชาการ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลและผู้ร่วมวิจัยการปฏิบัติการทุกท่าน ที่ให้ความเมตตา เปิดโอกาสและเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งที่ได้ขอความร่วมมือไป ขอคุณพี่ ๆ เจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ที่คอยติดตาม ประสานงาน และแจ้งขั้นตอนต่าง ๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอกล่าวจากใจว่าทุกอย่างก้าวของการเดินทางทางวิชาการครั้งนี้ มีอาจเกิดขึ้นได้หากปราศจากการนำทางจากครูอาจารย์ มิตรภาพจากเพื่อนพ้อง และพลังแห่งชุมชนที่ให้ความรักและเมตตาด้วยความจริงใจ ความเหนื่อยยากกลับกลายเป็นบทเรียนอันงดงามเมื่อมีผู้ร่วมทางผู้เปี่ยมด้วยเมตตาอยู่เคียงข้าง ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จึงไม่เพียงเป็นบทสรุปของการศึกษาในครั้งนี้ หากแต่ คือ ความร่วมมือ ความรัก และความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยได้รับจากทุกท่าน และที่จะขาดไม่ได้ในความสำเร็จในครั้งนี้ คือ คุณปรีชา คงน้อย บิดาของผู้วิจัย และคุณป้าสิริลักษณ์ นายศรี ผู้คอยให้การสนับสนุนอย่างดีตลอดมา

ธวัชพล คงน้อย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	9
1.3 คำถามการวิจัย.....	9
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	10
1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา	10
1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	11
1.4.3 ขอบเขตของผู้ร่วมวิจัย	15
1.4.4 ขอบเขตด้านวิธีวิทยา.....	16
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	16
1.5.1 ด้านองค์ความรู้.....	16
1.5.2 ด้านปฏิบัติการ.....	16
1.5.3 ด้านการวิจัย	17
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	17
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19

2.1 แนวคิดเกี่ยวพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชน	20
2.1.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	20
2.1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.....	27
2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน.....	28
2.1.4 การส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	30
2.2 ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์.....	32
2.2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่.....	32
2.2.2 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์.....	33
2.3 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา.....	34
2.3.1 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.....	34
2.3.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม	35
2.3.3 แนวคิดมานุษยวิทยาเมือง	36
2.4 ทฤษฎีทางจิตวิทยา.....	39
2.4.1 ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก.....	39
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
2.6 วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	44
2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย	46
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	49
3.1 พื้นที่วิจัย	49
3.2 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	54
3.3 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย	54
3.3.1 ระยะเวลาการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	55

3.3.2	ระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	55
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล	57
3.4.1	การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย	57
3.4.2	การสังเกต	57
3.4.3	การสัมภาษณ์เชิงลึก	57
3.4.4	การสนทนากลุ่ม	59
3.4.5	การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C)	60
3.4.6	การสะท้อนคิด	61
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	62
3.5.1	การจัดระเบียบข้อมูล	63
3.5.2	การแสดงผลข้อมูล	63
3.5.3	การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้อง	63
3.6	การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	63
3.7	จริยธรรมการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ	63
บทที่ 4	ผลการวิจัย	64
4.1	บริบทของพื้นที่และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	64
4.1.1	บริบทของพื้นที่ย่านกะดีจีน	64
4.1.2	ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย	68
4.2	การศึกษาการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิธีคิด และการปฏิบัติในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ...	71
4.2.1	ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน	71
4.2.2	อัตลักษณ์ของชุมชน	82
4.2.3	การท่องเที่ยวของชุมชน	89

2065961277

4.3 การสร้างและพัฒนากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน.....	95
4.3.1 วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 1.....	96
4.3.2 วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 2.....	113
4.4 ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังจากการใช้รูปแบบ	121
4.5 การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน	127
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	129
สรุปผลการวิจัย.....	129
5.1 การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม...	129
5.2 การสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ ชุมชน.....	132
5.3 ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังจากการใช้รูปแบบ.....	135
5.4 การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน	136
อภิปรายผล	137
ผลการศึกษการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและ วัฒนธรรม	137
การสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ ชุมชน.....	138
ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังจากการใช้รูปแบบ.....	140
การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน	142

ข้อเสนอแนะ	143
1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป	143
2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ	143
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	144
บรรณานุกรม	145
ภาคผนวก.....	149
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการวิจัยสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล	150
ภาคผนวก ข การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง	
วัฒนธรรมบนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร	156
ประวัติผู้เขียน.....	170

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 ตัวอย่างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก	57
ตาราง 2 ตัวอย่างประเด็นการสนทนากลุ่ม	59
ตาราง 3 ตัวอย่างประเด็นการสะท้อนคิด	62
ตาราง 4 ภูมิหลังผู้ให้ข้อมูลและผู้ร่วมปฏิบัติการ (เมื่อมิถุนายน – ธันวาคม 2567 และเดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ 2568).....	69
ตาราง 5 ประเพณีหรือเทศกาลสำคัญของชุมชนภูฏาน.....	79
ตาราง 6 แผนการปฏิบัติการโครงการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน	104
ตาราง 7 แผนการปฏิบัติการโครงการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 2	115

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	46
ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัย: ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม .	47
ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัย: ช่วงปฏิบัติการ	48
ภาพประกอบ 4 โปรแกรมการท่องเที่ยวของย่าน “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน ย่านกะดีจีน”	122
ภาพประกอบ 5 รายละเอียดในการเดินเที่ยว 1 วัน	123

2065961277

SWU iThesis gs621150083 dissertation / recv: 17072568 22:51:51 / seq: 44

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สำคัญและสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศและชุมชนเป็นอย่างมาก จากจำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศที่จะเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2559 – 2562 มีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 32.53 – 39.92 ล้านคน คิดเป็นรายได้ประมาณ 1.63 – 1.91 ล้านล้านบาท นอกจากนี้สถิติรายได้รวมจากการท่องเที่ยวระหว่าง ปี 2560 – 2564 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นระหว่างปี 2560 – 2563 ซึ่งมีรายได้เพิ่มขึ้นจาก 2.82 ล้านล้านบาท (เพิ่มขึ้นร้อยละ 12) 2.95 ล้านล้านบาท (เพิ่มขึ้น ร้อยละ 4) และ 3.02 ล้านล้านบาท (เพิ่มขึ้นร้อยละ 2) ตามลำดับ ต่อมาเมื่อเกิดสถานการณ์การระบาดของโรคอุบัติใหม่ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยส่งผลกระทบอย่างรุนแรงกับรายได้รวมจากการท่องเที่ยวโดยปรับตัวลดลงเหลือเพียง 7.43 แสนล้านบาท (ติดลบร้อยละ 75) และลดลงอย่างต่อเนื่องโดยคาดการณ์ว่าหากสถานการณ์ไม่ดีขึ้นในปี 2564 รายได้รวมจากการท่องเที่ยวจะลดลงเหลือเพียง 6.75 แสนล้านบาท (ติดลบร้อยละ 9) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563) จากการท่องเที่ยวยังคงขยายตัวต่ำจึงเกิดผลกระทบเศรษฐกิจ ภาพรวมภายในประเทศที่ยังไม่สามารถขยายตัวได้เต็มที่แหล่งท่องเที่ยวในบางพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรค COVID-19 มีความไม่แน่นอนจึงก่อให้เกิดอุปสรรคในการท่องเที่ยว ดังนั้น ภาครัฐจึงมีการสนับสนุนส่งเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในประเทศ เช่น โครงการเราเที่ยวด้วยกันซึ่งเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทย หรือโครงการภูเก็ตแซนด์บ็อกซ์ ซึ่งเปิดรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ และมีส่วนขยายพื้นที่ โดยนักท่องเที่ยวต้องมีการกักตัวก่อน 7 วันในพื้นที่ภูเก็ตก่อนออกเดินทางมาจากส่วนขยาย และในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2564 รัฐบาลได้ประกาศเปิดประเทศอย่างเป็นทางการและเปิดรับนักท่องเที่ยวจาก 63 ประเทศ แบบไม่กักตัว และสามารถเดินทางไปอย่างทั่วประเทศได้ซึ่งรัฐบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คาดหวังให้การท่องเที่ยวเกิดการฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว

จากความคาดหวังหากสถานการณ์การระบาดของโรค COVID-19 คลี่คลายลงในช่วงปลายปี 2564 การท่องเที่ยวได้ปรับแผนทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ เพื่อให้เกิดการสอดคล้องกับมาตรการต่าง ๆ ที่ภาครัฐกำหนด โดยใช้วิถีปกติรูปแบบใหม่ (New Normal) โดยให้ทุกคนตระหนักถึงคุณค่าร่วมกัน โดยเพิ่มพูนให้การเดินทางท่องเที่ยวใน

ประเทศไทยมีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น โดยการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำเสนอประสบการณ์ท่องเที่ยวที่เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นหรือตามอัตลักษณ์ เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวไปตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยเน้นคุณค่าที่นักท่องเที่ยวจะได้รับมากกว่าราคาและทำการสื่อสารทางการตลาดโดยการสร้างกระแสและการพัฒนาการสื่อสารผ่านช่องทางที่เหมาะสมกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกันกับในพื้นที่จังหวัดหรือชุมชนที่พร้อมเปิดรับการท่องเที่ยวได้มีการดำเนินการตามมาตรฐานการผ่อนปรนกิจการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งเกิดจากการร่วมมือของกรมการท่องเที่ยวกับสำนักอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับธุรกิจท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ทั้งผู้ประกอบการ สถานที่ และชุมชน รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ว่าจะมีความปลอดภัยและสามารถทำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างสบายใจ (กรมการท่องเที่ยว, 2563)

ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงถูกกำหนดไว้ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2561 – 2580) ซึ่งเป็นแผนระยะ 20 ปี ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ มุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ควบคู่ไปกับการรักษาจุดเด่นด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย และให้คุณค่ากับสิ่งแวดล้อมในระยะแรกให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้และการวางรากฐานด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานและคุณภาพเทียบเท่าระดับสากล สร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว และกระจายการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่าง ๆ เป็นการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป้าหมายสูงสุด คือ ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย โดยภายใต้แผนแม่บทประกอบด้วย 6 แผนย่อย ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม สร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย การท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค และการพัฒนาระบบนิเวศ การท่องเที่ยว การกำหนดกรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ มีเป้าหมายเพื่อให้ประเทศไทยเป็นแม่เหล็กการท่องเที่ยวระดับโลก โดยใช้ฐานจากความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เชื่อมโยงภูมิภาคเพื่อขยายการท่องเที่ยวของไทยและภูมิภาคไปพร้อมกัน ดังนั้น การท่องเที่ยวชุมชน การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ จึงสามารถช่วยสร้างรายได้และเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจากทรัพยากรต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมโดยให้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

ของชุมชน และเป็นการสร้างศักยภาพให้กับชุมชน ทั้งนี้ หากสำเร็จตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ สามารถทำให้การท่องเที่ยวมีรายได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นถึง 3.93 ล้านล้านบาทในระยะเวลา 20 ปี

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในแผนย่อยที่ถูกกำหนดไว้ โดยสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยว มุ่งเน้นการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม ผสมกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ได้แก่ แหล่งอุทยานประวัติศาสตร์ เมืองมรดกโลก โบราณสถาน เมืองเก่า ย่านการค้า วิถีชีวิตลุ่มน้ำ สินค้าชุมชน อาหารไทย และแพทย์แผนไทย เพื่อนามาส่งเสริมสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าผ่านองค์ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี และการออกแบบ เพื่อสร้างสรรค์เป็นสินค้ารวมถึงการพัฒนากิจกรรมและบริการรูปแบบใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว การพัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การส่งเสริมการวิจัย พัฒนา และการออกแบบการสร้างนวัตกรรม การส่งเสริมการลงทุน การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจการท่องเที่ยว การสื่อสารและการคมนาคม การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การส่งเสริมการตลาด และการสร้างเรื่องราว เพื่อบอกเล่า นักท่องเที่ยว โดยการเสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการและบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้มีทักษะและองค์ความรู้ในธุรกิจตลอดห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว ทั้งด้านการออกแบบ การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยี การบริหารจัดการธุรกิจและการตลาด เพื่อสร้างความแตกต่างและความโดดเด่นของสินค้าและบริการ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว โดยการนำเสนอเอกลักษณ์ของประเทศไทยและของแต่ละท้องถิ่น ให้เป็นที่เข้าใจในเวทีโลก ผ่านสื่อสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางสื่อต่าง ๆ รวมทั้ง การส่งเสริมการสื่อสารเรื่องราวอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคและจังหวัดต่าง ๆ ผ่านการพัฒนาแบรนด์และการสื่อสารเรื่องราว อย่างสร้างสรรค์ผ่านช่องทางการตลาดที่เป็นที่นิยมในกลุ่มเป้าหมาย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

จากความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจเนื่องจาก การท่องเที่ยวสามารถสร้างเศรษฐกิจให้เกิดการหมุนเวียนได้ในชุมชน โดยจากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เนื่องจากเป็นวิธีการที่นิยมนำมาใช้ในการศึกษาชุมชน โดยให้ชุมชนและผู้มีส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษา นอกจากนี้ยังมีการใช้วิธี

วิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์และการเก็บแบบสำรวจหรือแบบสอบถาม ผู้ร่วมวิจัยหลัก คือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หน่วยงานในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว โดยการศึกษาส่วนใหญ่กระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยที่เป็นแหล่งวัฒนธรรม หรือมีวิถีชีวิตท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์ที่ได้ถูกนำไปพัฒนารูปแบบหรือแนวทางในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสมและเฉพาะเจาะจงกับแต่ละพื้นที่ การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า พื้นที่ในเขตธนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาอยู่บ้าง เช่น ชุมชนกุฎีจีน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวและสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งมีบุคลากรที่มีศักยภาพและความสามารถในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จ คือ คนในชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตธนบุรี (สุชาติ ธโนภาณุวัฒน์, 2560) โดยวาสนา เพิ่มพูน et al. (2563) ได้รวบรวมภูมิปัญญา วัฒนธรรม อาหาร และสถานที่สำคัญในพื้นที่ย่านกะดีจีนซึ่งในแต่ละชุมชนมีองค์ความรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรมอาหารที่ผสมผสานถ่ายทอดกันระหว่างชุมชน นอกจากนี้ในแต่ละชุมชนมีสถานที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งจัดว่าเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากการศึกษาเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า ในพื้นที่ย่านกะดีจีน ที่ประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม เป็นพื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนและเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่พร้อมพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานต่าง ๆ จะนำไปใช้ได้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ แต่ในส่วนของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยยังมองไม่เห็นถึงการนำอัตลักษณ์ที่มีอยู่หลากหลายของชุมชนไปใช้พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการระบาดของโรค COVID-19 ยังไม่พบว่ามีการศึกษาการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนในย่านกะดีจีน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำวิธีวิจัยแบบ PAR มาเป็นกรอบในการศึกษารั้งนี้ และเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างแท้จริง และสามารถเข้าใจบริบทของชุมชนในทุกมิติ และผู้วิจัยได้นำวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในกระบวนการเก็บข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในครั้งนี้ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีนบนฐานอัตลักษณ์ที่มีอยู่หลากหลายมิติ ทั้งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ และสถานที่สำคัญที่ซ่อนอยู่ในแต่ละชุมชน โดยทำให้

ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีแผนการในการดำเนินงานได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และสามารถสร้างเป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวบนฐานของอัตลักษณ์ย่านได้อย่างเป็นรูปธรรม

ย่านกะดีจีนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ธนบุรีซึ่งมีประวัติศาสตร์และความสำคัญอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จวบจนกระทั่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแต่เดิมปรากฏในชื่อ “เมืองทณบุรีศรีมหาสมุทร” ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านสำหรับเป็นจุดแวะพักของเรือสินค้าที่จะเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อ บางกอกหรือบางเกาะ ซึ่งชาวกรุงศรีอยุธยานิยมเรียกว่าพื้นที่นี้ว่า ธนบุรี ส่วนคนต่างชาติ เรียกว่า บางกอกหรือบางเกาะ จากฐานะเมืองหน้าด่านที่สำคัญต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ได้ถูกยกขึ้นเป็นราชธานีหลังจากที่พระเจ้าตากสินมหาราชได้ปราบดาภิเษกขึ้นในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2311 (ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย วิทยาลัยครูธนบุรี, 2521) พื้นที่ธนบุรีมีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น โปรตุเกส ลาว มุสลิม จีน มอญ และอินเดีย (เทียมจิตร พ่วงสมจิตร, 2558) ซึ่งจากการศึกษาของจากรุวรรณ ขำเพชร (2561) พบว่า ย่านกุฎีจีน เป็นย่านเก่าแก่แห่งหนึ่งของบางกอก เดิมเป็นพื้นที่ของพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยน ที่เดินทางเข้ามาค้าขายในสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งจะสังเกตได้จากศาลเจ้าเกียนอันเกง ซึ่งมีสถาปัตยกรรมของชาวจีนฮกเกี้ยนปรากฏอยู่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าพระยานิกรบดินทร์ได้อุทิศพื้นที่บางส่วน ให้สร้างวัดกัลยาณมิตรขึ้น และมีชาวโปรตุเกสอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน เนื่องจากได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำให้พื้นที่ย่านกุฎีจีน หรือออกเสียงว่า ย่านกะดีจีน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งเห็นได้จากศาสนสถานต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น วัดประยุรวงศาวาส วัดช่างตาครุฑ ศาลเจ้าเกียนอันเกง วัดกัลยาณมิตรวรรมหาวิหาร และมัสยิดบางหลวง ดังนั้น จากความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมกระจายตัวอยู่ในชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐ โดยในปี พ.ศ. 2561 คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เข้ามาให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยในย่านกะดีจีนประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม ภายในพื้นที่มีความแตกต่างกันด้านศาสนาและคติความเชื่อ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอด สืบสานกันมาและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขตั้งแต่สมัยธนบุรีจนมาถึงปัจจุบัน จึงได้รับการขนานนามว่า ย่านแห่ง “สามศาสนา สี่ความเชื่อ”

ซึ่งเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน สามศาสนา ประกอบด้วย ศาสนาพุทธ (ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม) ศาสนาคริสต์ (ชุมชนกุฎีจีน) และศาสนาอิสลาม (ชุมชนกุฎีขาว) สืบเชื้อสายมาจากความเชื่อของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ความเชื่อของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ความเชื่อของศาสนาอิสลาม และความเชื่อที่สืบทอดมาจากรากเหง้าของศาสนาพุทธตามคติมหายาน (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) จากความแตกต่างของศาสนาและความเชื่อในพื้นที่แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปรองดอง และสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้ จึงกลายมาเป็นจุดเด่นของย่านกะดีจีนที่หลอมรวมประวัติศาสตร์ชุมชน และวัฒนธรรม สอดประสานความเป็นพี่น้องทำให้มีความเด่นชัดของวิถีชีวิตที่อยู่กันอย่างสันติมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อชุมชนมีความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีหน่วยงานทั้งจากภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาช่วยในการสนับสนุน โดยจากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ทำงานในพื้นที่ตั้งแต่ปี 2556 จนถึงปัจจุบัน การนำวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือ PAR มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงคาดว่าจะประสบความสำเร็จสูง ประกอบกับการนำแนวคิดทฤษฎีในมุมมองของมานุษยวิทยา สังคมศาสตร์ และจิตวิทยามาใช้ในการอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม และทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้วิจัยนำมาใช้อธิบายรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งครอบคลุมงานสร้างสรรค์ ชนบทธรรมเนียม ประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนควรเคารพ เรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อให้เกิดมิตรภาพ และสันติภาพระหว่างชุมชนอย่างยั่งยืน (นุชนารถ รัตนสูงศักดิ์ชัย, 2554) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนในชุมชน และลักษณะทางสังคมเฉพาะกลุ่ม เช่น พฤติกรรมทางสังคม ธรรมเนียมปฏิบัติที่แต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยอัตลักษณ์นั้นอาจเป็นอัตลักษณ์แต่ดั้งเดิมหรือเป็นอัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยนตามความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2006) ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่ย่านกะดีจีนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมมีหลากหลายมิติซึ่งเป็นทั้งสิ่งที่จับต้องได้ (เช่น วัด โบสถ์ ศาลเจ้า มัสยิด ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (เช่น ค่านิยม วิถีการดำรงชีวิต เป็นต้น)

นอกจากนี้ยังอาจเป็นของดั้งเดิม (เช่น การแสดงพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น เป็นต้น) หรือของร่วมสมัย (เช่น ศิลปะร่วมสมัย การผสมผสานอาหาร เป็นต้น) ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้การท่องเที่ยวเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งในระดับพื้นที่ ภูมิภาคและทั่วโลก (นุชนารถรัตน์สูงศรีชัย, 2554) แนวคิดอัตลักษณ์ชุมชนถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาจุลร่วม การเผยแพร่ และการยอมรับ ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับสังคม สิ่งแวดล้อม เกิดจากการเรียนรู้ภาษา และระบบสัญลักษณ์ที่มีมากขึ้น ทำให้เกิดการมองแบบเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างที่ซับซ้อนมากขึ้น (Lacan, 1953; Richards & Raymond, 2000) ในมิติทางสังคม อัตลักษณ์เป็น การบอกถึงลักษณะหรือการจำแนกแยกแยะ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ความหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม เมื่อตกผลึกแล้วจะเกิดความคงที่อาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามรูปแบบหรือสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก

ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่ออธิบายอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนที่ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ตรงการบริหารจัดการ การควบคุมดูแล และการกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ภายใต้บริบทของชุมชนและสังคม สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือการตอบสนอง ต่อความต้องการของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันมีดุลยภาพ และการมีชีวิต มีระบบระเบียบที่สามารถควบคุมตนเองได้โดยคนในชุมชนสังคม ทำให้เกิดกลไกการอยู่ร่วมกันของคน ในย่าน เรียกว่า ธรรมเนียม หรือวิถีประเพณี และเกิดการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน โดยมีประชาชน คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการพัฒนาย่านกะดีจีน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อทุกส่วนดำเนินงานสอดคล้องตอบสนองซึ่งกันและกันอย่างสมบูรณ์ ถือได้ว่าสังคมหรือย่านกะดีจีน ได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวหรือประชาชนนอกพื้นที่ และมีโครงสร้างที่เหมาะสม ต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในย่านกะดีจีน ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่น่าสนใจอีกหนึ่งทฤษฎีที่ คือ ทฤษฎีปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ของ Blumer (1969) ซึ่งนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ของกระบวนการของย่านกะดีจีน มีโครงสร้างที่ไม่หยุดนิ่ง โดยผู้วิจัยจะนำมาใช้วิเคราะห์บทบาทของคนในชุมชนซึ่งมีความเป็นปัจเจกบุคคลในแต่ละชุมชน ดังนั้นพฤติกรรมที่ทำให้ย่านกะดีจีน มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยการเรียนรู้ของคนในชุมชนสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงและ

ตีความหมายไปตามพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งจะแสดงพฤติกรรมออกมาเมื่อมีการตีความหมายซึ่งส่งผลต่อการสร้างบุคลิกภาพหรือการสร้างอัตลักษณ์

ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ หาความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลของปรากฏการณ์ที่นำไปสู่พฤติกรรมและการปรับตัวที่เกิดจากแก่นแกนทางวัฒนธรรม ภายใต้ข้อกำหนดและกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามปัญหาที่เกิดขึ้น นอกเหนือจากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ทฤษฎีนี้ยังมีความสำคัญในแง่ของ การอธิบายความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมโดยปราศจากเงื่อนไข ผ่านปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและเทคโนโลยี โดยนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีนี้มาใช้โดยมุ่งเน้นการศึกษา และค้นหาแก่นแกนทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนในย่านกะดีจีนที่เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมภายใต้ขอบเขต นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงแนวปฏิบัติภายใต้กฎเกณฑ์ของแต่ละชุมชน เป็นผลมาจากแก่นแกนวัฒนธรรมใด มีค่านิยมภายใต้สาเหตุอะไรบ้าง ที่นำไปสู่การหลอมรวม ผสาน และปรับตัวของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์และนำอัตลักษณ์นั้นมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมทางวัฒนธรรมของ Everett M. Roger เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดจากแพร่กระจายของสิ่งใหม่ จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง และสังคมนั้นรับเข้าไปใช้สิ่งใหม่ นั่นคือ นวัตกรรม เมื่อสถานการณ์ภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทำให้ชุมชนในย่านกะดีจีนเกิดการรับและการปรับตัวที่ต่างกันไป เพื่อให้เกิดการเข้าใจตรงกัน คนในย่านกะดีจีนต้องมีการสื่อสารกัน และภายในย่านอยู่ร่วมกันแบบระบบสังคม ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจะสามารถรับการเปลี่ยนแปลงได้ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของค่านิยม ประเพณี และสุดท้ายทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวกถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายการเรียนรู้และเข้าใจศักยภาพของคนชุมชนย่านกะดีจีนในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน โดยการสร้างความตระหนักและเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจในการนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้พัฒนารูปแบบเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนซึ่งอยู่ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยจากการศึกษาในครั้งนี้ชุมชนในย่านกะดีจีนจะสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ใช้อัตลักษณ์ของพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต ตลอดจนพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียง

กับย่านกะดีจีนสามารถนำองค์ความรู้และรูปแบบที่ได้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนานักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนย่านกะดีจีนภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม
2. เพื่อสร้างและพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังมีการใช้รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
4. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

1.3 คำถามการวิจัย

คำถามการวิจัยในครั้งนี้ได้อยู่ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาเพื่อหาคำตอบที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาภายใต้กระบวนการการให้คุณค่าและความหมายหรือการตีความบุคคลซึ่งคำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ของบุคคลภายใต้ประสบการณ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คนในชุมชนย่านกะดีจีนสะท้อนอัตลักษณ์ของตนเองออกมาอย่างไร ผ่านวิถีชีวิต การคิด และการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของย่านกะดีจีน ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป
2. แนวทางใดที่เหมาะสมกับการนำอัตลักษณ์มาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน
3. การใช้รูปแบบส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับคนในชุมชนย่านกะดีจีน
4. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับชุมชนในการพัฒนาและทดลองใช้แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถสังเคราะห์รูปแบบที่เหมาะสมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีนอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาวิถีสุมชนย่านกะดีจีนอย่างมั่นคงยั่งยืน ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน และหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่ย่านกะดีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผ่านการรับรู้และการให้ความหมายของอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนย่านกะดีจีน นอกจากนี้ ข้อมูล องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ ผู้วิจัยจะนำมาใช้สร้างทฤษฎีหรือแนวคิด หรือค้นหาทฤษฎีหรือแนวคิดใหม่ ๆ ในการหาและนำอัตลักษณ์ร่วมที่แท้จริงของชุมชนย่านกะดีจีน จากทฤษฎีหรือแนวคิด ดังกล่าวจะถูกนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับย่านกะดีจีนสามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ที่ต้องการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

รูปแบบการท่องเที่ยวเป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิด ที่ใช้ในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยอาจประกอบด้วยเป้าหมายการท่องเที่ยว ลักษณะของกิจกรรม วิธีการจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนแนวคิดที่ใช้ในการส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับนักท่องเที่ยวและพื้นที่ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ซึ่งแตกต่างกับรูปแบบส่งเสริมการท่องเที่ยวที่หมายถึง แนวทางหรือกลยุทธ์ในการกระตุ้นสนับสนุน พัฒนา หรือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสนใจ และทำให้การท่องเที่ยวดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนกับพื้นที่

การดำเนินการตามแนวทางของการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎี และแนวคิดจากหลากหลายสาขาทั้งสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจการนำอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนมากำหนดเป็นรูปแบบเพื่อใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้บริบทของชุมชนสังคม และในการศึกษาผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ชุมชน ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม และทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก ซึ่งแนวคิด และทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นเพียงการทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจก่อนลงพื้นที่จริง

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง คือ ชุมชนในย่านกะดีจีน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนโรงคราม และชุมชนวัดบุปผาราม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคุณสมบัติด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สถานที่ ประเพณี อาหาร และวิถีชีวิต ซึ่งมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการร่วมกันตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน โดยสิ่งสำคัญ คือ ชุมชนในย่านกะดีจีนให้ความร่วมมือในกระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ซึ่งสามารถให้คนในรุ่นต่อไปสามารถดำเนินการต่อได้ และพื้นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับย่านกะดีจีนสามารถนำไปใช้พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความเฉพาะเจาะจงกับ พื้นที่ของตนเอง รวมทั้งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชุมชนวัดประยุรวงศาวาสเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณวัดประยุรวงศาวาส ซึ่งมีสถานที่สำคัญ คือ วัดประยุรวงศาสุวรรณวิหาร หรือวัดรั้วเหล็ก เป็นวัดที่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ) ตั้งใจอุทิศชีวิตเพื่อสร้างคุณประโยชน์นานัปการให้แก่บ้านเมืองและพระศาสนาตลอดระยะเวลาของการรับใช้เบื้องพระยุคลบาทพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์โดยที่มาของวัดรั้วเหล็กมาจากรั้วเหล็กที่เป็นกำแพงอยู่ตอนหน้า พระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ และเขามอ สูงประมาณ 3 ศอกเศษ ทำเป็นรูปหอก ดาบ และขวาน โดยรั้วเหล็กนี้ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ) สั่งเข้ามาจากประเทศอังกฤษพร้อมกับพรมผืนใหญ่และชุดโคมไฟกิ่งแก้ว เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระองค์ไม่โปรดอาวธ ดังนั้นสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์จึงขอพระราชทานมาใช้ล้อมเป็นกำแพงพระอารามโดยใช้น้ำตาลทราย แลกเปลี่ยนกันตามน้ำหนักกับรั้วเหล็ก

นอกจากรั้วเหล็กที่เป็นที่น่าสนใจยังมีสถานที่อื่นๆ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานพระประยูรรัตนโกศาทรหรือ พรินทรปริยัติธรรมศาลา สร้างโดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นศาลาต่อมุขพระบรมธาตุมหาเจดีย์ เพื่อใช้เป็นที่พักศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร เมื่อ พ.ศ. 2428 อุทิศแด่ท่านลูกอินผู้มารดาและ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้บิดา จารึกนามศาลาว่า "พรินทรปริยัติธรรมศาลา" อยู่ประตูทางเข้าภายในศาลา

พระมหาธาตุเจดีย์ หรือเจดีย์ขาว เป็นพระเจดีย์องค์ใหญ่ทรงกลม มีช่องคูหาเรียงราย ล้อมรอบชั้นล่างพระเจดีย์ 54 คูหา ชั้นบนถัดจากช่องคูหาขึ้นไปมีพระเจดีย์เล็ก 18 องค์ เรียงราย รอบพระเจดีย์องค์ใหญ่ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์เป็นผู้เริ่มสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่ขึ้น แต่หลังสร้างวัดและพระเจดีย์ยังไม่ทันแล้วเสร็จ ผู้สร้างก็ถึงแก่พิราลัยเสียก่อน เมื่อ พ.ศ. 2398 ต่อมา สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างพระเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) หรือพระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารปัจจุบัน ได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ครั้งใหญ่ที่สุด และได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอันดับ 1 จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) รางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก ประจำปี 2556

เขามอหรือเขาเต่า เป็นภูเขาจำลองขนาดใหญ่อยู่บริเวณกลางสระน้ำ ก่อขึ้นจากหิน มียอดเขาลดหล่นกันตามลำดับ มีชะง่อนผาอันสูงชันลักษณะคล้ายคลึงกับหยดน้ำตาเทียน แวดล้อมไปด้วยแมกไม้อันร่มรื่นและพันธุ์ไม้หายากนานาพันธุ์ เป็นที่ประดิษฐานพระสถูปเจดีย์ พระพุทธรูปปางค์ พระวิหารหลวงจำลอง สังฆเนียสถานจำลอง และศาลารายน้อยใหญ่ จึงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของทั้งเจ้านายราชินิกุล ขุนนาง คหบดี และราษฎรทั่วไป นิยมพาบุตรหลานเข้ามาสัมผัสบรรยากาศ นอกจากบรรยากาศร่มรื่นแล้วในบริเวณเขมอยังมีการเลี้ยงเต่าไว้ ซึ่งเป็นจุดดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาให้อาหารและยังมาทำบุญอีกด้วย

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกส ตามประวัติกล่าวว่า หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกอบกู้อิสรภาพได้สำเร็จและทำพิธีปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้ากรุงธนบุรี คุณพ่อกอร์ (Corre) ซึ่งลี้ภัยไปอยู่ที่เขมรในช่วงศึกสงครามกับพม่า จึงเดินทางกลับมายังเมืองบางกอก ในวันรุ่งขึ้น คุณพ่อกอร์ได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระองค์ก็ประทานเงิน 20 เหรียญ (กษาปณ์) กับเรือหนึ่งลำให้กับคุณพ่อ พร้อมกับตรัสว่าจะพระราชทานที่ดินแปลงหนึ่งสำหรับสร้างวัด ในเวลานั้น ชาวคริสต์ที่รวมตัวอยู่กับคุณพ่อกอร์ มีประมาณ 400 คน และส่วนมากมีเชื้อสายโปรตุเกส ภายในชุมชนยังมีกลิ่นไอของความเป็นโปรตุเกส ทั้งอาหารและประเพณีที่สำคัญทางศาสนาที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สถานที่สำคัญภายในชุมชนกุฎีจีนที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน คือ วัดข้างตาครู้ส หรือโบสถ์ข้างตาครู้สถือเป็นศาสนสถานสำคัญที่ยืนหยัดอยู่คู่ชุมชนกุฎีจีนมายาวนานกว่า 100 ปี ข้างตาครู้ เป็นภาษาโปรตุเกส แปลว่า ทางเขนคักดีสิทธิ์ มีลักษณะโดดเด่น คือ หอระฆังทรงแปด

เหลื่อมประดับด้วยไม้กางเขนบนยอด ตัวอาคารก่ออิฐประดับลายปูนปั้น ตกแต่งด้วยกระจกสีที่ถ่ายทอดเรื่องราวจากพระคัมภีร์

โรงทำขนมฝรั่ง ขนมที่อยู่คู่ชุมชนและมีการถ่ายทอดกันรุ่นต่อรุ่น ปัจจุบันมีอยู่ 3 ร้าน ได้แก่ ขนมฝรั่งกุฎีจีนหลานแม่เป้า ขนมฝรั่งกุฎีจีนธนสิงห์ และขนมฝรั่งกุฎีจีนร้านป่าเล็ก ขนมฝรั่งมีส่วนประกอบ คือ แป้ง น้ำตาล และไข่เป็ด แต่ขนมของแต่ละเจ้ามีเอกลักษณ์และความแตกต่างกันทำให้มีจุดเด่นเป็นของตัวเอง นอกจากขนมฝรั่ง ชุมชนกุฎีจีนยังมีขนมก๊วยตัส ขนมหน้านวล และขนมกุสลัง ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทางอาหารของชาวโปรตุเกส

พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน เป็นแหล่งบอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรสยามและโปรตุเกสตั้งแต่สมัยพระเจ้ามานูเอลที่ 1 ทรงส่งเรือมาเยือนประเทศในทวีปเอเชีย นอกจากนี้ยังได้รวบรวมข้าวของเครื่องใช้และรูปภาพของคนกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาอาศัยในชุมชนแห่งนี้ ด้านล่างเป็นคาเฟ่ที่มีบรรยากาศสบาย ๆ

เรือนจันทนภาพ เป็นเรือนไทยอายุกว่า 120 ปี เป็นเรือนไม้สักทอง หน้าจั่วแสงอาทิตย์ไม่กระดานหน้าศอกกว้าง 50 เซนติเมตร เสาไม้ตะเคียน แกะสลักกลดลายดอกพุดตานแบบจีนที่หย่องหน้าต่างและซุ้มประตู ตกแต่งภายในด้วยตู้สูงจรดเพดานแบบบิวอินสไตน์ วิกตอเรียน ปัจจุบันยังพบร่องรอยกระสุนปืนจากการต่อสู้ของกบฏแมนฮัตตัน ที่ต่อสู้กันบริเวณสะพานพุทธและริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ชุมชนวัดกัลยาณเป็นชุมชนที่อยู่บริเวณวัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร ซึ่งเป็นอีกหนึ่งสถานที่สำคัญของย่านกะดีจีน วัดกัลยาณมิตรรวมหาวิหาร หรือวัดกัลยา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ สร้างโดยเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) ได้อุทิศบ้านและ ซื่อที่ดินข้างเคียงเพิ่มเติมสร้างเป็นวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2368 แล้วน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระราชทานนามว่า วัดกัลยาณมิตร และทรงสร้างพระราชทาน ทั้งพระวิหารหลวงและพระประธานสำหรับพระวิหารหลวง คือ หลวงพ่อโตหรือพระพุทธรูปไตรรัตนนายก โดยทรงมีพระราชประสงค์ให้เป็นพระพุทธรูปใหญ่อยู่ริมแม่น้ำแบบเดียวกันกับที่วัดพนัญเชิง กรุงเก่า หลวงพ่อโตเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงโดยเฉพาะในหมู่ชาวจีนเรียกชื่อแบบจีนว่า ซำปอฮุดกง หรือ ซำปอกง ภายในพระอุโบสถซึ่งมีขนาดเล็กกว่าพระวิหาร มีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติที่แทรกเรื่องราวชีวิตชาวบ้านชาวเมืองสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งนอกจากจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมแล้วยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สังคมอย่างยิ่งอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมี หอมณเฑียรธรรมเถลิงพระเกียรติเป็นที่เก็บประไตรปิฎกสมัยรัชกาลที่ 4 หน้าพระวิหารหลวงยังมีหอรบขังฝีมือคนรุ่นใหม่สำหรับไว้ระขังยักษ์มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ศาลเจ้าเกียนอันเกง หรือที่เรียกว่า ศาลเจ้าแม่กวนอิม เป็นศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนของชุมชนกุ๊กจีน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ถือเป็นศาลเจ้าที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในฝั่งธนบุรี มีอายุมากกว่าหนึ่งร้อยปีสร้างเมื่อสมัยสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิทรงสืบทอด ได้มีการอัญเชิญองค์เจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานเป็นพระประธาน โดยองค์โพธิสัตว์กวนอิมต่างจากที่อื่นที่มักเป็นปางยืน แต่ที่ศาลเจ้าเกียนอันเกงนี้ เป็นเจ้าแม่กวนอิมปางสมาธิทำจากไม้แกะสลักแล้วปิดทองหุ้มทั้งองค์ และไม่เป็นไม้ให้กลิ่นจำพวกไม้จันทร์ ไม้กฤษณา ภายในยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องสามก๊กแสดงอยู่ด้วย รวมงานตุ๊กตาประดับผนัง ให้ได้ชมและกราบไหว้กัน

ชุมชนกุ๊กขาวเป็นชุมชนมุสลิมบนพื้นที่ธนบุรี มีศาสนสถานสำคัญ คือ มัสยิดบางหลวงสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยการนำของโต๊ะหยีซึ่งเป็นพ่อค้าชาวมุสลิม หลังจากนั้นมัสยิดบางหลวงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง สำหรับมัสยิดบางหลวง หลังปัจจุบันสันนิษฐานได้ว่าสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมคล้ายพระอุโบสถและพระวิหารทรงไทยซึ่งเป็นรูปแบบพระราชนิยมในสมัยนั้น โดยอาคารมีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยรวมถึงการประดับตกแต่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น

มัสยิดบางหลวงเป็นอาคารอิฐถือปูนทั้งหลัง ผังพื้นอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 12 เมตร ยาว 24 เมตร และสูง 16 เมตร ด้านตะวันออกของอาคารเป็นพาไลซึ่งมีเสา 6 ต้น รองรับหลังคาของพาไล ต่อจากพื้นของพาไลมีบันไดทางขึ้นอาคาร 2 ด้านซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้ โดยบันไดนี้เชื่อมต่อกับระเบียงทางเดินรอบห้องละหมาด ซึ่งมีระเบียงล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ระเบียงด้านตะวันออกมีขนาดใหญ่กว่า 3 ด้านที่เหลือซึ่งมีขนาดเท่ากัน หลังคาของระเบียงทั้งหมดเป็นปีกนก โดยมีเสาค้ำจำนวน 26 ต้น รองรับโครงสร้าง ต่อจากระเบียงด้านตะวันออกเป็นบันไดและประตูทางเข้าห้องละหมาด โดยบันไดและประตูนี้ตั้งอยู่กึ่งกลางของผนังห้องด้านตะวันออก สำหรับผนังด้านนี้มีการพอกเสาด้านหน้าทั้ง 4 ต้น หลังคาของห้องละหมาดและบางส่วนของระเบียงด้านทิศตะวันออกเป็นหลังคาทรงจั่วมุงด้วยกระเบื้องว่าวสีเขียว หน้าบันทั้งสองด้านของหลังคาประดับด้วยปูนปั้น ซึ่งผสมผสานระหว่างศิลปะไทย ตะวันตก และจีน ภายในห้องห้องละหมาดเป็นที่ตั้งของมิมบร ซึ่งเป็นแท่นยืนแสดงธรรม เป็นชั้นบันไดสำหรับคอเต็บใช้แสดงธรรม และมีหีบหรือประทุมทิศซึ่งเป็นหีบที่ครอบมิมบร ในสมัยรัชกาลที่ 6 มิมบรเก่าในมัสยิดบางหลวงชำรุดลง

เจ้าสัวพุกซึ่งเป็นพ่อค้าจีนมุสลิมและเป็นต้นตระกูลพุกภิญโญได้ก่อสร้างมิมบรและมิมหอบขึ้นใหม่เป็นซุ้มทรงสามยอด สันนิษฐานว่าถ่ายแบบจากซุ้มพระอุโบสถวัดอนงคารามวรวิหาร โดยซุ้มนี้ก่ออิฐถือปูนปิดทอง ประดับด้วยกระจกหลากสี พร้อมกับได้แกะสลักแผ่นไม้เป็นอักษรอาหรับนูนลอยเป็นพระนาม ขององค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) และมีโองการที่สำคัญในคัมภีร์อัลกุรอานติดตั้งไว้ภายในซุ้มด้วย

ชุมชนวัดบุปผารามมีสถานที่สำคัญ คือ วัดบุปผาราม แต่เดิมเป็นวัดโบราณสร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อว่า วัดดอกไม้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง ต่อมาถูกปล่อยทิ้งเป็นวัดร้างในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาราชยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ซึ่งเป็นมารดาของสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้ทำการปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านของท่าน ต่อมาปลายสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2391 สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์เมื่อครั้งยังเป็น จมื่นไวยวรนาถและเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เมื่อครั้งยังเป็นจมนัราชามาตย์ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ทรงช่วยในการบูรณะปฏิสังขรณ์ด้วย แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดบุปผาราม

ชุมชนโรงครามมีความโดดเด่นเรื่องการทำผ้าย้อม เป็นภูมิปัญญาของชุมชนโรงครามในอดีต ลักษณะการย้อม คือ ใช้สีจากคราม ผสมน้ำ ปราสจากสารเคมี ในอดีตชุมชนโรงครามเป็นชุมชนที่โด่งดังในเรื่องการย้อมผ้าจากคราม มีการผลิตและจำหน่ายอย่างคึกคัก แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่ได้มีการผลิตผ้าย้อมครามเป็นอาชีพหลัก มีเพียงการทำผ้าย้อมครามตามโอกาสและเทศกาลเท่านั้น

1.4.3 ขอบเขตของผู้ร่วมวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูล (Key informants) เกี่ยวกับสถานการณ์ วิธีคิด วิธีการปฏิบัติ และกระบวนการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ได้แก่ กลุ่มชุมชน ประชาชนในชุมชนย่านกะดีจีน ไม่น้อยกว่า 10 คน

2. ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ (Participants) มีบทบาทในการวางแผน เรียนรู้ และสะท้อนคิดจากการปฏิบัติในขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติและการประเมินผล การปฏิบัติ รวมทั้งมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะในระหว่างการพัฒนาหรือรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐาน

อัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจี ได้แก่ คนในชุมชนย่านกะดีจีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

1.4.4 ขอบเขตด้านวิธีวิทยา

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart เป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ซึ่งในกระบวนการเก็บข้อมูลผู้วิจัยนำวิธีการเก็บข้อมูลจากระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาที่มีการดำเนินการอย่างเคร่งครัด โดยเริ่มต้นจากการเก็บข้อมูลแบบองค์รวมตามวัตถุประสงค์และคำถามในการวิจัย เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ที่แท้จริงของย่านกะดีจีที่จะนำมาใช้พัฒนารูปแบบเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีจะได้ข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้วิจัยและจากคนในชุมชนย่านกะดีจีซึ่งจะมีวิถีตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม ชุมชนรับรู้รับรู้เลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามโครงสร้างตามกฎหมาย และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เข้ามามีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์ของย่านกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกัน ส่วนตัวตนของคนในย่าน คือ ผ่านประสบการณ์และเรื่องราว

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ด้านองค์ความรู้

1) ข้อค้นพบเบื้องต้นจะสะท้อนถึงอัตลักษณ์ร่วมที่แท้จริงของย่านกะดีจีในการนำไปใช้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2) เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการนำอัตลักษณ์มาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านกะดีจีอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่

1.5.2 ด้านปฏิบัติการ

1) พื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับย่านกะดีจีสามารถนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีไปประยุกต์ใช้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสม

2) ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีใหม่ ๆ ไปใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดรายได้

หมุนเวียนในย่าน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ มหาวิทยาลัย โรงเรียน และทำให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนได้

1.5.3 ด้านการวิจัย

1) ผู้ที่สนใจสามารถนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ย่านกะดีจีนในการศึกษาเชิงสหวิทยาการที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวคิดจากหลากหลายสาขาทั้ง สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้ ไปใช้ได้ในงานที่มีความคล้ายคลึงกัน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

อัตลักษณ์ หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะของคนหรือสิ่งที่มีความโดดเด่นหรือแตกต่างจาก สิ่งอื่น โดยอาจมองเห็นได้ในลักษณะของการแบ่งแยกออกจากกัน เช่น ชนชาติ ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา เป็นต้น

ย่านกะดีจีน หมายถึง พื้นที่ในเขตธนบุรี ประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม

อัตลักษณ์ย่านกะดีจีน หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะของพื้นที่ย่านกะดีจีนที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีการอยู่ร่วมกันของชุมชนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในการนับถือศาสนา ความเชื่อ และการใช้ชีวิต ในพื้นที่มี สามศาสนา ประกอบด้วย ศาสนาพุทธ (ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม) ศาสนาคริสต์ (ชุมชนกุฎีจีน) และศาสนาอิสลาม (ชุมชนกุฎีขาว) สืบความเชื่อ ประกอบด้วยความเชื่อของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ความเชื่อของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ความเชื่อของศาสนาอิสลาม และความเชื่อที่สืบ ความเชื่อความเชื่อทางศาสนาพุทธตามคติมหายาน

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ หมายถึง คนในชุมชนย่านกะดีจีนที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่

นักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง บุคคลในพื้นที่ที่มีทักษะในการทำหน้าที่ จัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เป็นอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์มา ขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยใช้ มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

ทักษะนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT)

การสื่อสารและการเล่าเรื่อง การสร้างความตระหนักในอัตลักษณ์ การบริหารจัดการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการพื้นที่

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง โครงสร้าง แนวทาง กรอบแนวความคิด ที่รวบรวมมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ในการอธิบาย การวางแผน การดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต เป็นต้น

รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการ ในการดำเนินการ สนับสนุน สร้างการรับรู้ การพัฒนาพื้นที่ กิจกรรมท่องเที่ยว หรือจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ รายได้จากการท่องเที่ยว และความยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวทางของการวิจัยพหุกรรมศาสตร์ โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวคิดจากหลากหลายสาขาทั้งสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา การท่องเที่ยว เพื่อทำความเข้าใจการนำอัตลักษณ์ร่วมของชุมชนย่านกะดีจีน ผ่านประสบการณ์ของคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนซึ่งการศึกษาผู้วิจัยได้นำวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research Approach: PAR) เป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย และใช้วิธีการเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นได้หลังจากมีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจริง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและอัตลักษณ์ชุมชน
 - 2.1.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 2.1.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
 - 2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน
 - 2.1.4 การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 2.2 ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์
 - 2.2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
 - 2.2.2 ทฤษฎีปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์
- 2.3 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา
 - 2.3.1 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
 - 2.3.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมทางวัฒนธรรม
 - 2.3.3 แนวคิดมานุษยวิทยาเมือง
- 2.4 ทฤษฎีทางจิตวิทยา
 - 2.4.1 ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.7 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชน

2.1.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและอธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้บริบทชุมชนและสังคมของย่านกะดีจีน ซึ่งประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชน วัดประยุรวงศ์ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนโรงคราม ชุมชนกุฎีจีน และชุมชนกุฎีขาว โดยทั้ง 6 ชุมชนอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่มีประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน การท่องเที่ยวเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยมีชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและการทำงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยเสนอในการดึงดูดหรือปัจจัยในการจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในย่านกะดีจีน คือ ประวัติศาสตร์ในชุมชน และความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งส่งผลกับความเชื่อทางศาสนาจากฐานฐานและยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

การที่ผู้วิจัยกล่าวว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญกับชุมชน เนื่องจากมีการกำหนดนโยบายต่าง ๆ โดยภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการระบาดของโรคอุบัติใหม่ หรือ COVID-19 ได้ก่อให้เกิด ความเสียหายในภาคส่วนของการท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อธุรกิจท่องเที่ยวและรายได้ชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมาเป็นพื้นฐาน ในการกำหนดรูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน

หลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถูกกล่าวถึงครั้งแรกในเวทีการประชุมวิชาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS) ที่เมืองออกซ์ฟอร์ดใน พ.ศ. 2512 (Moulin, 1989 cited in Koster, 1996) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) โดยใช้ทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีเพื่อผลิตเป็นรูปแบบสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่แสวงหาสิ่งแปลกใหม่ และงดงาม (บุญยสุษฎฐ์ อเนกสุข, 2558) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาในพื้นที่หรือบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าผ่านการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนแต่ละยุคสมัยทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียม ประเพณี (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, ม.ป.ป.)

จุดมุ่งเน้นของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับ แรงดลใจหรือสิ่งกระตุ้นให้เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อสังเกต เรียนรู้ มีประสบการณ์ร่วม และตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งครอบคลุมงานสร้างสรรค์ ชนบทธรรมเนียม ประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนควร เคารพ เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกันเพื่อให้เกิดมิตรภาพ และสันติภาพระหว่างชุมชน อย่างยั่งยืน (นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย, 2554) มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นจุดดึงดูดความ สนใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่หรือชุมชน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีความ เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนในชุมชน และลักษณะทางสังคมเฉพาะกลุ่ม เช่น พฤติกรรมทางสังคม ธรรมเนียมปฏิบัติที่แต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยอัตลักษณ์นั้นอาจ เป็นอัตลักษณ์แต่ดั้งเดิมหรือ เป็นอัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยนตามความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2006)

มรดกทางวัฒนธรรมมีหลากหลายมิติซึ่งเป็นทั้งสิ่งที่จับต้องได้ (เช่น วัด โบสถ์ ศาลเจ้า มัสยิด ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (เช่น ค่านิยม วิธีการดำรงชีวิต เป็นต้น) นอกจากนี้ยังอาจเป็นของดั้งเดิม (เช่น การแสดงพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น เป็นต้น) หรือ ของร่วมสมัย (เช่น ศิลปะร่วมสมัย การผสมผสานอาหาร เป็นต้น) ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัย สำคัญในการทำให้การท่องเที่ยวเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในระดับพื้นที่ ภูมิภาคและทั่วโลก (นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย, 2554)

พยอม ธรรมบุตร (2548) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะ สนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะอุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้า หัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ทุกประเภทศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ตลอดจนแหล่งมรดกต่าง ๆ

ราณี อธิชัยกุล (2546) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การ ท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ และดนตรีรวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

รลิกา อังกูร (2549) ให้คำจำกัดความว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามศิลปวัฒนธรรมไทยที่มี

ความวิจิตรอลังการ และแตกต่างจากชาติอื่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายความว่า การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนหรือพื้นที่ปลายทาง โดยให้ความสนใจกับสังคม การดำรงชีวิต สถาปัตยกรรม ประเพณีของชุมชนหรือพื้นที่ซึ่งความแตกต่างกัน ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชันญ์ วงษ์วิภาค (2545) ดังนี้

1. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การดำเนินการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน พื้นที่ และระดับชาติเป็นอย่างมาก สามารถนำเงินเข้าประเทศมากที่สุดในช่วงที่ผ่านมา ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะการเดินทาง ของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

2. ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม จะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของชุมชน พื้นที่ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทำให้นักท่องเที่ยวกับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสรู้จักกันเป็นผลให้เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดี

ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่หรือชุมชนโดยมีรูปแบบดังต่อไปนี้ (บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข, 2558)

1. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism คือ การท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจที่เอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่หรือประเพณีในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มและเป็นที่รู้จัก (Schliesinger, 2001) นอกจากนี้ วรางคนา อติศร ประเสริฐ (ม.ป.ป.) อธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาการมีส่วนร่วมของคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวสามารถศึกษาและเรียนรู้ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตในท้องถิ่น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างเต็มรูปแบบโดยนักท่องเที่ยวสามารถพำนักร่วมกับคนในท้องถิ่นและใช้ชีวิตเหมือนคนในพื้นที่ และ 2) การท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นแบบมีการจัดการโดยนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมหรือทัศนอาจร ในระยะเวลาสั้น ๆ โดยไม่ได้ค้างคืน

การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มีระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ปี พ.ศ. 2560-2564 หากมีการใช้ความคิด สร้างสรรค์เพิ่มเติมเข้าไปด้วยนั้น สามารถเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว สินค้า และบริการ ตามแนวทางของเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่งผลให้การท่องเที่ยวมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ในหลายพื้นที่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมีการปรับเปลี่ยนไปในรูปแบบให้ทันสมัย เพื่อตอบสนองต่อวิถีชีวิตของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

2. การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรม (Culture Heritage Tourism) หรือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือพิพิธภัณฑ์ เพื่อเรียนรู้ ชื่นชม และเข้าใจถึงประวัติของสถานที่ตามประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยอยู่บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมของพื้นที่หรือชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว (อานนท์ สีดาเพ็ง, 2559)

3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agriculture Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้วิถีเกษตร โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมในการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้และประโยชน์กับชุมชน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการเดินทางท่องเที่ยว ไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น (กรมการท่องเที่ยว 2552)

4. การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Food Tourism หรือ Gastronomy Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่เดินทางไปเพื่อชมอาหาร งานเทศกาลอาหาร การสาธิต การชิม ผลิตภัณฑ์อาหารในพื้นที่นั้น ๆ หรือชุมชนซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสวัฒนธรรมผ่านอาหาร (Shalini & Duggle, 2015) การท่องเที่ยวเชิงอาหารส่งผลเชิงบวกกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทั้งในระดับชุมชนพื้นที่หรือระดับประเทศ โดยช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อซื้อสินค้าและบริการที่เกิดขึ้นและกำลังพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Lück, 2005)

5. การท่องเที่ยวในตัวเมือง (Urban Tourism) เป็นการรวมรูปแบบต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นในพื้นที่เมืองหรือชุมชน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแบบไม่เร่งรีบหรือแบบเนิบ (Slow Tourism) โดยนักท่องเที่ยวสามารถใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการพักผ่อน ทำให้ได้สัมผัสประสบการณ์ระหว่างคน แหล่งท่องเที่ยว และการใช้ชีวิต ในเมือง (บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข, 2558)

6. การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) หรือ การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) หรือ การท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญ (Pilgrimage Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยศรัทธาโดยนักท่องเที่ยวอาจเดินทางไปโดยลำพังหรือเป็นกลุ่ม เพื่อชนหรือสักการะบูชา นมัสการ สิ่งที่เราเคารพในศาสนา เช่น การเดินทางไปยังสถานที่ทำพิธีฮัจญ์ เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย การเดินทางไปยังดินแดนศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาต่าง ๆ เช่น เยรูซาเล็ม หรือ พาราณสี โดยมีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ 1) การเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพื่อความสบายใจ เป็นการท่องเที่ยวในระดับไม่ลึกซึ้ง โดยนักท่องเที่ยวพึงพอใจแค่การไปสักการะบูชาในสถานที่สำคัญหรือศักดิ์สิทธิ์ โดยอาจเน้นไปที่จำนวนของสถานที่ที่เดินทางไป และใช้เวลาไม่นานในการท่องเที่ยว เช่น การขอพร การแก้บน หรือ ไปเพียงเพื่อเข้าร่วมพิธีทางศาสนา เช่น งานกินเจ งานบุญ บั้งไฟพญานาค งานแห่เทียนพรรษา งานชักพระ เป็นต้น และ 2) การเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพื่อยกระดับจิตใจ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ลึกซึ้ง ไม่ฉาบฉวย เน้นการศึกษา แสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาระดับจิตใจตามคำสอนของศาสนานั้น ๆ ในระดับ ที่ลึกซึ้งมาก เช่น การเดินทางไปเพื่อเรียนรู้ ปฏิบัติ ในสถานที่ใดที่หนึ่งในระยะเวลาหนึ่ง ในช่วงสั้น 3-5 วันหรือ 7 วัน เพื่อเป็นการสั่งสมปัญญาทางศาสนาเพื่อทุกข์ที่ลดลง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559)

7. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health/Wellness Tourism) คือ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพทางกายและจิตใจ ในหลายพื้นที่ใช้การท่องเที่ยวนี้เพื่อการส่งเสริมการดูแลสุขภาพและรักษาสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) คือ การท่องเที่ยวเพื่อการบริการทางการแพทย์ โดยในประเทศไทยนั้นการท่องเที่ยวทางการแพทย์ เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ เนื่องด้วยราคาหรือค่ารักษาพยาบาลไม่สูงมากและการบริการที่ดี และ 2) การท่องเที่ยวเชิงการส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Tourism) คือ การท่องเที่ยวในลักษณะการเข้ามาดูแลสุขภาพ พักผ่อนหย่อนใจ เช่น การทำสปา นวดสมุนไพร เป็นต้น (คมสิทธิ เทียนวัฒนา et al., 2561)

8. การท่องเที่ยวเชิงเทศกาล (Festival Tourism) คือ การท่องเที่ยวตามกิจกรรมที่จัดขึ้นในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นหรือระดับนานาชาติที่มีการจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย อาจจะเป็นเทศกาลที่คิดขึ้นใหม่หรือเทศกาลที่ตั้งแต่ดั้งเดิมที่เชื่อมโยงกับประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นสามารถจัดได้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) เทศกาลดนตรีและภาพยนตร์ 2) เทศกาลทางวัฒนธรรม 3) เทศกาลทางธรรมชาติ และ 4) เทศกาลศิลปะ (Gelder & Robison, 2011: 128-134)

9. การท่องเที่ยวด้านมืด (Dark Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความน่าสะพรึงกลัว โดยอาจจัดไปยังสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา (2548) สรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสำคัญ 6 ด้านตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้แก่

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการ คือ มีประวัติศาสตร์หรือร่องรอยทางประวัติศาสตร์ปรากฏให้เห็นเป็นแหล่งโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถาน มีงานสถาปัตยกรรมหรือสิ่งปลูกสร้างดั้งเดิมในท้องถิ่น มีภูมิปัญญาด้านศิลปะ หัตถกรรม ภาพวาด หรืองานแกะสลัก ศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา ดนตรีละคร หรือมหรสพต่าง ๆ ภาษา วรรณกรรม วิถีชีวิต เครื่องแต่งกาย อาหาร ประเพณีขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีที่มีเฉพาะท้องถิ่น

2. ด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการเรียนรู้แหล่งระบบนิเวศในชุมชนเพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์

3. ด้านธุรกิจท่องเที่ยว ต้องมีจุดหรือแหล่งให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว

4. ด้านการตลาดการท่องเที่ยว

5. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนและมีการกระจายรายได้ภายในชุมชน รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

6. ด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยต้องสื่อให้ทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมตระหนักและเข้าใจความหมายในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และทำให้เกิดความห่วงแหน

จากการศึกษาของสโรชา อมรพงษ์มงคล (2561) พบว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วย การคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม และสิ่งดึงดูดใจที่แบ่งออกเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) โดยสามารถอธิบายได้ ดังนี้

วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีรูปร่างทางกายภาพ สามารถสัมผัส มองเห็น และเก็บรักษาได้ ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ ความรุ่งเรือง และวิถีชีวิต ได้แก่ ภูมิสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม หรือศิลปกรรม

วัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่าง แต่มีอยู่ในรูปแบบของความรู้ ประเพณี ภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม การแสดง หรือทักษะต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยผ่านการเรียนรู้และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมแบบนี้เป็นสิ่งที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ในมิติสังคมและจิตวิญญาณ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา เพลงพื้นบ้าน ดนตรี และการรำ ภูมิปัญญา ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น และความรู้เรื่องจักรวาลและธรรมชาติ

จากการศึกษาของกิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย (2561) พบว่า วัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้และไม่สามารถจับต้องได้สามารถนำมาใช้เป็นมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบ 1) ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว 2) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และ 3) การบริหารจัดการ

จากข้อมูลในข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยที่มีความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน เนื่องจากเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ รวมทั้งศาสนสถาน วิถีชีวิต และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สามารถสร้างจุดเด่นให้กับการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนได้ โดยอาจเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หรือการท่องเที่ยววัฒนธรรมและประเพณี (Culture and traditional tourism)

2.1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เกิดขึ้นครั้งแรกในปี 1990 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมเพื่อเรียนรู้และสัมผัสกับวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นการทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านกิจกรรมและได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การทำอาหาร การเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนที่เป็นเจ้าของ (Richards & Raymond, 2000) ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงไม่ใช่ แค่เพียงให้นักท่องเที่ยว เป็นผู้ชมวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หากเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้มีส่วนร่วมกับชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นควรมีความหมายเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมที่ชัดเจนของชุมชนและเกิดความร่วมมือระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนอย่างแท้จริง (UNESCO, 2006)

ทางด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถูกนำไปใช้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เนื่องจากการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ควบคู่กับการรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน (วรลักษณ์ จิราวัฒน์กุล , 2562) อีกทั้งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้สามารถช่วยให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาสู่คนที่สนใจหรือคนรุ่นใหม่ การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน การเคารพ ในวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงไม่ใช่แค่สร้างรายได้ให้กับชุมชนแต่ยังเป็นพื้นที่ในการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างสังคมและวัฒนธรรม (สมพร อิศวิลานนท์, 2561)

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ดีควรมีคุณสมบัติที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบกิจกรรมและเนื้อหา (2) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน และ (3) การถ่ายทอดความรู้หรือทักษะอย่างมีคุณภาพ (Bakas et al., 2019) นอกจากนี้ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. (2565) ได้กำหนดคุณสมบัติของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ นักท่องเที่ยวและชุมชนมีความผูกพันระหว่างกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันโดยส่งต่อประสบการณ์ ผ่านการมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมมากกว่าเป็น

ผู้ชม ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจบริบท วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลึกซึ้งแท้จริง ซึ่งมีความจำเพาะเจาะจงแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน

ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และวราภรณ์ ปัญญาวดี (2561) ได้ศึกษาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 4) การจัดการสิ่งแวดล้อม ชีวพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และ 5) บุคลากร และนักท่องเที่ยว ความหมายท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการส่งเสริมให้ชุมชนจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติจริง (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2565) เช่น การทำอาหาร การทำหัตถกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น ในระดับนโยบายประเทศไทยมีการพัฒนาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยเฉพาะโครงการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์โดยให้ชุมชนเป็นแกนหลัก ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไม่เพียงตอบโจทย์ทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการอนุรักษ์อัตลักษณ์ชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน

อัตลักษณ์ หรือ Identity เป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนหรือสิ่งที่มีความโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น โดยอัตลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับมิติทางด้านสังคมศาสตร์ ในหลากหลายแขนงและสาขา ทั้งด้านมานุษยวิทยา จิตวิทยา และปรัชญา ซึ่งอัตลักษณ์เป็นตัวเชื่อมระหว่างความเป็นปัจเจกและสัมพันธ์กับสังคม โดยที่สังคมกำหนดบทบาท หน้าที่ และคุณค่าที่ติดมา นอกจากนี้ เมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์บางมิติอาจเชื่อมโยงกับเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ เพราะการแสดงออกของความสัมพันธ์ได้แสดงผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบ โดยอัตลักษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) อัตลักษณ์บุคคล (Personnel Identity) เป็นภาพของบุคคลที่เป็นปัจเจกในมุมมองของผู้อื่น ที่มีความเฉพาะตัว โดยสังคมจะมีวิธีการระบุตัวตนของแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป 2) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เป็นสถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ

ชนชั้น เพศ ชชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคล (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546) ซึ่งเมื่อก้าวถึงเฉพาะอัตลักษณ์ของชุมชน ชลธิชา มาลาหอม (2555) ให้ความหมายอัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกก่อให้เกิดขึ้นมาและใช้ในการยึดเป็นภูมิจำปญญา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีลักษณะของความโดดเด่นหรือมีความแตกต่างกับ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวคิดอัตลักษณ์ตามมุมมองของสังคมวิทยา แต่หากมองในมุมมองของจิตวิทยาแล้วนั้น อัตลักษณ์มุ่งเน้นอธิบายพฤติกรรมตามบทบาทของบุคคล โดย ทฤษฎีอัตลักษณ์ของ Sheldon Stryker (1980) ได้อาศัยแนวคิดตามบริบททางสังคมวิทยา บนพื้นฐานโครงสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นิยม มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่ออธิบายพฤติกรรมแสดงบทบาทเกิดจากการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ระหว่างสังคมและตัวตนของบุคคล โดยโครงสร้างทางสังคมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นตัวกำหนดควบคุมการแสดงพฤติกรรมของบุคคล จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้เกิดการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับตัวตนตลอดจนการดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผลขึ้น โดยทฤษฎีให้ความสำคัญกับการเลือกบทบาท กล่าวคือพฤติกรรมการเลือกบทบาท เป็นผลที่เกิดความผูกพันต่อบทบาทนั้นและส่งผลต่อความเด่นของแต่ละบุคคลจนกลายเป็นอัตลักษณ์ นอกจากนี้ แนวคิดของ Stuart Hall (1997) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ โดยใช้วัฒนธรรมการศึกษาสานกับฐานคิดแบบวัฒนธรรมนิยมเข้ากับแนวคิดโครงสร้างนิยม ซึ่งใช้การวิเคราะห์แบบสัญวิทยา โดยอัตลักษณ์ที่ Hall กล่าวถึงเป็นพื้นที่ของการนิยาม การช่วงชิงความหมายของความเป็นตัวตนทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม เนื่องจากอัตลักษณ์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างอิสระ แต่ปรับเปลี่ยนเคลื่อนไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างและหลากหลาย และในปีเดียวกัน Woodward (1997) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ว่าเป็น สิ่งที่ทำให้บุคคลรับรู้ตนเองว่าเป็นใคร และจะดำเนินความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ตลอดจนโลกที่แวดล้อมรอบ ๆ ตัวได้อย่างไร อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่กำหนดทางเดินและบ่งบอกว่าบุคคลใดเป็นพวกเดียวกัน ส่วนใหญ่อัตลักษณ์จะถูกกำหนดโดยความแตกต่างซึ่งอาจมองเห็นได้ในลักษณะของการแบ่งแยกออกจากกัน เช่น ชนชาติ ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา เป็นต้น

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน

เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ and จิราพร ชุนศรี (2549) ศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย โดยใช้กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ 3 ขั้นตอน คือ 1) ของการหาสิ่งที่เด่นชัดรวม 2) การเผยแพร่และ 3) การยอมรับอัตลักษณ์ ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอัตลักษณ์ ได้แก่ การสร้างจุดรวมของสังคม สิ่งแวดล้อม ภาครัฐ จากการศึกษาดังกล่าว หากมองในมิติทางจิตวิทยา การสร้างอัตลักษณ์เกิดขึ้นเมื่อทารกออกจากครรภ์มารดา ต่อมาเมื่อเป็นวัยเด็กจะรับรู้โลกเทียบเคียง หรือการสัมผัสสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร เมื่อเริ่มโตขึ้นอีกจะมีการเรียนรู้ภาษาและระบบสัญลักษณ์มากขึ้น ทำให้เกิดการมองแบบเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างที่ซับซ้อนมากขึ้น (Jacques Lacan. 1953; Richard Webster. 2002) ในมิติทางสังคม อัตลักษณ์เป็นการบอกถึงลักษณะหรือการจำแนกแยกแยะ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับการกระบวนการให้ความหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคมเมื่อตกผลึกแล้วจะเกิดความคงที่ อาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามรูปแบบหรือสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์สามารถนำมาใช้อธิบายและเข้าใจในบริบทของย่านกะดีจีน ว่ามีความเฉพาะเจาะจงและแตกต่างจากพื้นที่หรือย่านอื่นอย่างไร และสิ่งใดที่เป็นภาพจำและสามารถทำให้ย่านกะดีจีนเป็นที่จดจำของคนทั่วไปหรือนักท่องเที่ยวได้ ตลอดจนสิ่งที่ทำให้ย่านกะดีจีนมีอัตลักษณ์ของตนเองทั้งด้านบุคคลและสังคม และเมื่อสถานการณ์หรือสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสามารถส่งผลกับอัตลักษณ์ของย่านให้เกิดการปรับเปลี่ยน ไปตามการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร ซึ่งคนและชุมชนในย่านกะดีจีนมีกระบวนการและลักษณะเฉพาะบางประการในการพัฒนาพื้นที่ของตนจนกลายเป็นอัตลักษณ์

2.1.4 การส่งเสริมการท่องเที่ยว

พ.ศ. 2479 เป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม โดยกระทรวงเศรษฐกิจ (ปัจจุบัน คือ กระทรวงพาณิชย์) เสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยต่อคณะรัฐมนตรี โดยได้เสนอแผนและวัตถุประสงค์ของการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 3 ประการ คือ 1) งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว 2) งานรับรองนักท่องเที่ยว 3) งานบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวและ ที่พัก ปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้การดูแลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย วางแผน และดำเนินการส่งเสริมการตลาดและการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว

ให้กับประเทศ โดยหลักการส่งเสริมการท่องเที่ยวประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวด้วยการประชาสัมพันธ์ทั้งเชิงรุกและการสร้างอัตลักษณ์ 2) การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชนและกิจกรรมเชิงประสบการณ์ และ 3) การบริหารจัดการโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการ (สุพจน์ เดชเรือง & อัจฉิรา ทิวงษ์สิงห์, 2568)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องยึดถือหลักการสำคัญที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการจัดการการท่องเที่ยวในระดับชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับทรัพยากร วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนสามารถสรุปหลักในการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ดังนี้

1) ความยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ การรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการกระจายผลประโยชน์ให้กับชุมชนในระยะยาว โดยหลีกเลี่ยงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (UNWTO, 2005)

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการ และการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและสร้างความยั่งยืนจากภายใน (Murphy, 1985) โดยการมีส่วนร่วมนี้ควรเป็นไปอย่างเท่าเทียม โปร่งใส และอยู่บนฐานของความเคารพในภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) การใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม โดยวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงควรใช้วัฒนธรรมอย่างระมัดระวังไม่บิดเบือนหรือทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นเพียงสินค้า แต่ต้องคำนึงถึงการรักษาความเป็นตัวตนที่แท้จริงของวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ (Cohen, 1988)

4) การตลาดและการสื่อสารที่เหมาะสม การตลาดด้านการท่องเที่ยวควรเน้นการสื่อสารอย่างซื่อสัตย์และเคารพวัฒนธรรมของพื้นที่ พร้อมทั้งส่งเสริมการรับรู้และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (UNEP & UNWTO, 2005) ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวและลดผลกระทบด้านลบต่อชุมชน

5) การบูรณาการและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการบูรณาการเชื่อมโยงเป็นภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนในพื้นที่ โดยสร้างการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการ และลดความซ้ำซ้อนของนโยบายหรือกิจกรรมต่าง ๆ (Bramwell & Lane, 2011)

2.2 ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์

2.2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่เป็นทฤษฎีทางสังคมที่อธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างชัดเจนและละเอียดในทุกระดับชั้นของสังคม ซึ่งถูกนำมาใช้ในการอธิบายระบบของสังคมไทยอย่างแพร่หลาย ทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมเป็นระบบระบบหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กัน โดยการสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยโครงสร้างทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญ และแต่ละส่วนในโครงสร้างมีหน้าที่ของตนเอง ซึ่งมีแนวคิดต่าง ๆ ภายใต้ทฤษฎีนี้ เช่น August Comte เสนอแนวคิดนี้ว่า สังคมประกอบด้วยโครงสร้างต่าง ๆ หลายส่วน ซึ่งเปรียบเสมือนร่างกายที่มีอวัยวะต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ทำงานแตกต่างกันไป แต่มีการประสานกันอย่างเป็นระบบ สังคมจึงอยู่ได้อย่างสงบและมีดุลยภาพ ซึ่ง Herbert Spencer ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมที่มีความซับซ้อนและก่อให้เกิดความหลากหลายแตกต่างไปจากโครงสร้างเดิม แต่ยังคงมีการเชื่อมโยงประสาน และบูรณาการร่วมกัน เมื่อมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการแบ่งงาน การจัดระเบียบทางสังคม ยิ่งสังคมมีความซับซ้อน ยิ่งทำให้เกิดความแตกต่างกันจนเป็นความพิเศษ เมื่อกล่าวถึงสังคมที่มีดุลยภาพ Amile Durnkhime ได้เสนอว่าในสังคมขนาดเล็กที่มีโครงสร้างง่าย ๆ จะมีการยึดเหนี่ยวทางสังคมโดยค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ ความคิด ที่มีลักษณะแบบเดียวกัน แต่ถ้าหากโครงสร้างทางสังคมมีขนาดใหญ่ การยึดเหนี่ยวทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และบทบาทในสังคม และจากแนวคิดของ Talcott Parsons ได้กล่าวถึงระบบสังคมว่าเป็นระบบสังคมที่เกิดขึ้นจากการกระทำทางสังคมของสมาชิกในสังคม ซึ่งการกระทำขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการกับเป้าหมาย โดยวิธีการที่เลือกใช้สำหรับการบรรลุเป้าหมาย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง 3 องค์ประกอบ ภายใต้เงื่อนไขเชิงสถานการณ์และบรรทัดฐานทางสังคม ดังนั้นการกระทำทางสังคมจึงเป็นการแสดงบทบาทไปตามสถานการณ์ที่มีอยู่ และประสานสัมพันธ์กันในรูปแบบของระบบต่าง ๆ เรียกว่า “ระบบการกระทำระหว่างกัน”

จากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้เพื่ออธิบายการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน เนื่องจากย่านกะดีจีนมีโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ชุมชน บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่มี

บทบาทหน้าที่การทำงานสัมพันธ์กัน และมีการกำหนดโครงสร้างหน้าที่ในบทบาทต่าง ๆ โดยมีการ
 ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายที่สำคัญ และชุมชนสามารถรับรู้ถึงอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน
 เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดหรือจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ได้
 นอกเหนือจากนั้นการบริหารจัดการ การควบคุมดูแล และการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ภายใต้บริบท
 ของชุมชนและสังคม สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือการตอบสนอง ต่อความต้องการของคนในชุมชน
 เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันมีคุณภาพ และการมีชีวิตมีระบบระเบียบที่สามารถควบคุมตนเองได้
 โดยคนในชุมชนสังคม ทำให้เกิดกลไกการอยู่ร่วมกันของคน ในย่าน เรียกว่า ธรรมเนียม หรือวิถี
 ประชา และเกิดการกำหนดนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของย่านกะดี
 จีน โดยมีประชาชน คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการพัฒนาย่านกะดีจีน และหน่วยงานที่
 เกี่ยวข้อง ร่วมกันกำหนดกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อทุกส่วนดำเนินงานสอดคล้อง
 ตอบสนองซึ่งกันและกันอย่างสมบูรณ์ ถือได้ว่าสังคมหรือย่านกะดีจีน ได้รับการยอมรับจาก
 นักท่องเที่ยวหรือประชาชนนอกพื้นที่ และมีโครงสร้างที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2.2 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เป็นหนึ่งในทฤษฎีสังคมวิทยา แนวคิดนี้เกิดจาก
 George Herbert Mead สนใจพฤติกรรมและตัวตนเชิงสังคมของมนุษย์ ตัวตนดังกล่าวของมนุษย์
 มีอยู่สองด้านคือ ตัวตนที่เป็นผู้กระทำที่มีการควบคุมตัวเองไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ และตัวตนที่เกิดจาก
 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับคนอื่นและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Charles
 Cooley กล่าวถึงการมองเห็นตัวตนที่สะท้อนผ่านกระจกเงาที่เป็นเสมือนวิถีทางหรือแนวทาง
 ของบุคคลที่ดำรงตัวตนของตัวเองจากภาพสะท้อนที่คนอื่นประเมิน แสดงให้เห็นว่าสังคมมีอิทธิพล
 ต่อการกำหนดตัวตนของบุคคล เพราะภาพสะท้อนจากสิ่งอื่นสร้างต่อตัวเราส่งผลต่อการรับรู้
 ตัวตนของเราเอง ดังนั้นพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความหมายทางสังคมที่
 เกิดขึ้นมาภายใต้บริบทของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ผู้กระทำกับสังคมหรือผู้คนใน
 สังคม จากแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์สังคมด้วยมุมมองที่เริ่มต้นด้วย
 ความคิดเกี่ยวกับการกระทำระหว่างกันและสัญลักษณ์ โดยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์
 และสังคมครอบคลุมถึงสภาพและโครงสร้างของสังคม เน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคลเกี่ยวกับ
 จิตใจ ตัวตน และบุคลิกภาพ (Stryker, 1980) ทฤษฎีนี้อธิบายถึงตัวตนเป็นกระบวนการสร้าง
 พฤติกรรมและเกิดการรับรู้ว่าเป็นใคร มีความเชื่อ คุณค่า ทศนคติทางสังคมอย่างไรโดย
 ความเข้าใจจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการสื่อสาร นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่น ผ่าน

กลไกการปฏิสัมพันธ์กับตนเอง เพื่อกำหนดแนวทางในการแสดงพฤติกรรม (พรพรรณ ประจักษ์ เนตร, 2557) การเชื่อว่าสังคมหรือโครงสร้างสังคมเกิดจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กัน ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทำให้มนุษย์ร่วมกันสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมามีการดำรงอยู่ของสัญลักษณ์แบบแผนการกระทำ และโครงสร้างสังคมโดยเฉพาะวิถีทางสังคม เนื่องจากการกระทำของปัจเจกชน หากปัจเจกชน ปฏิเสธหรือเปลี่ยนสัญลักษณ์ แบบแผนการกระทำหรือโครงสร้างสังคม โครงสร้างก็ไม่สามารถมีอิทธิพลต่อปัจเจกชนได้ การกระทำของปัจเจกชนที่อยู่ในสังคมจึงไม่ได้ถูกกำหนดจากโครงสร้างสังคม หากแต่ต้องทำการเลือกและตัดสินใจท่ามกลางทางเลือกมากมายว่าทางเลือกใดจึงจะดีที่สุด เป็นประโยชน์ที่สุด สอดคล้องกับคุณค่าของปัจเจกชนและสังคมในสถานการณ์นั้น ๆ ฉะนั้นปรากฏการณ์ทางสังคมมนุษย์จึงเป็นผู้สร้าง ผลิตซ้ำและเปลี่ยนแปลง (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2556)

จากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ผู้วิจัยมาใช้เพื่ออธิบายและเข้าใจพฤติกรรมของคนในชุมชนย่านกะดีจีนที่มีพฤติกรรมระหว่างกันและแสดงตัวตนของย่านให้สังคมรับรู้ผ่านวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม หล่อหลอมจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน โดยชุมชนสามารถนำอัตลักษณ์ที่แสดงออกมาให้สังคมรับรู้ไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน

2.3 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา

2.3.1 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม หมายถึง วิธีการศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมของมนุษย์ในแต่ละสังคม โดยมุ่งเน้นแสวงหากฎเกณฑ์ เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะวัฒนธรรมและแบบแผนของวัฒนธรรม ภายใต้สภาวะแวดล้อม สิ่งสำคัญของ ทฤษฎีนี้ คือ แก่นแกนทางวัฒนธรรม (Cultural core) ซึ่งเป็นกลุ่มของลักษณะ หรือแบบแผนวัฒนธรรม ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ประโยชน์ของทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ หาความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลของปรากฏการณ์ที่นำไปสู่พฤติกรรมและการปรับตัวที่เกิดจากแก่นแกนทางวัฒนธรรม ภายใต้ข้อกำหนดและกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามปัญหาที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากความสำเร็จที่กล่าวมาข้างต้น ทฤษฎีนี้ยังมีความสำคัญในแง่ของ การอธิบายความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์จาก

สิ่งแวดล้อมโดยปราศจากเงื่อนไข ผ่านปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและเทคโนโลยี โดยนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีนี้มาใช้โดยมุ่งเน้นการศึกษา และค้นหาแก่นแกนทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนในย่านกะดีจีนที่เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมภายใต้ขอบเขต นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงแนวปฏิบัติภายใต้กฎเกณฑ์ของแต่ละชุมชน เป็นผลมาจากแก่นแกนวัฒนธรรมใด มีค่านิยมภายใต้สาเหตุอะไรบ้าง ที่นำไปสู่การหลอมรวม ผสาน และปรับตัวของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์และนำอัตลักษณ์นั้นมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม เป็นทฤษฎีที่พัฒนาจากทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมทางวัฒนธรรมโดย Everett M. Roger (1995) ได้เสนอปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อมีการแพร่กระจายของสิ่งใหม่ ๆ จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง และสังคมนั้นรับสิ่งใหม่ ๆ เข้ามา คือ นวัตกรรม ซึ่งอาจเป็นเทคนิค ความรู้ ความคิด และเทคโนโลยีใหม่ ๆ กระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรม ประกอบด้วย นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ที่จะแพร่กระจายไปสู่สังคม การสื่อสารผ่านทางใดทางหนึ่งเพื่อให้คนในสังคมรับรู้ ช่วงเวลาเพื่อให้คนในสังคมรู้จักนวัตกรรม และการเข้าสู่นวัตกรรม โดยปัจจัยในการยอมรับนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) บุคคล เนื่องจากบุคคลแต่ละคนแม้อยู่ในสังคมเดียวกันจะมีการรับนวัตกรรมที่ต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการตัดสินใจของแต่ละบุคคล 2) ระบบสังคม กล่าวคือ สังคมสมัยใหม่มีระบบของสังคมที่เอื้อต่อการรับนวัตกรรมได้เร็วกว่า เนื่องจากมีบรรทัดฐานและรับค่านิยมของสังคมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนสังคมโบราณซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกัน การรับนวัตกรรมจึงเกิดได้ช้ากว่าหรือ อาจไม่ยอมรับเลยก็ได้ 3) ระบบการสื่อสาร เป็นการติดต่อระหว่างผู้ส่งข่าวสารกับผู้รับข่าวสาร โดยผ่านสื่อ หรือตัวกลางใดตัวกลางหนึ่ง การแพร่กระจายนวัตกรรมจึงเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่นวัตกรรมนั้นแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้ใช้หรือผู้รับนวัตกรรม อันเป็นกระบวนการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ ถ้าผู้ส่งและผู้รับนวัตกรรมมีความคิดก้าวหน้า มีระดับการศึกษาสูง มีความเป็นผู้นำ มีอายุไม่มากนัก การรับนวัตกรรมจะเกิดขึ้นได้มากและรวดเร็ว แต่หากมีลักษณะตรงกันข้าม การรับนวัตกรรมจะเกิดขึ้นได้น้อยและช้าหรืออาจจะไม่มีการยอมรับ 4) นวัตกรรมที่สามารถยอมรับได้ต้องเป็นนวัตกรรมที่ได้ประโยชน์มากกว่าเดิมเข้ามา

แทนที่ สอดคล้องกับสังคมที่จะรับได้ ไม่ซับซ้อนจนเกินไป สามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อทดลองได้ และสามารถมองเห็นและเข้าใจได้ง่าย และ 5)ระยะเวลา เพราะการที่บุคคลและสังคมจะรับนวัตกรรมหรือไม่นั้นต้องใช้เวลาพิจารณาไตร่ตรองไม่ช่วงใดก็ช่วงหนึ่ง นอกจากนี้ระยะเวลายังเป็นเครื่องแสดงระดับหรือประเภทของบุคคลที่รับนวัตกรรมที่กล่าวมาแล้วอีกด้วย ขั้นตอนสุดท้ายในการยอมรับนวัตกรรม คือ กระบวนการตัดสินใจของบุคคล ถ้าบุคคลตัดสินใจรับนวัตกรรมก็จะเกิดการแพร่กระจายของนวัตกรรมเข้ามาใช้ในสังคม แต่ถ้าบุคคลตัดสินใจไม่รับนวัตกรรมนั้นก็ไม่สามารถแพร่กระจายมาสู่สังคมได้ กระบวนการนี้ประกอบด้วย 1) การตระหนักในนวัตกรรม 2) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้น 3) ประเมินค่านวัตกรรม 4) ทดลองใช้นวัตกรรม และ 5) การรับหรือไม่รับนวัตกรรม

จากทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เพื่ออธิบายการยอมรับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้น ซึ่งต้องผ่านกระบวนการในการพัฒนา เมื่อได้รูปแบบออกมาแล้วจึงมีการสื่อสารให้คนในย่านกะดีจีนและภายนอกรับรู้ โดยการนำรูปแบบดังกล่าวมาทดลองใช้และประเมิน เพื่อดูว่าเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่ หากยอมรับได้นั้นหมายถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีนสามารถแพร่กระจายไปในสังคมได้

2.3.3 แนวคิดมานุษยวิทยาเมือง

มานุษยวิทยาเมือง (Urban Anthropology) หมายถึง การศึกษาชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ชีวิตของคนเมือง สัมพันธ์กับการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ ซึ่งมีการแข่งขันต่อสู้กันเพื่อเอาตัวรอด มีการแตกต่างทางชนชั้นและฐานะ ในทางทฤษฎีมานุษยวิทยาเมือง หมายถึง การศึกษาระบบวัฒนธรรมของเมือง และเชื่อมโยงเมืองเข้ากับสถานที่ที่ใหญ่หรือเล็กกว่า โดยเกี่ยวข้องกับประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง ดังนั้น มานุษยวิทยาเมืองจึงให้ความสำคัญกับการวิจัยในพื้นที่ที่อธิบายวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ และเปรียบเทียบวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อยู่ในเมือง เพื่ออธิบายพฤติกรรมและความคิดของคนเหล่านั้น

มานุษยวิทยาเมืองเป็นสาขาหนึ่งของมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษา วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ และพลวัตทางสังคมของมนุษย์ในบริบทของเมือง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ พื้นที่ และอำนาจภายในโครงสร้างเมืองที่ซับซ้อน เมืองไม่ได้ถูกมองเพียงเชิงกายภาพเท่านั้น แต่หากเป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงเชิงสัญลักษณ์ เป็นที่

พบปะระหว่างกลุ่มคน ที่มีความแตกต่างหรือหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นในการศึกษาเมือง จึงจำเป็นต้องเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนควบคู่ไปกับโครงข่ายทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง

ประเด็นที่นักมานุษยวิทยาเมืองสนใจศึกษา ได้แก่ การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์และประชากรที่หลากหลาย การอพยพย้ายถิ่นเข้าเมือง และผลกระทบของกระบวนการพัฒนาเมืองที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การวิเคราะห์ความเป็นอยู่ของผู้คนในเขตเมือง เป็นต้น อีกประเด็นหนึ่งความสำคัญของมานุษยวิทยาเมือง คือ การศึกษาอัตลักษณ์ในพื้นที่เมือง โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา เพศ และชนชั้น เมืองจึงเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถสร้างอัตลักษณ์ของตนเองผ่านชีวิตประจำวัน การใช้พื้นที่ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ความเป็นมาของมานุษยวิทยาเมือง

มานุษยวิทยาเมือง (Urban Anthropology) มีจุดเริ่มต้นจากการขยายขอบเขตของมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรมซึ่งเดิมมักเน้นศึกษาชุมชนแบบดั้งเดิมในพื้นที่ชนบทหรือสังคมไร้อุตสาหกรรม โดยเฉพาะในช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักมานุษยวิทยามักมองว่าชุมชนเมืองมีความซับซ้อนเกินกว่าที่จะใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม กระแสการขยายตัวของเมืองและการย้ายถิ่นฐานอย่างกว้างขวางในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สาม ได้ส่งผลให้เมืองกลายเป็นสนามวิจัยที่นักมานุษยวิทยาไม่สามารถเพิกเฉยได้อีกต่อไป (Hannerz, 1980)

ในช่วงทศวรรษ 1950–1960 เกิดการเคลื่อนไหวของนักมานุษยวิทยาที่เริ่มพัฒนาแนวคิดและระเบียบวิธีสำหรับศึกษาชีวิตในเมือง โดยเฉพาะการศึกษาชุมชนในเขตเมืองที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย เช่น งานวิจัยของ Lloyd Warner ในเมือง Yankee City สหรัฐอเมริกา ซึ่งศึกษาระบบชนชั้นและวัฒนธรรมของเมืองผ่านการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และงานของ William Foote Whyte เรื่อง Street Corner Society ที่บุกเบิกการใช้วิธีชาติพันธุ์วรรณาในการศึกษาแก๊งค์คนจนเมืองในย่านอุตสาหกรรมของบอสตัน การศึกษาชุดนี้ได้แสดงให้เห็นว่า “เมือง” ไม่ใช่พื้นที่ที่ปราศจากโครงสร้าง หากแต่มีระเบียบแบบแผนทางสังคมที่ซับซ้อนในระดับจุลภาค ซึ่งสามารถศึกษาผ่านวิธีการของมานุษยวิทยาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Fox, 1977)

ต่อมาช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา มานุษยวิทยาเมืองเริ่มมีความชัดเจนขึ้นในฐานะสาขาเฉพาะทาง โดยเฉพาะผ่านผลงานของ Ulf Hannerz ที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “วัฒนธรรม

เมือง” และ “พลวัตของเครือข่ายสังคมในเมือง” อันเป็นการยกระดับการศึกษาจากระดับชุมชนไปสู่ การวิเคราะห์เมืองในฐานะระบบของการผลิตความหมายและอัตลักษณ์ การเกิดขึ้นของแนวคิด “Right to the City” โดย Henri Lefebvre ในช่วงเดียวกัน ได้ส่งอิทธิพลต่อการศึกษาว่าด้วยอำนาจ อัตลักษณ์ และสิทธิในพื้นที่เมือง โดยเฉพาะในบริบทของการพัฒนาเมืองและความเหลื่อมล้ำ มานุษยวิทยาเมืองในยุคหลังจึงมุ่งศึกษาการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม การเมืองของพื้นที่ และ เสียงของกลุ่มชายขอบในกระบวนการผลิตเมือง ซึ่งได้กลายเป็นแนวทางที่ทรงพลังในการวิเคราะห์ ความเปลี่ยนแปลงของเมืองร่วมสมัยในหลายภูมิภาคของโลก (Low, 1996)

มานุษยวิทยาเมืองกับย่าน

ย่านในบริบทของมานุษยวิทยาเมือง ไม่เป็นเพียงหน่วยทางภูมิศาสตร์ หากแต่เป็น พื้นที่ที่ประกอบจากความสัมพันธ์ทางสังคม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่ถูกสร้างและรับรู้ ร่วมกันโดยผู้คนในพื้นที่นั้น นักมานุษยวิทยาเมืองมองว่าย่านเป็นหน่วยพื้นฐานของความเป็นเมือง (urbanity) ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน ความสำคัญของชุมชน และการต่อรองอำนาจในระดับ จุลภาค (Low, 1996) โดยเฉพาะในเมืองที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ย่านจึง กลายเป็นพื้นที่สำคัญ ในการสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของ การยึดโยงทางวัฒนธรรม และการ ปฏิบัติทางสังคม ในชีวิตประจำวัน

เมื่อความเป็นเมืองต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงจากความร่วมมือ เช่น การ พัฒนาเชิงพาณิชย์ การท่องเที่ยว หรือการฟื้นฟูเมือง ย่านที่เคยมีความมั่นคงทางวัฒนธรรมอาจ ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโครงการสมัยใหม่ ซึ่งมักมาพร้อมกับการนิยามพื้นที่ใหม่ ดังนั้น การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม และการแทนที่ของพื้นที่ใหม่ตามนโยบายการพัฒนา เมื่อตัวตน ทางสังคม ต่างกลุ่ม เช่น ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม นักพัฒนาเมือง นักท่องเที่ยว หรือหน่วยงานในพื้นที่ มี มุมมองและวิสัยทัศน์ที่แตกต่างกันต่อคุณค่าของย่าน ย่อมส่งผลให้เกิดแรงต้าน ความไม่ไว้วางใจ หรือ ความขัดแย้งในระดับปฏิบัติการ กรณีเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าความสำนึกในวัฒนธรรมและความ เป็นเจ้าของพื้นที่ เป็นทรัพยากรทางสังคมที่สำคัญต่อการจัดการพื้นที่เมืองอย่างยั่งยืน หาก กระบวนการจัดการขาดการฟังเสียงของกลุ่มคนในพื้นที่ หรือมองข้ามมิติของความทรงจำร่วมและ ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ความร่วมมือในการพัฒนาจะถูกแทนที่ด้วยการต่อรองเชิงขัดแย้ง ซึ่งใน ระยะยาวอาจส่งผลให้ย่านกลายเป็นพื้นที่ของความแตกแยก มากกว่าความหลากหลายเชิง สร้างสรรค์ ดังนั้น การทำความเข้าใจย่านในฐานะวัตถุทางมานุษยวิทยา จึงมีความสำคัญต่อการ

ออกแบบนโยบายและแนวทางการพัฒนาเมืองที่สอดคล้องกับพลวัตทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในระดับนโยบายที่มุ่งเน้นไปที่พื้นที่ (Zukin, 2010; Harvey, 2012)

ดังนั้นจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมานุษยวิทยาเมื่อนำมาเชื่อมโยงกับการศึกษาชาติพันธุ์และวัฒนธรรมสามารถสรุปได้ ดังนี้ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เสนอว่า ความเป็นชาติพันธุ์และวัฒนธรรม คือ ผลลัพธ์ของกระบวนการปรับตัวของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยวัฒนธรรมเป็นกลไกที่พัฒนาเพื่อเอื้อต่อการอยู่รอดและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ แม้แนวคิดนี้จะมีข้อจำกัดในการอธิบายวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ที่ซับซ้อน แต่ก็ยังเป็นกรอบวิเคราะห์สำคัญในการทำความเข้าใจรากฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในบริบทของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ส่วนทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมทางวัฒนธรรมสามารถใช้ในการอธิบายความเปลี่ยนแปลงและความคล้ายคลึงของวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความเชื่อ และวิถีชีวิตจากกลุ่มหนึ่งสู่อีกกลุ่มหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้มักถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมในเชิงสืบทอด (passive) มากกว่าการสร้างสรรค์ของผู้คนในบริบทของตนเอง (Kroeber, 1940) และสุดท้ายแนวคิดมานุษยวิทยาเมือง (Urban Anthropology) ซึ่งสอดคล้องกับชาติพันธุ์มากที่สุด โดยอธิบายว่าความเป็นชาติพันธุ์และวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งคงที่แต่เกิดจากกระบวนการทางสังคมและอัตลักษณ์ในพื้นที่เมือง ซึ่งช่วยให้เข้าใจว่าในบริบทเมืองซึ่งเต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ กลุ่มคนต่าง ๆ มักมีอัตลักษณ์ของตนผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม การใช้พื้นที่ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเมื่อเมืองกลายเป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลง (Hannerz, 1980; Low, 1996)

2.4 ทฤษฎีทางจิตวิทยา

2.4.1 ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก

จิตวิทยาเชิงบวก เป็นจิตวิทยาแนวทางใหม่ซึ่งศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ที่ทำให้เกิดอารมณ์ ด้านบวก มีความสุข และเกิดพฤติกรรมเชิงบวก ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับการเรียนรู้การทำงาน และการดำเนินชีวิตได้ โดยนักจิตวิทยาเชื่อว่าถ้าสามารถหลีกเลี่ยง การสร้างอารมณ์ด้านลบจากการถูกเปรียบเทียบ ต่ำหนิ และลงโทษ จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะการต้องเผชิญกับความรู้สึกด้านลบอยู่ตลอดเวลา จะทำให้เกิดการใช้ชีวิตแบบป้องกันความผิดพลาด ติดอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งหากมีการพัฒนาบุคลากรให้มีทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกจะช่วยให้เกิดพฤติกรรมทางบวกเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่หรือการทำงานได้ เช่น พฤติกรรมการทำงานที่ดี ความพึงพอใจในงาน มีการให้บริการที่มีคุณภาพ มีผลผลิตของงานมาก

ขึ้น มีการคงอยู่ในงาน มีความผูกพันในงาน มีความสุขใน รวมทั้งมีคุณภาพชีวิตในการทำงาน (Luthans et al., 2007) นอกจากความสุขทางจิตใจ ยังเกี่ยวข้องกับคามยึดมั่นผูกพันในวิชาชีพ เป็นการที่บุคคลมีการประเมิน ความรู้สึกส่วนตัว ซึ่งมีทั้งอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่งจะรู้สึกพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งเมื่อมีความสุขทางจิตใจ จะมีทัศนคติด้านบวกเกี่ยวกับชีวิต เห็นคุณค่าและยอมรับตนเองทั้งทางบวกและทางลบ (Diener, 2000)

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวกมาใช้เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายพฤติกรรมของคนในชุมชนย่านกะดีจีนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน โดยปัจจุบันการนำจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาด้านพฤติกรรมและกิจกรรมการท่องเที่ยว นิยมใช้ในการศึกษาตลาดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังนำมาใช้เพื่ออธิบายการพัฒนาการของบุคคล (ธิปภูณณ์ ยิ้มประเสริฐ, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้วิจัยที่นำมาใช้เพื่ออธิบายการพัฒนานักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว โดยใช้อัตลักษณ์ของชุมชน และการศึกษาในพื้นที่ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้ เพื่อให้สามารถเข้าใจเกี่ยวกับการค้นหาอัตลักษณ์ ตลอดจนนำอัตลักษณ์มาใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีความเฉพาะเจาะจง และชุมชนสามารถนำไปใช้ได้จริง พร้อมทั้งขับเคลื่อนด้วยตนเองและนำไปสู่ความยั่งยืน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การท่องเที่ยวมีความสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและพื้นที่ โดยการท่องเที่ยวมีอยู่หลากหลายรูปแบบ ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยนราวดี บัวขวัญ (2556) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยและองค์ประกอบในการจัดการตลาดน้ำคลองแหเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนำเสนอรูปแบบของการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่คลองแห ซึ่งใช้แนวคิดทฤษฎี ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลกระทบต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยว วิวัฒนาการของตลาดน้ำ การจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้ คือ การผสมผสานวิธี (Mixed Methods) แบ่งกลุ่มประชากรเป็น 3 กลุ่ม

ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ (ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของเทศบาล ผู้ประกอบการในตลาดน้ำ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนชุมชน ผู้นำทางศาสนา) กลุ่มนักท่องเที่ยว (ชาวไทย และชาวต่างประเทศ) และหน่วยงานสนับสนุน (หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลการสังเกตแบบมีส่วนร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการใช้แบบสอบถาม พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีปัจจัยและองค์ประกอบ ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) บริการท่องเที่ยว 4) การส่งเสริมการตลาด 5) การมีส่วนร่วม 6) กระบวนการสิ่งแวดล้อม และ 7) องค์การในการดำเนินงาน โดยรูปแบบต้องเกิดจากความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในทุกภาคส่วน มีการกำหนดเป้าหมาย วางแผน เพื่อนำไปสู่การจัดการและมุ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์ ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการบูรณาการ นอกจากนี้ปัจจัยและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ เสรี วงษ์มณฑา ชุษณะ เตชคณา และณัฐพล ประดิษฐ์ผลเลิศ (2559) ได้ศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง เก็บข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มผู้แทนภาครัฐ กลุ่มผู้แทนภาคเอกชน และกลุ่มผู้แทนชุมชน ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมี 1) การส่งเสริมฟื้นฟูทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรม 2) การพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการการท่องเที่ยว โดยพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 3) การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว ควรมีการส่งเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวโดยต้องอาศัยการจดจำของนักท่องเที่ยวผ่านสื่อที่มีเอกลักษณ์ 4) การยกระดับการมีส่วนร่วมมีการส่งเสริมศักยภาพชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และยกระดับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และ 5) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อม ควรมีการพัฒนาภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การพัฒนาระบบขนส่งและการจราจร

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติต่างๆ เบื้องต้น พบความสอดคล้องกับการศึกษาของ วรณวีร์ บุญคุ้ม ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ปิฎโก และณณมาศ พะวงษ์ (2561) และกิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไว (2561) ซึ่งนำวิธีการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) และการวิจัยแบบผสานวิธี มาใช้ในการศึกษา โดยผู้ร่วมวิจัยจะเป็นคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ หน่วยงานสนับสนุนทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ การเก็บข้อมูลที่ถูกนำมาใช้มีหลากหลายวิธี โดยการสอบถาม สัมภาษณ์และจัด

เวทีประชุม เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผลจากการศึกษาที่ได้ ในพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องมีทรัพยากรในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ และสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จได้ คือ การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่

เมื่อกล่าวถึงชุมชนหรือพื้นที่ในพื้นที่ทุก ๆ พื้นที่หรือในทุกชุมชนย่อมมีอัตลักษณ์และความเป็นปัจเจกแตกต่างกันไป แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าในความแตกต่างย่อมมีความคล้ายคลึงกันอยู่ และอัตลักษณ์นั้นจะเป็นตัวบ่งบอกความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเฉพาะเจาะจงของพื้นที่หรือชุมชนเมื่อมีการกล่าวถึงหรือถูกบอกเล่ากันของนักท่องเที่ยว จากการศึกษารายงานของ มธุรา สอนศรี (2559) พบว่า เมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์ของตลาดบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่สามารถรับรู้ถึงอัตลักษณ์ของตลาดบางน้ำผึ้ง ได้ 3 ด้าน คือ ด้านวิถีชีวิตมีการทำสวนเกษตรแบบผสมผสาน ด้านวัฒนธรรมประเพณีการมีอรัญญิกของพระภิกษุสงฆ์ที่แสดงออกต่อนักท่องเที่ยว และด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยมีเส้นทางจักรยานที่เป็นธรรมชาติและเป็นปอดหรือพื้นที่สีเขียว พร้อมทั้งได้สัมผัสกับวิถีชุมชนที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนบางน้ำผึ้ง คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดอัตลักษณ์ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีการพัฒนากิจกรรมเส้นทาง การปรับปรุงทัศนียภาพ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การให้ข้อมูลการท่องเที่ยวควบคู่กับการปลูกฝังจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนไปในตัว ซึ่งสอดคล้องกับรพีพรรณ จันทน์ และลินจง โพชาริ (2559) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ มี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะที่อยู่อาศัย ด้านอาหารพื้นบ้าน ด้านผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และด้านสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าอัตลักษณ์จะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ ในการจัดการท่องเที่ยวได้ แต่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่หรือชุมชนมาก ๆ อาจส่งผลให้อัตลักษณ์ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยจากการศึกษาของ วิไลวรรณ ทวีศรี (2560) พบว่า อัตลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยชุมชนต้องมีส่วนร่วม ซึ่งอาจใช้กิจกรรมในการเชื่อมประสานคนในชุมชนให้เกิดความคิดเป็นไปในทางเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความยั่งยืนได้ แต่เมื่อมีคนนอกพื้นที่เข้ามามากขึ้นจะทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป ดังนั้นจึงต้องวางแผน และ

หารแนวทางในการจัดการให้การท่องเที่ยวของเชียงใหม่มีความยั่งยืนและขจัดความขัดแย้งของคนในชุมชนด้วยหลักพุทธสันติวิธี

นอกจากอัตลักษณ์ของชุมชนสามารถช่วยให้เกิดความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแล้ว ยังช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งหรือสถานที่ท่องเที่ยวได้ จากการศึกษาของ เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ (2560) พบว่า การสื่อสารทางการตลาดสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดเชียงราย โดยการหาอัตลักษณ์ร่วมกันของพื้นที่ 3 อำเภอ ที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกันอย่างยาวนาน วิถีชีวิตชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับแม่น้ำโขง และความเชื่อทางพุทธศาสนาที่มีร่วมกัน ซึ่งการเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยว คือ การใช้สื่อทางการตลาดเข้ามาช่วยให้อัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นที่รู้จัก ทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโฆษณา การสื่อสารผ่านตราสินค้าชุมชน และการสร้างเรื่องราวโดยการบอกเล่าประวัติศาสตร์ในพื้นที่หรือชุมชน ดังนั้น จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับอัตลักษณ์พื้นที่หรือชุมชน เป็นส่วนที่สามารถทำให้การจัดการท่องเที่ยวเกิดความสำเร็จและยั่งยืนได้ หากแต่ต้องมีแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ที่ชัดเจน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง หรือมีหลักยึดในการดำเนินการท่องเที่ยวที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและต้องมีการนำอัตลักษณ์ของพื้นที่หรือชุมชนให้นักท่องเที่ยวหรือพื้นที่ภายนอกได้ทราบถึงอัตลักษณ์เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าให้กับแหล่งหรือสถานที่ท่องเที่ยว

ชุมชนและพื้นที่ในการศึกษาเป็นพื้นที่สำคัญในเขตธนบุรีที่มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาที่ผสมผสานกันมายาวนาน และเป็นพื้นที่ในการดูแลและให้บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีทำให้มีโครงการวิจัยและโครงการบริการต่าง ๆ ลงไปเพื่อพัฒนาชุมชนในย่านกะดีจีน และผลักดันให้ย่านนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการศึกษาของ สุชาดา ธโนภาณุวัฒน์ (2560) พบว่า ชุมชนในพื้นที่เขตธนบุรีมีทรัพยากรท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรมด้านประเพณี ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อ และด้านวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกัน แต่มีเพียงชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ ที่มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากเป็นที่รู้จักและมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชนได้ โดยเพื่อให้เกิดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวต้นแบบในเขตธนบุรี จึงมีการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในเขตธนบุรี และพบว่า แขวงตลาดพลู และแขวงวัดกัลยาณ์ มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว (สุชาดา ธโนภาณุวัฒน์, 2564) เพื่อเป็นการตอบย้ำถึงความพร้อมและความสำคัญที่มีความหลากหลายในพื้นที่ วาสนา เพิ่มพูน, วิไล ตั้งจิตสมคิดและพรศิริ กองนวล

(2564) พบว่า ในพื้นที่ย่านกะดีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ซึ่งได้มีการรวบรวมสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อาหาร และภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา จากการทบทวนการวิจัยในพื้นที่ ผู้วิจัยเห็นว่า พื้นที่ย่านกะดีจีนที่ประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนโรงคราม และชุมชนวัดบุปผาราม เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีทรัพยากรท่องเที่ยว เหมาะสมที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเอง

ชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จและยั่งยืน ผู้วิจัยจึงสนใจวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research Apporoch) โดย เมรินี ทนงกิจ et al. (2561) ซึ่งเป็นการนำวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการองค์กร โดยมีชุมชนมีส่วนร่วม มาใช้เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบุคลากรในวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว โดยได้รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะนักสร้างผู้สืบทอดด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างสมรรถนะนักสร้างผู้สืบทอดด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและสามารถแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชน ผู้วิจัยมุ่งเน้นไปที่การค้นหาแนวทางอันเป็นรูปธรรมที่เกิดจากการระดมสมองในลักษณะการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยปรับกระบวนการทัศน์ของการวิจัยจากรูปแบบดั้งเดิมที่มีการตั้งปัญหาเริ่มต้นและจบกระบวนการโดยนักวิจัย มาเป็นการเริ่มต้นจากชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในมิติการเรียนรู้ร่วมกันและการแสวงหาปัญหา จนคิดค้นแนวทางออกเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยนักวิจัยเป็นผู้เอื้ออำนวยหรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับชุมชน

2.6 วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Action Research หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งต้องนำแนวคิดทฤษฎี และประสบการณ์มาใช้ในการหาข้อมูลและวิธีการในการแก้ปัญหา และสะท้อนวิธีการโดยนำไปใช้กับกลุ่มที่มีปัญหาเป็นวงจรต่อเนื่องกันไปแบบเกลียวสว่าน ดังนั้น กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนามาจากแนวความคิดการบูรณาการระหว่างทฤษฎีเชิงปฏิบัติการกับการปฏิบัติงานจริงในภาคสนามหรือพื้นที่ โดยมีการวางแผนในการดำเนินงาน ลงมือปฏิบัติและสังเกตว่าการแก้ปัญหานั้นสำเร็จหรือไม่ ซึ่งต้องพิจารณาปัจจัยที่ก่อให้เกิดและขัดขวางการสำเร็จร่วมด้วย

จากนั้นนำมาสะท้อนถึงการปฏิบัติที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จและนำกลับมาใช้วางแผนจนกว่าการปฏิบัตินั้นจะเกิดความสำเร็จ โดยผู้วิจัยต้องใช้กระบวนการนี้ซ้ำ ๆ เหมือนเกลียวสว่านที่กล้าวมาข้างต้น (วีรยุทธ์ ชาติตะกานัญญ์, 2558)

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

Kemmis และ McTaggart (1988) ได้นำเสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ

1) การวางแผน (plan) เป็นการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติในการแก้ปัญหา โดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ซึ่งแผนที่วางไว้ต้องยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

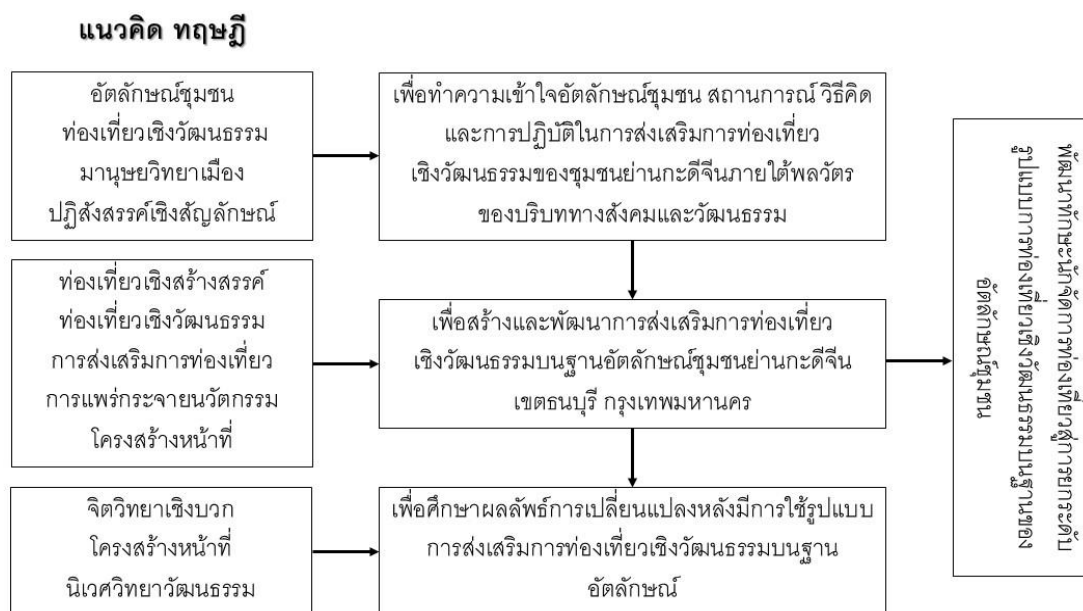
2) ลงมือปฏิบัติ (action) เป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้และควบคุมให้เป็นไปตามแผน

3) สังเกตการณ์ (observation) เป็นขั้นตอนในการเก็บข้อมูลจากการลงมือปฏิบัติ รวมทั้งสังเกตปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการสะท้อนกระบวนการและผลของการปฏิบัติ

4) การสะท้อน (reflection) เป็นการวิพากษ์กระบวนการและผลการปฏิบัติจากการสังเกต และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาประเมินและหาวิธีการปรับปรุงและวางแผนตามกระบวนการในรอบถัดไป

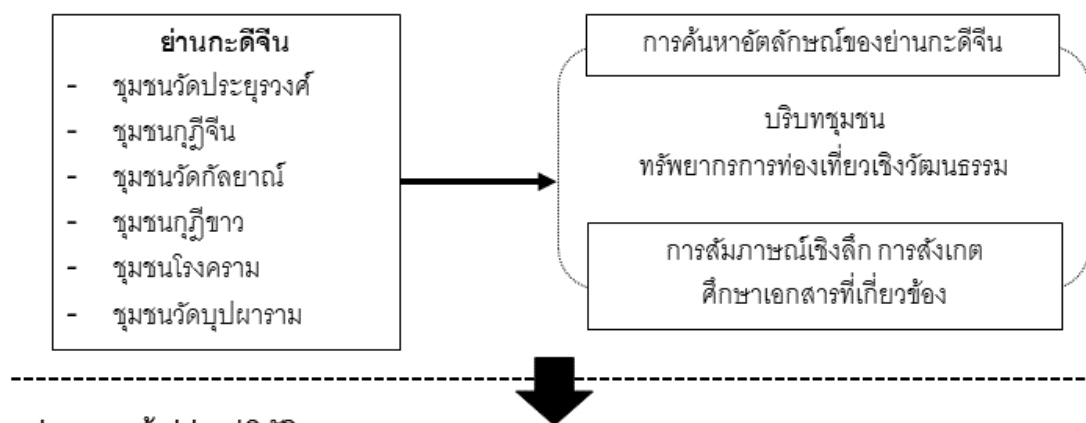
เพื่อเป็นการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่การค้นหาแนวทางอันเป็นรูปธรรมที่เกิดจากการระดมสมองในลักษณะการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยปรับกระบวนการทัศน์ของการวิจัยจากรูปแบบดั้งเดิมที่มีการตั้งปัญหาเริ่มต้นและจบกระบวนการโดยนักวิจัย มาเป็นการเริ่มต้นจากชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในมิติการเรียนรู้ร่วมกันและการแสวงหาปัญหา จนคิดค้นแนวทางออกเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยนักวิจัยเป็นผู้เอื้ออำนวยหรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับชุมชน

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

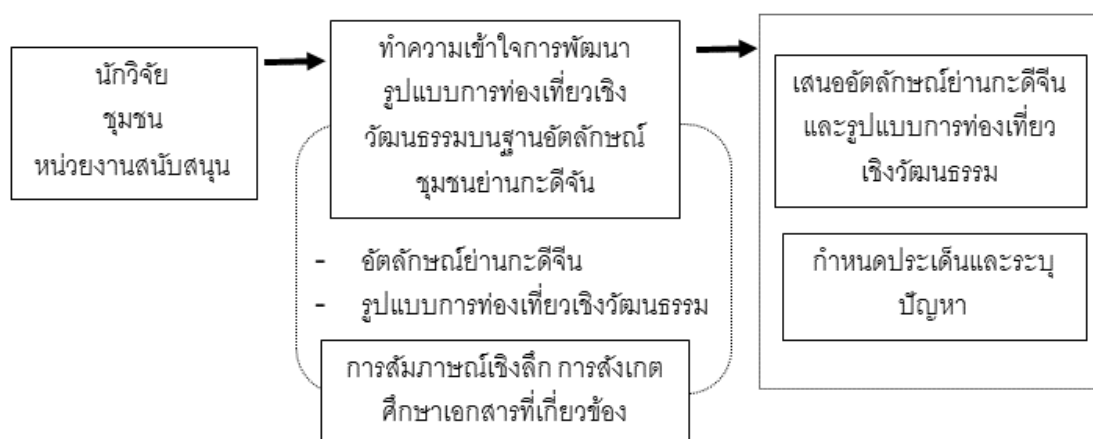
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

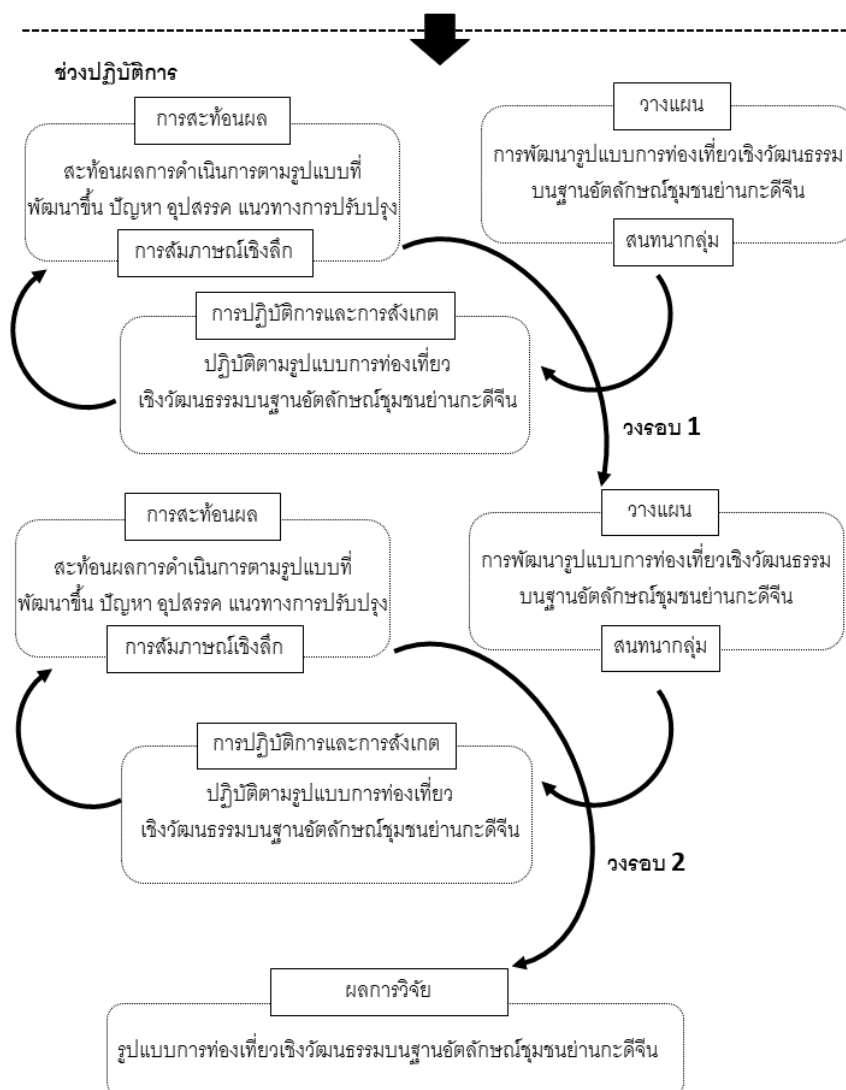

ก่อนการเข้าสู่ช่วงปฏิบัติการ

ระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัย: ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัย: ช่วงปฏิบัติการ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ระยะแรกเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเข้าใจบริบทของพื้นที่ที่ศึกษาและเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา เริ่มจากการเก็บข้อมูลตามคำถามวิจัย เพื่อค้นหาและทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ผ่านประสบการณ์การรับรู้ของคนในย่านกะดีจีนและหน่วยงานที่สนับสนุนทั้งในและนอกพื้นที่ ที่สามารถอธิบายเชื่อมโยงกันของชุมชนทั้ง 6 ชุมชนในย่านกะดีจีน และระยะต่อมาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research Apporoch) เพื่อนำอัตลักษณ์ที่ได้ไปกำหนดรูปแบบหรือแนวทางเพื่อใช้ในการพัฒนานักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 3.1 พื้นที่วิจัย
- 3.2 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
- 3.3 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

3.1 พื้นที่วิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ ชุมชนในย่านกะดีจีน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนโรงคราม และชุมชนวัดบุปผาราม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคุณสมบัติด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งด้านประวัติศาสตร์ สถานที่ ประเพณี อาหาร และวิถีชีวิต ซึ่งมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการร่วมกันตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน โดยสิ่งสำคัญ คือ ชุมชนในย่านกะดีจีนให้ความร่วมมือในกระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ซึ่งสามารถให้คนในรุ่นต่อไปสามารถดำเนินการต่อได้และพื้นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับย่านกะดีจีนสามารถนำไปใช้พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่มี

ความเฉพาะเจาะจงกับพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชุมชนวัดประยุรวงศาวาสเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณวัดประยุรวงศาวาส ซึ่งมีสถานที่สำคัญ คือ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร หรือวัดหัวเหล็ก เป็นวัดที่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ) ตั้งใจอุทิศชีวิตเพื่อสร้างคุณประโยชน์นานัปการให้แก่บ้านเมืองและพระศาสนาตลอดระยะเวลาของการรับใช้เบื้องพระยุคลบาทพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์โดยที่มาจากวัดหัวเหล็กมาจากวัดหัวเหล็กที่เป็นกำแพงอยู่ตอนหน้า พระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ และเขามอสูงประมาณ 3 ศอกเศษ ทำเป็นรูปหอก ดาบ และขวาน โดยวัดหัวเหล็กนี้ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ) ส่งเข้ามาจากประเทศอังกฤษพร้อมกับพรมผืนใหญ่และชุดโคมไฟกิ่งแก้ว เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระองค์ไม่โปรดอาวุด ดังนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์จึงขอพระราชทานมาใช้ล้อมเป็นกำแพงพระอารามโดยใช้น้ำตาลทราย แลกเปลี่ยนกันตามน้ำหนักกับวัดหัวเหล็ก

นอกจากวัดหัวเหล็กที่เป็นที่น่าสนใจยังมีสถานที่อื่นๆ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์พระประยูรรัตนโกศาทรหรือ พระนิพนธ์ปริยัติธรรมศาลา สร้างโดยเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นศาลาต่อมุขพระบรมธาตุมหาเจดีย์ เพื่อใช้เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร เมื่อ พ.ศ. 2428 อุทิศแด่ท่านลูกอินผู้มารดาและสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ ผู้บิดาจารึกนามศาลาว่า "พระนิพนธ์ปริยัติธรรมศาลา" อยู่ประตูทางเข้าภายในศาลา

พระมหาธาตุเจดีย์ หรือเจดีย์ขาว เป็นพระเจดีย์องค์ใหญ่ทรงกลม มีช่องคูหาเรียงรายล้อมรอบชั้นล่างพระเจดีย์ 54 คูหา ชั้นบนถัดจากช่องคูหาขึ้นไปมีพระเจดีย์เล็ก 18 องค์ เรียงรายรอบพระเจดีย์องค์ใหญ่ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์เป็นผู้เริ่มสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่ขึ้น แต่หลังสร้างวัดและพระเจดีย์ยังไม่ทันแล้วเสร็จ ผู้สร้างก็ถึงแก่พิราลัยเสียก่อน เมื่อ พ.ศ. 2398 ต่อมา สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างพระเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) หรือพระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารปัจจุบัน ได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ครั้งใหญ่ที่สุด และได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอันดับ 1 จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) รางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ประจำปี 2556

เขามอหรือเขาเต่า เป็นภูเขาจำลองขนาดใหญ่อยู่บริเวณกลางสระน้ำ ก่อขึ้นจากหิน มียอดเขาดัดหล่นกันตามลำดับ มีชะง่อนผาอันสูงชันลักษณะคล้ายคลึงกับหยดน้ำตาเทียน แวดล้อมไปด้วยแมกไม้อันร่มรื่นและพันธุ์ไม้หายากนานาพันธุ์ เป็นที่ประดิษฐานพระสถูปเจดีย์ พระพุทธรูปปางค์ พระวิหารหลวงจำลอง สิ่งขียนียสถานจำลอง และศาลารายน้อยใหญ่ จึงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของทั้งเจ้านายราชินิกุล ขุนนาง คหบดี และราษฎรทั่วไป นิยมพานบุตรหลานเข้ามาสัมผัสบรรยากาศ นอกจากบรรยากาศร่มรื่นแล้วในบริเวณเขามอยังมีการเลี้ยงเต่าไว้ ซึ่งเป็นจุดดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาให้อาหารและยังมาทำบุญอีกด้วย

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกส ตามประวัติกล่าวว่า หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกอบกู้อิสรภาพได้สำเร็จและทำพิธีปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้ากรุงธนบุรี คุณพ่อคอร์ (Corre) ซึ่งลี้ภัยไปอยู่ที่เขมรในช่วงศึกสงครามกับพม่า จึงเดินทางกลับมายังเมืองบางกอก ในวันรุ่งขึ้น คุณพ่อคอร์ได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระองค์ก็ประทานเงิน 20 เหรียญ (กษาปณ์) กับเรือหนึ่งลำให้กับคุณพ่อ พร้อมกับตรัสว่าจะพระราชทานที่ดินแปลงหนึ่งสำหรับสร้างวัด ในเวลานั้น ชาวคริสต์ที่รวมตัวอยู่กับคุณพ่อคอร์ มีประมาณ 400 คน และส่วนมากมีเชื้อสายโปรตุเกส ภายในชุมชนยังมีกลิ่นไอของความเป็นโปรตุเกส ทั้งอาหารและประเพณีที่สำคัญทางศาสนาที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สถานที่สำคัญภายในชุมชนกุฎีจีนที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน คือ วัดช้างตากูร์ หรือ โบสถ์ช้างตากูร์ สถือเป็นศาสนสถานสำคัญที่ยืนหยัดอยู่คู่ชุมชนกุฎีจีนมายาวนานกว่า 100 ปี ช้างตากูร์เป็นภาษาโปรตุเกส แปลว่า กางเขนศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะโดดเด่น คือ หอระฆังทรงแปดเหลี่ยมประดับด้วยไม้กางเขนบนยอด ตัวอาคารก่ออิฐประดับลายปูนปั้น ตกแต่งด้วยกระจกสีที่ถ่ายทอดเรื่องราว จากพระคัมภีร์

โรงทำขนมฝรั่ง ขนมที่อยู่คู่ชุมชนและมีการถ่ายทอดกันรุ่นต่อรุ่น ปัจจุบันมีอยู่ 3 ร้าน ได้แก่ ขนมฝรั่งกุฎีจีนหลานแม่เป้า ขนมฝรั่งกุฎีจีนธนบุรี และขนมฝรั่งกุฎีจีนร้านป่าเล็ก ขนมฝรั่งมีส่วนประกอบ คือ แป้ง น้ำตาล และไข่เป็ด แต่ขนมของแต่ละเจ้ามีเอกลักษณ์และความแตกต่างกันทำให้มีจุดเด่นเป็นของตัวเอง นอกจากขนมฝรั่ง ชุมชนกุฎีจีนยังมีขนมก๊วยต๊ส ขนมหน้านวล และขนมกุสลัง ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทางอาหารของชาวโปรตุเกส

พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน เป็นแหล่งบอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรสยามและโปรตุเกสตั้งแต่สมัยพระเจ้ามานูเอลที่ 1 ทรงส่งเรือมาเยือนประเทศในทวีปเอเชีย

นอกจากนี้ยังได้รวบรวมข้าวของเครื่องใช้และรูปภาพของคนกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาอาศัยในชุมชนแห่งนี้ ด้านล่างเป็นคาเฟ่ที่มีบรรยากาศสบาย ๆ

เรือนจันทนภาพ เป็นเรือนไทยอายุกว่า 120 ปี เป็นเรือนไม้สักทอง หน้าจั่วแสงอาทิตย์ไม้กระดานหน้าศอกกว้าง 50 เซนติเมตร เสาไม้ตะเคียน แกะสลักลวดลายดอกพุดตานแบบจีนที่หย่องหน้าต่างและซุ้มประตู ตกแต่งภายในด้วยตู้สูงจรดเพดานแบบบัวอินสไตลิกตอเรียน ปัจจุบันยังพบร่องรอยกระสุนปืนจากการต่อสู้ของกบฏแมนฮัตตัน ที่ต่อสู้กันบริเวณสะพานพุทธและริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ชุมชนวัดกัลยาณเป็นชุมชนที่อยู่บริเวณวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นอีกหนึ่งสถานที่สำคัญของย่านกะดีจีน วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร หรือวัดกัลยา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ สร้างโดยเจ้าพระยาจักรีบรมราชินีนาถ (โต กัลยาณมิตร) ได้อุทิศบ้านและซื้อที่ดินข้างเคียงเพิ่มเติมสร้างเป็นวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2368 แล้วน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระราชทานนามว่า วัดกัลยาณมิตร และทรงสร้างพระราชทานทั้งพระวิหารหลวงและพระประธานสำหรับพระวิหารหลวง คือ หลวงพ่อโตหรือพระพุทธรูปไตรรัตน์นายก โดยทรงมีพระราชประสงค์ให้เป็นพระพุทธรูปใหญ่อยู่ริมแม่น้ำแบบเดียวกันกับที่วัดพนัญเชิง กรุงเก่า หลวงพ่อโตเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงโดยเฉพาะในหมู่ชาวจีนเรียกชื่อแบบจีนว่า ซำปอฮุดกง หรือ ซำปอกง ภายในพระอุโบสถซึ่งมีขนาดเล็กกว่าพระวิหาร มีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติที่แทรกเรื่องราวชีวิตชาวบ้านชาวเมืองสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งนอกจากจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมแล้วยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สังคมอย่างยิ่งอีกด้วย นอกจากนี้ยังมี หอมณเฑียรธรรมเฉลิมพระเกียรติเป็นที่เก็บประไตรปิฎกสมัยรัชกาลที่ 4 หน้าพระวิหารหลวงยังมีหอระฆังฝีมือคนรุ่นใหม่ สำหรับไว้ระฆังยักษ์มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ศาลเจ้าเกียนอันเกง หรือที่เรียกว่า ศาลเจ้าแม่กวนอิม เป็นศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนของชุมชนกุฎีจีน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ถือเป็นศาลเจ้าที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในฝั่งธนบุรี มีอายุมากกว่าหนึ่งร้อยปีสร้างเมื่อสมัยสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิวงสือ ได้มีการอัญเชิญองค์เจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานเป็นพระประธาน โดยองค์โพธิสัตว์กวนอิมต่างจากที่อื่นที่มักเป็นปางยืน แต่ที่ศาลเจ้าเกียนอันเกงนี้ เป็นเจ้าแม่กวนอิมปางสมาธิทำจากไม้แกะสลักแล้วปิดทองหุ้มทั้งองค์ และไม่เป็นไม้ให้กลิ่นจำพวกไม้จันทน์ ไม้กฤษณา ภายในยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องสามก๊กแสดงอยู่ด้วยรวมงานตุ๊กตาประดับผนัง ให้ได้ชมและกราบไหว้กัน

ชุมชนกุฎีขาวเป็นชุมชนมุสลิมบนพื้นที่ธนบุรี มีศาสนสถานสำคัญ คือ มัสยิดบางหลวงสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยการนำของโต๊ะหยีซึ่งเป็นพ่อค้าชาวมุสลิม หลังจากนั้นมัสยิดบางหลวงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง สำหรับมัสยิดบางหลวง หลังปัจจุบันสันนิษฐานได้ว่าสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมคล้ายพระอุโบสถและพระวิหารทรงไทยซึ่งเป็นรูปแบบพระราชนิยมในสมัยนั้น โดยอาคารมีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยรวมถึงการประดับตกแต่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น

มัสยิดบางหลวงเป็นอาคารอิฐถือปูนทั้งหลัง ผังพื้นอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 12 เมตร ยาว 24 เมตร และสูง 16 เมตร ด้านตะวันออกของอาคารเป็นพาไลซึ่งมีเสา 6 ต้นรองรับหลังคาของพาไล ต่อจากพื้นของพาไลมีบันไดทางขึ้นอาคาร 2 ด้านซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือและ ทิศใต้ โดยบันไดนี้เชื่อมต่อกับระเบียงทางเดินรอบห้องละหมาด ซึ่งมีระเบียงล้อมรอบทั้ง 4 ด้านโดยระเบียงด้านตะวันออกมีขนาดใหญ่กว่า 3 ด้านที่เหลือซึ่งมีขนาดเท่ากัน หลังคาของระเบียงทั้งหมดเป็นปีกนก โดยมีเสาคำนวณ 26 ต้น รองรับโครงสร้าง ต่อจากระเบียงด้านตะวันออกเป็นบันไดและประตูทางเข้าห้องละหมาด โดยบันไดและประตูนี้ตั้งอยู่กึ่งกลางของผนังห้องด้านตะวันออกสำหรับผนังด้านนี้มีการพอกเสาด้านหน้าทั้ง 4 ต้น หลังคาของห้องละหมาดและบางส่วนของระเบียงด้านทิศตะวันออกเป็นหลังคาทรงจั่วมุงด้วยกระเบื้องว่าวสีเขียว หน้าบันทั้งสองด้านของหลังคาประดับด้วยปูนปั้นซึ่งผสมผสานระหว่างศิลปะไทย ตะวันตก และจีน ภายในห้องห้องละหมาดเป็นที่ตั้งของมิมบร์ซึ่งเป็นแท่นยืนแสดงธรรม เป็นชั้นบันไดสำหรับคอเต็บใช้แสดงธรรม และมีหีกรอบหรือประชุมทิศซึ่งเป็นซุ้มที่ครอบมิมบร์ ในสมัยรัชกาลที่ 6 มิมบร์เก่าในมัสยิดบางหลวงชำรุดลง เจ้าสัวฟุกซึ่งเป็นพ่อค้าจีนมุสลิมและเป็นต้นตระกูลฟุกภิญโญได้ก่อสร้างมิมบร์และมีหีกรอบขึ้นใหม่เป็นซุ้มทรงสามยอด สันนิษฐานว่าถ่ายแบบจากซุ้มพระอุโบสถวัดอนงคารามวรวิหาร โดยซุ้มนี้ก่ออิฐถือปูนปิดทองประดับด้วยกระจกหลากสี พร้อมกับได้แกะสลักแผ่นไม้เป็นอักษรอาหรับนูนลอยเป็นพระนามขององค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) และมีโองการที่สำคัญในคัมภีร์อัลกุรอานติดตั้งไว้ภายในซุ้มด้วย

ชุมชนวัดบุปผารามมีสถานที่สำคัญ คือ วัดบุปผาราม แต่เดิมเป็นวัดโบราณสร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อว่า วัดดอกไม้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง ต่อมาถูกปล่อยทิ้งเป็นวัดร้างในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาราชบุรุษวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ซึ่งเป็นมารดาของสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้ทำการปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้าน

ของท่าน ต่อมาปลายสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2391 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็นจมื่นไวยวรนาถและเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) เมื่อครั้งยังเป็นจมื่นราชา มาตย์ ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงช่วยในการบูรณะปฏิสังขรณ์ด้วย แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดบุปผาราม

ชุมชนโรงครามมีความโดดเด่นเรื่องการทำผ้าย้อม เป็นภูมิปัญญาของชุมชนโรงครามในอดีต ลักษณะการย้อมคือใช้สีจากคราม ผสมน้ำ ปราศจากสารเคมี ในอดีตชุมชนโรงครามเป็นชุมชนที่โด่งดังในเรื่องการย้อมผ้าจากคราม มีการผลิตและจำหน่ายอย่างคึกคัก แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่ได้มีการผลิตผ้าย้อมครามเป็นอาชีพหลัก มีเพียงการทำผ้าย้อมครามตามโอกาสและเทศกาลเท่านั้น

3.2 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

1. ผู้ให้ข้อมูล (Key informants) เกี่ยวกับสถานการณ์ วิถีคิด วิถีการปฏิบัติ และกระบวนการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ได้แก่ กลุ่มชุมชน ประชาชนในชุมชนย่านกะดีจีน ไม่น้อยกว่า 10 คน

2. ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ (Participants) มีบทบาทในการวางแผน เรียนรู้ และสะท้อน คิดจากการปฏิบัติในขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติและการประเมินผล การปฏิบัติ รวมทั้งมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะในระหว่างการพัฒนาหรือรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐาน อัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน ได้แก่ คนในชุมชนย่านกะดีจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่

3.3 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนตามรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก เนื่องจากชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ โดยใช้วิธีการหลากหลายวิธี เช่น การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.3.1 ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ระยะก่อนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นระยะในการเก็บข้อมูล วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษา เพื่อบันทึกสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของย่านกะดีจีน โดยบันทึกความแตกต่างของสถานการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยผู้วิจัยวางแผนจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกควบคู่ไปตามประเด็นที่กำหนด โดยจะแยกสัมภาษณ์แต่ละชุมชน เพื่อทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน สถานการณ์ วิธีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนย่านกะดีจีนภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การลงพื้นที่และประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินงานในพื้นที่มาตลอด 9 ปี ที่ทำงานกับย่านกะดีจีน การดำเนินการเก็บข้อมูลตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจะสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่แท้จริงของย่านกะดีจีน

3.3.2 ระยะการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ระยะต่อมาผู้วิจัยจะนำเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นขั้นตอนในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์รูปแบบในการใช้อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขั้นตอนดำเนินการวิจัยในส่วนนี้จะก่อให้เกิดความสามารถหรือลักษณะเฉพาะบุคคลที่สามารถส่งผ่านอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนไปสู่รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยวางแผนการดำเนินการ 2 รอบ และกำหนดจุดสิ้นสุดการดำเนินการวิจัยและถอนตัวออกเมื่อผู้ร่วมวิจัยสามารถนำอัตลักษณ์ของย่านไปใช้กำหนดรูปแบบการพัฒนานักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ด้วยชุมชนเองและไม่มีประเด็นใหม่เกิดขึ้น

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การวิเคราะห์และระบุประเด็น (Constructing) เป็นขั้นตอนการหาความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระบวนการทำงาน ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนมาใช้เพื่อกำหนดรูปแบบหรือแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งในระดับชุมชน และระดับย่าน รวมทั้งความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมการทำงานกับเป้าหมายของย่านกะดีจีน เพื่อค้นหาและให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านกะดีจีน ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วม 2 กลุ่ม 1) กลุ่มชุมชน และ 2) กลุ่มหน่วยงาน เกี่ยวกับการนำอัต

ลักษณะของย่านมาใช้เพื่อกำหนดรูปแบบหรือแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้การสังเกตและการประชุมกลุ่ม และใช้แบบบันทึกเพื่อเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

2) การวางแผน (plan) กำหนดประเด็น ระบุเป้าหมาย ออกแบบกิจกรรม และทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของแต่ละชุมชน เพื่อให้ได้รูปแบบหรือแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้การสนทนากลุ่มเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างสร้างสรรค์

3) ลงมือปฏิบัติ (action) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสรุปประเด็นและลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้และตรวจสอบความถูกต้อง เป็นขั้นตอนที่ให้ชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนดำเนินการตามแผนปฏิบัติการในการนำอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนไปใช้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นขั้นตอนในการให้ผู้ร่วมวิจัยสะท้อนความคิดเห็นจากการปฏิบัติ จากการร่วมกิจกรรม เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อวางแผนในการปฏิบัติการครั้งต่อไป

4) การประเมินผลการปฏิบัติ (Evaluating) เป็นขั้นตอนสรุปประเด็นที่เกิดขึ้นระหว่างการลงมือปฏิบัติตามแผนงานและตรวจสอบความถูกต้อง ตั้งแต่การวิเคราะห์ ระบุประเด็นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนา โดยเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างในการปฏิบัติ และนำผลลัพธ์กลับมาออกแบบและวางแผนปฏิบัติการใช้อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสามารถสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นตั้งแต่การดำเนินโครงการตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อวิเคราะห์และวิจารณ์ รวมทั้งนำไปเขียนความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่านำไปสู่ประสบการณ์ใดบ้าง โดยการกำหนดประเด็นเพื่อสะท้อนความคิดด้วยตนเอง

5) การนำอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนมาใช้เพื่อพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นขั้นตอนสรุปและประเมินผลทำให้เกิดคุณลักษณะเฉพาะของย่านกะดีจีน ให้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชุมชน และกลุ่มผู้ให้การสนับสนุน หลังจากสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะทำการสรุปประเด็นและจัดทำเป็นรูปแบบหรือแนวทางในการใช้อักษรของย่านกะดีจีนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปเพื่อศึกษาการนำอัตลักษณ์มาใช้เป็นฐานเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากนำรูปแบบไปใช้รวมทั้งสังเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.4.1 การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย

การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเป็นการรวบรวม ศึกษาทำความเข้าใจ เช่น บทความวิจัย หนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้อง สื่อเคลื่อนไหว ทั้งเชิงปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายบริบทของพื้นที่ อัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ในระยะก่อนการวิจัยและระยะการวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วม ขั้นตอนการวิเคราะห์และระบุประเด็น

3.4.2 การสังเกต

การสังเกตตามการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา คือ สังเกตทุกอย่างที่ขวางหน้า มองหาสิ่งที่เด่นในแต่ละชุมชนที่สังเกตได้ มองหาสิ่งที่ขัดแย้ง และสิ่งที่ปัญหาในแต่ละชุมชนและระหว่างชุมชน และมองหาส่วนที่ขาดและส่วนที่เกิน โดยผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชน และบันทึกเพื่อหาความสัมพันธ์โดยไม่มีการชักถาม เพื่อไม่ให้ข้อมูลถูกปรุงแต่ง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมแบบการใช้มุมมองของคนใน โดยผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น

3.4.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการพูดคุยระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล โดยมีการเตรียมประเด็นคำถามไว้อย่างหลวม ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนย่านกะดีจีนภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เพื่อศึกษาผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังมีการใช้รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนไปทดลองใช้

ตาราง 1 ตัวอย่างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

วัตถุประสงค์	ประเด็น	ตัวอย่างคำถาม
--------------	---------	---------------

วัตถุประสงค์	ประเด็น	ตัวอย่างคำถาม
1. เพื่อทำความเข้าใจ อัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของชุมชนย่านกะดี จีนภายใต้พลวัตรของบริบท ทางสังคมและวัฒนธรรม	1. อัตลักษณ์ชุมชนของตนเอง 2. อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน 3. สถานการณ์เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวของย่านในปัจจุบัน	1. ท่านคิดว่าอะไรคืออัต ลักษณ์ของชุมชนเมื่อกกล่าวถึง ชุมชนของท่าน 2. เมื่อกกล่าวถึงย่านกะดีจีน ท่านคิดว่าอะไรคืออัตลักษณ์ ของย่าน 3. ก่อนเกิดสถานการณ์การ ระบาดของโรค COVID-19 และหลังจากเกิดสถานการณ์ การท่องเที่ยวในชุมชนหรือ ย่านเป็นอย่างไร 4. ชุมชนมีการแบ่งหน้าที่การ ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว อย่างไร มีฝ่ายอะไรบ้าง 5. มีหน่วยงานในพื้นที่ อะไรบ้างที่เข้ามาช่วยในการ ท่องเที่ยว และคิดว่าควรมี หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องอีก หรือไม่ในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวของชุมชน

ตาราง 1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ประเด็น	ตัวอย่างคำถาม
2. เพื่อสร้างและพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมการ	1. รูปแบบการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบน	1. ท่านคิดว่าอะไรที่ช่วย ส่งเสริมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์	ประเด็น	ตัวอย่างคำถาม
ท้องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร	ฐาน อัตลักษณ์ ชุมชน ย่านกะดีจีน	เชิงวัฒนธรรม บนฐาน อัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน 2. รูปแบบ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม บนฐานอัต ลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนการ ท่องเที่ยวควรมีกิจกรรม อะไรบ้างที่ท่านคิดว่าสามารถ ช่วยพัฒนาตัวบุคคล ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยว

3.4.4 การสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม เป็นการพูดคุยกับผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่ออภิปรายอย่างมี
จุดมุ่งหมายโดยใช้เวลาไม่เกิน 60 นาที เพื่อใช้ในการวางแผนและประเมินผลการปฏิบัติ นอกจากนี้
ในขั้นตอนการวางแผนผู้วิจัยจะใช้การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการ
ดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยใช้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมกันวางแผนและออกแบบ เพื่อ
นำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติมาเข้าสู่ขั้นตอนการสะท้อนความคิด ซึ่งเป็นการ
ทบทวนหลังขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อตรวจสอบผลลัพธ์จากการปฏิบัติว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์
หรือไม่ และนำไปปรับปรุงแก้ไข และวิธีการแก้ไข เพื่อนำไปใช้วางแผนเพื่อการปฏิบัติในวงรอบ
ต่อไป

ตาราง 2 ตัวอย่างประเด็นการสนทนากลุ่ม

วัตถุประสงค์	ประเด็น	ตัวอย่างประเด็นพูดคุย
--------------	---------	-----------------------

3. เพื่อศึกษาผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังมีการใช้รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพฯ	1. ก่อนนำรูปแบบมาใช้ 2. หลังใช้รูปแบบแล้ว	1. คณะกรรมการได้ร่วมกับชุมชนในการกำหนดกิจกรรมหรือรูปแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือไม่ 2. ก่อนนำรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นอย่างไร เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยว คณะกรรมการได้ร่วมกับชุมชนมีการพูดคุยและแก้ปัญหาพร้อมกันหรือไม่ และได้ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกหรือไม่ 3. หลังจากมีการแก้ปัญหาแล้ว ได้มีการนำมากำหนดเป็นข้อตกลงหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดำเนินงานหรือไม่ 4. เมื่อมีการนำรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ย่านกะดีจีน เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับการท่องเที่ยวของชุมชน และเกิดประโยชน์หรือไม่
--	--	---

3.4.5 การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ (A-I-C)

การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์เป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีบุคคลที่มีคุณสมบัติหรือมีลักษณะร่วมเพื่อทราบข้อมูล แสดงความคิดเห็น และช่วยกำหนดวิสัยทัศน์จาก

ประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยแต่ละคน รวมทั้งกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์โดยให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกับวางแผนและออกแบบซึ่งอยู่ในขั้นตอนของการวางแผนออกแบบ

ตาราง 3 ตัวอย่างประเด็นการประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์	ประเด็น	ตัวอย่างประเด็นการพูดคุย
3. เพื่อศึกษาผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังมีการใช้รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพฯ	1. ทบทวนผลหลังการนำรูปแบบไปทดลองใช้	1.รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนในปัจจุบันเป็นอย่างไร 2.รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนในครั้งนี้ประสบความสำเร็จหรือไม่ 3.ต้องทำอย่างไรรูปแบบนี้จึงจะสำเร็จ

3.4.6 การสะท้อนคิด

การสะท้อนคิดเป็นการมุ่งเพื่อทบทวนหลังการปฏิบัติเพื่อพูดคุยถึงสิ่งที่นำไปปฏิบัติแล้ว เพื่อตรวจสอบวัตถุประสงค์ เป้าหมายกับผลลัพธ์จากการปฏิบัติ ผ่านคำถาม เช่น เมื่อนำรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนไปใช้แล้วคาดว่าจะเกิดผลอย่างไรกับการท่องเที่ยวของชุมชน สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ ต้องการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้อย่างไร เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้พิจารณาความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตน ในระหว่างการปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล

ตาราง 3 ตัวอย่างประเด็นการสะท้อนคิด

วัตถุประสงค์	ประเด็น	ตัวอย่างประเด็นการพูดคุย
4. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร	1. ประโยชน์ที่ได้รับ 2. การนำไปใช้ในอนาคต 3. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนาต่อในอนาคต	1. กิจกรรมที่ดำเนินการชุมชนได้รับประโยชน์อย่างไร 2. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำไปปรับใช้ในการถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ได้หรือไม่ สามารถนำเรื่องที่เรียนรู้หรือเข้าร่วมกิจกรรมไปใช้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนอย่างไรบ้าง 3. หลังจากร่วมกิจกรรมแล้วคิดว่าอยากเพิ่มหรือปรับเปลี่ยนอะไรบ้าง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำประเด็นจากการการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ และการสะท้อนคิด มาถอดความเพื่อจัดระเบียบข้อมูล ด้ข้อมูลที่ปรากฏและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน สถานการณ์ภายในชุมชน รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน และผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ ชาย โพธิ์สีดา (2562) มาใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.5.1 การจัดระเบียบข้อมูล

เมื่อสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่มเสร็จสิ้นผู้วิจัยจะถอดการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ โดยคำนึงถึงความรู้สึก บรรยายภาคในการสนทนา และนำเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์ จากนั้นทำการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและจัดระเบียบข้อมูลเพื่อลดความซ้ำซ้อน โดยเลือกข้อความที่มีความหมายตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยใช้สัญลักษณ์หรือข้อความสั้น ๆ

3.5.2 การแสดงข้อมูล

ผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูลที่ต้องเรียบเรียงแล้วตามหัวเรื่องโดยเลือกจากรหัสที่บ่งบอกมิติที่สนใจที่สำคัญที่สามารถเชื่อมโยงรหัสอื่น ๆ มาเป็นส่วนหนึ่งเพื่อให้สามารถบอกเล่าเรื่องราวได้อย่างมีความหมาย

3.5.3 การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้อง

หลังจากจัดระเบียบข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะทำการให้รหัสข้อมูล และแสดงข้อมูล และสรุปสาระสำคัญ และความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลระดับข้อสรุป ซึ่งเป็นในรูปแบบรูปธรรมและนามธรรมรวมทั้งทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยการเปรียบเทียบข้อมูลกับข้อสรุปจากผู้เชี่ยวชาญภายนอก

3.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

จากการบันทึกและถอดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลแบบสามเส้า โดยต้องตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มาถูกต้อง โดยสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิดซึ่งถือว่าเป็นการตรวจสอบต้นน้ำ เพื่อหาข้อสรุปและตรวจสอบการตีความของผู้วิจัยเพื่อลดอคติจากผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลเป็นการยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยเลือกวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยไม่มีการเตรียมกรอบคำตอบไว้ล่วงหน้า โดยผู้วิจัยจำนำข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์มาเชื่อมโยงกันซึ่งจะเป็นการตรวจสอบซึ่งกันและกัน การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล เมื่อมีการถอดบทสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว เพื่อความโปร่งใสของการเก็บข้อมูล และความถูกต้องในการตีความโดยเสนอให้ผู้ที่ได้ให้ข้อมูลตรวจสอบการตีความนั้น

3.7 จริยธรรมการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามกรอบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและในกระบวนการเก็บข้อมูลใช้วิธีการเก็บข้อมูลตามการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วน

เสียในการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน ผู้วิจัยคำนึงถึงความเปราะบาง ความแตกต่างระหว่างคนในชุมชน เนื่องจากมีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบการวิจัยอย่างระมัดระวัง เกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ผู้วิจัยจะดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยหมายเลขรับรอง SWUEC-G- 444/2565E ด้วยความเคารพในความเป็นส่วนตัว ศักดิ์ศรี สิทธิ และความปลอดภัยของคนในชุมชนและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกคน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีการพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย จะทำการขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ และชี้แจงกระบวนการในการทำวิจัย มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัยกับคนในชุมชน และผู้ร่วมวิจัย โดยทำการสอบถามความสมัครใจของผู้ร่วมวิจัย ผู้ให้ข้อมูล ก่อนดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูล ก่อนทำการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียง บันทึกภาพจากผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูล ทุกครั้ง และแจ้งผู้เข้าร่วมวิจัยให้ทราบว่าเมื่อเสร็จสิ้นการให้ข้อมูล และมีสิทธิตอบหรือไม่ตอบคำถามในทุกประเด็น การเปิดเผยข้อมูล ผู้วิจัยจะเก็บไว้ในที่ปลอดภัยและไม่เปิดเผยแก่สาธารณะหากไม่ได้รับการยินยอมหรืออนุญาตจากผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูล และจะนำเสนอข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาตามข้อค้นพบในการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน และอัตลักษณ์ร่วมของย่านกะดีจีน ในการพัฒนาและสังเคราะห์รูปแบบ แนวทางการปฏิบัติในการส่งเสริมสมรรถนะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนของคนที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในย่านกะดีจีน โดยผลการศึกษาตามความมุ่งหมาย แบ่งการนำเสนอเป็น 5 ส่วน ได้แก่

1. บริบทของพื้นที่และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
2. การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม
3. การสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน
4. ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังจากการใช้รูปแบบ
5. การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

4.1 บริบทของพื้นที่และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

4.1.1 บริบทของพื้นที่ย่านกะดีจีน

ย่านกะดีจีนเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ธนบุรีซึ่งมีประวัติศาสตร์และความสำคัญอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จวบจนกระทั่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแต่เดิมปรากฏในชื่อ “เมืองทณบุรีศรีมหาสมุทร” ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านสำหรับเป็นจุดแวะพักของเรือสินค้าที่จะเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อ บางกอกหรือบางเกาะ ซึ่งชาวกรุงศรีอยุธยานิยมเรียกว่าพื้นที่นี้ว่า ธนบุรีส่วนคนต่างชาติ เรียกว่า บางกอกหรือบางเกาะ จากฐานะเมืองหน้าด่านที่สำคัญต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีได้ถูกยกขึ้นเป็นราชธานีหลังจากที่พระเจ้าตากสินมหาราชได้ปราบดาภิเษกขึ้นในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2311 (ศูนย์ทุนนิยมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย วิทยาลัยครูธนบุรี, 2521) พื้นที่ธนบุรีมีการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคน ที่มีความหลากหลาย ทั้งเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น โปรตุเกส ลาว มุสลิม จีน มอญ และอินเดีย (เทียมจิตร พ่วงสมจิตร, 2558) ซึ่งจากการศึกษาของจากรวรรณ ขำเพชร (2561) พบว่า ย่านกุฎีจีนเป็นย่านเก่าแก่แห่งหนึ่งของบางกอกเดิมเป็นพื้นที่ของพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยน ที่เดินทางเข้ามาค้าขายในสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งจะสังเกตได้จากศาลเจ้าเกียนอันเกง ซึ่งมีสถาปัตยกรรมของชาวจีนฮกเกี้ยนปรากฏอยู่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3

เจ้าพระยานิกรบดินทร์ได้อุทิศพื้นที่บางส่วน ให้สร้างวัดกัลยาณมิตรขึ้นและมีชาวโปรตุเกสอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน เนื่องจากได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำให้พื้นที่ย่านกุฎีจีน หรือออกเสียงว่า ย่านกะดีจีน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งเห็นได้จากศาสนสถานต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น วัดประยุรวงศาวาส วัดช่างตาครุฑ ศาลเจ้าเกียนอันเกง วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร และมัสยิดบางหลวง

ดังนั้น จากความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมกระจายตัวอยู่ในชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐ โดยในปี พ.ศ. 2561 คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เข้ามาให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการและ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยในย่านกะดีจีน ประกอบด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม ภายในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ด้านศาสนาและคติความเชื่อ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอด สืบสานกันมาและอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุขตั้งแต่สมัยธนบุรีจนมาถึงปัจจุบัน จึงได้รับการขนานนามว่าย่านแห่ง “สามศาสนา สี่ความเชื่อ” ซึ่งเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน สามศาสนา ประกอบด้วย ศาสนาพุทธ (ชุมชนวัดประยุรวงศ ชุมชนวัดกัลยาณ ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม) ศาสนาคริสต์ (ชุมชนกุฎีจีน) และศาสนาอิสลาม (ชุมชนกุฎีขาว) สี่ความเชื่อ ประกอบด้วยความเชื่อของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ความเชื่อของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ความเชื่อของศาสนาอิสลาม และความเชื่อที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ความเชื่อสุดท้ายความเชื่อทางศาสนาพุทธตามคติมหายาน (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) จากความแตกต่างของศาสนาและความเชื่อในพื้นที่แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ประองดอง และสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้ จึงกลายมาเป็นจุดเด่นของย่านกะดีจีนที่หลอมรวมประวัติศาสตร์ชุมชน และวัฒนธรรมสอดประสานความเป็นปึกแผ่นทำให้มีความเด่นชัดของวิถีชีวิตที่อยู่กันได้อย่างสันติมากยิ่งขึ้น

อาชีพของคนในชุมชนกะดีจีนปัจจุบันมีลักษณะผสมผสานระหว่างกิจกรรมดั้งเดิมและสมัยใหม่โดยอาชีพดั้งเดิมที่ยังคงอยู่ คือ การค้าขายแบบรายย่อย โดยเฉพาะขนมฝรั่งกุฎีจีน ซึ่งถือเป็นขนมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีพื้นฐานจากวัฒนธรรมตะวันตกผสมผสานกับท้องถิ่นไทย-จีน การผลิตขนมนี้ยังคงดำเนินโดยครอบครัวในชุมชนที่สืบทอดสูตรจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากขนมฝรั่ง ยังมีอาหารและขนมที่มีความหลากหลายของ

วัฒนธรรม เช่น อาหารโปรตุเกส ขนมจีนแกงไก่คั่ว ขนมเบี๊ญญวน บั๊วลอยญวน เป็นต้น อาชีพอื่นที่พบ ได้แก่ การเป็นพนักงานภาครัฐและเอกชน และการเปิดบ้านหรือร้านค้าสำหรับขายอาหารและขนมเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้การขายอาหารและเครื่องดื่ม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ณัฐพงศ์ พัฒนพิฑูรย์, 2562)

สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในย่านกะดีจีนมีโครงสร้างทางสังคมที่ยึดโยงกับระบบครอบครัวขยายและระบบเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น แม้ในปัจจุบันจะมีแนวโน้มของครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความทันสมัย แต่ความสัมพันธ์ในแนวดัง เช่น ปู่ย่าตายายกับลูกหลาน ยังคงมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะในพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่น เช่น งานฉลองนักบุญ หรือการจัดกิจกรรมภายในวัดและโบสถ์ในชุมชน ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของชุมชนนี้คือ การอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนา ได้แก่ ศาสนาคริสต์ (นิกายโรมันคาทอลิก) ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ที่มีความกลมกลืนและให้ความเคารพซึ่งกันและกัน มีการร่วมมือกันในงานชุมชน เช่น การดูแลพื้นที่สาธารณะ การจัดงานวัฒนธรรม หรือการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยไม่มีความขัดแย้งทางศาสนา ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของทั้ง 6 ชุมชนของย่านกะดีจีนในฐานะ “พื้นที่วัฒนธรรมพหุศาสนา” (จินตนา แก้วขาว, 2564)

ก่อนการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนกะดีจีนได้รับความสนใจในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญในฝั่งธนบุรี แต่ยังคงมีลักษณะการท่องเที่ยวแบบไม่เป็นระบบ ส่วนใหญ่เป็นการเดินชมด้วยตนเองหรือมาจากการแนะนำแบบปากต่อปาก แม้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมบางอย่างโดยชุมชนหรือหน่วยงานรัฐหรือกิจกรรมท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีแนวทางหรือรูปแบบที่ชัดเจนในการนำเสนอเรื่องราวของอัตลักษณ์ชุมชน การจัดการท่องเที่ยวยังขาดความยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบางกลุ่ม เช่น คนรุ่นใหม่ยังไม่เข้ามามีบทบาทอย่างจริงจัง ข้อมูลการท่องเที่ยวยังไม่เชื่อมโยงกับเรื่องราวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และยังไม่มีผลการกระทบทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2563)

ทุนวัฒนธรรมของย่านกะดีมีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่โดดเด่น จากชุมชนทั้ง 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศ์มีจุดเด่นด้านพุทธศิลป์และสถาปัตยกรรมไทยผสมตะวันตกที่ได้รับการรับรองจาก UNESCO ชุมชนกุฎีจีนมีอัตลักษณ์จากการตั้งถิ่นฐานของชาวโปรตุเกสและขนมฝรั่งกุฎีจีนอันเป็นเอกลักษณ์ ชุมชนวัดกัลยาณ์มีบทบาททางศาสนาและราช

สำนักในสมัยรัชกาลที่ 3 ชุมชนกุฎีขาวเป็นที่อยู่ของชาวมุสลิม ที่มีสถาปัตยกรรมของศาสนสถานแบบไทยและได้รับพระราชทานโคมไฟจากรัชกาลที่ 3 ชุมชนวัดบุญผดุงรามมีวิถีพุทธแบบชุมชนริมน้ำและเป็นหนึ่งในวัดของราชสกุลขุนนา และชุมชนโรงครามสะท้อนความเป็นพื้นที่ของการย้อมผ้าด้วยครามและมะเกลือ เมื่อรวมกัน ย่านกะดีจีนจึงเป็นภาพสะท้อนของการอยู่ร่วมกันของศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่กลมกลืนกัน ซึ่งมีคุณค่าเชิงวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร

การเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเป็นผลมาจากกระแสการพัฒนาเมืองและการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การขยายตัวของเขตเมืองและนโยบายส่งเสริมพื้นที่ “Creative District” ในย่านฝั่งธนบุรี ทำให้ย่านกะดีจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เช่น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานการขยายตัวของธุรกิจเชิงสร้างสรรค์ และการปรับรูปแบบของพื้นที่ชุมชนให้ตอบสนองนักท่องเที่ยวมากขึ้นในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากรเป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญ โดยเฉพาะการย้ายถิ่นฐานของคนรุ่นใหม่ออกนอกพื้นที่ หรือการอพยพของคนนอกพื้นที่เข้ามาเป็นประชากรแฝง เนื่องจากโอกาสในการประกอบอาชีพและการศึกษา ส่งผลให้โครงสร้างชุมชนเริ่มเปลี่ยนไปจากครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยว หรือแม้แต่บ้านที่ไร้ผู้อยู่อาศัย หรือกลายเป็นบ้านเช่า ซึ่งเป็นความท้าทายต่อการสืบทอดอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน แม้ว่าการท่องเที่ยวจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน แต่การพึ่งพาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ไม่มีการจัดการอย่างยั่งยืน อาจส่งผลต่อความเป็นตัวตนของชุมชน เพื่อเอานักท่องเที่ยวมากกว่าการอนุรักษ์สภาวะทางวัฒนธรรมเดิม รวมถึงความรู้สึกของชาวบ้านจากพื้นที่ของตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของการพัฒนาเมืองที่ส่งผลทั้งด้านบวกและลบต่อความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น ความท้าทายหลักของชุมชนกะดีจีนในปัจจุบันคือ การสร้างสมดุลระหว่างการเปิดรับการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์และการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่าย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่เก่าแก่ฝั่งธนบุรีที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพื้นที่ “สามศาสนา สี่ความเชื่อ” ที่มีวิถีชีวิตผสมผสานทั้งแบบดั้งเดิมและร่วมสมัยอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ถึงแม้ได้รับความนิยมในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังคงขาดระบบการจัดการที่ยั่งยืน กระแสการพัฒนาเมืองส่งผลให้

เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและกายภาพความท้าทายจึงอยู่ที่การรักษารากเหง้าไว้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์

4.1.2 ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยผู้มีส่วนร่วม 2 กลุ่ม ตามความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1.2.1 ผู้ให้ข้อมูล

การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 13 คน เป็นหญิงจำนวน 8 คน และชายจำนวน 5 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีสถานภาพสมรส โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเป็นผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีน ซึ่งเป็นตัวแทนจากแต่ละชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมิถุนายน – ตุลาคม 2567 รายละเอียด ดังตาราง 5

4.1.2.2 ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ

ช่วงพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน จำนวน 20 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีสถานภาพสมรส โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเป็นผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีน ซึ่งเป็นตัวแทนจากแต่ละชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชุมชน โดยเป็นกลุ่มเดียวกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีบทบาทในการทำงานร่วมกันเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เริ่มต้นทำงานเป็นคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่ย่านกะดีจีน 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ เกื้อหนุนกันอย่างสันติ และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม ด้านอาหาร เป็นผู้ให้ความสมัครใจในระหว่างการทำงานกิจกรรมโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2567 (วงรอบวิจัยปฏิบัติการที่ 1) เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2568 (วงรอบวิจัยปฏิบัติการที่ 2) รายละเอียด ดังตาราง 5

ตาราง 5 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	เพศ	อายุ	ศาสนา	ระดับการศึกษา	สถานภาพ	ปีที่เข้าร่วม	ประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
8	ชุมชนวัดบุปผาราม 1	ชาย	68	พุทธ	ปริญญาตรี	สมรส	2563	- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
9	ชุมชนวัดบุปผาราม 2	ชาย	76	พุทธ	ม.3	สมรส	2556	- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
10	ชุมชนวัดบุปผาราม 3	หญิง	70	พุทธ	ปริญญาตรี	สมรส	2556	- ภูมิปัญญาชุมชนด้านศิลปกรรม
11	ชุมชนโรงคราม 1	ชาย	64	อิสลาม	ปริญญาโท	สมรส	2556	- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน - ภูมิปัญญาด้าน ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี
12	ชุมชนโรงคราม 2	หญิง	76	พุทธ		สมรส	2556	- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
13	ชุมชนกุ๊กขาว 1	หญิง	56	อิสลาม	ป.6	สมรส	2556	- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.2 การศึกษาการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิธีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

การศึกษาทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิธีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นเพื่อทำความเข้าใจบริบทของชุมชน และอัตลักษณ์ของชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยมีผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 13 คน เป็นตัวแทนจากแต่ละชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ และกระบวนการวิจัยปฏิบัติการในขั้นตอนการวิเคราะห์ระบุนุประเด็น (Constructing) ก่อนวงจรการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 ทำให้ทราบถึงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนและอัตลักษณ์ของย่าน โดยจากการศึกษาปรากฏดังนี้

4.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

4.2.1.1 ประวัติศาสตร์ของชุมชน

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน และเป็นพื้นที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เนื่องจากเป็นด่านเก็บภาษีสินค้าที่จะเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ได้มีการสถาปนาขึ้นเป็นศูนย์กลางของการปกครอง ทำให้ในพื้นที่มีกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยหลากหลายเชื้อชาติ วัฒนธรรม ทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ แต่เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทย และชาวจีน ปลูกเรือนแพ เพื่ออยู่อาศัยและทำการค้าขาย เรียก “บ้านกะดีจีน” โดยถัดไปทางด้านใต้ของพระราชวังเดิม มีกลุ่มคนนับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเป็นชาวโปรตุเกสที่ติดตามสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสิน) มาแต่เดิมและได้รับพระราชทานที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยมีวัดข้างตาครู้ส เป็นศาสนสถานสำคัญ ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ของชุมชนกุฎีจีน และชุมชนวัดกัลยาณมิตร

เมื่อกล่าวถึงวัดกัลยาณมิตร หรือชุมชนวัดกัลยาณมิตรในปัจจุบัน แต่เดิมเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่มีความสำคัญในสมัยอยุธยา เรียกว่า ย่านบางกอก เนื่องจากเป็นแหล่งคมนาคมสัญจรไปมาของผู้คนที่มาทำการค้ากับกรุงศรีอยุธยา ทำให้พื้นที่บริเวณนี้กลายเป็นจุดพักสินค้าและด่านเก็บภาษี (ด่านขนอน) ที่สำคัญ ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี พระที่นั่งองค์รอง (ท่านแก้ว) หรือสมเด็จพระ

เจ้าฟ้ากรมพระศรีสุมังคารได้ปลูกเรือแพอาศัยอยู่บริเวณหน้าวัดกัลยาณเป็นย่านชุมชนจีนฮกเกี้ยน ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าสัวโตหรือเจ้าพระยานิกรบดินทร์ สมุหนายก ในรัชกาลที่ 3 ได้สร้างวัดกัลยาณมิตรขึ้น และบริเวณที่เป็นที่ตั้งเรือนแพของท่านแก้วได้ถูกสร้างเป็นหอไตรของวัดกัลยาณมิตรในสมัยรัชกาลที่ 4

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นศูนย์กลางการปกครองได้ย้ายอำนาจไปยังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่พื้นที่ของกรุงธนบุรียังมีความสำคัญในฐานะที่อยู่อาศัยของขุนนางและข้าราชการบริวาร บริเวณดังกล่าวจะมีส่วนกาแฟติดกับบ้านกุฎีจีนซึ่งเป็นอาณาเขตของตระกูลขุนนางเป็นเหตุให้บริเวณนี้มีชุมชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และได้มีการสร้างวัดประยุรวงศาวาสขึ้นในพื้นที่ส่วนกาแฟของตระกูลขุนนาง โดยสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์ใหญ่ หรือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัดประยุรวงศาวาสและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในพื้นที่

หากข้ามถนนมาอีกฝั่งจะพบกับอีก 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผารามและชุมชนโรงคราม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของย่านกะดี โดยชุมชนกุฎีขาวหรือมัสยิดบางหลวงเป็นชุมชนของชาวมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม นิกายสุหนี่ แต่เดิมบรรพบุรุษอพยพหนีมาจากอยุธยาจากภัยสงคราม เมื่อครั้งเสียกรุงตามแม่น้ำเจ้าพระยาด้วยแพ บางครั้งคนทั่วไปจะเรียกว่า “แขกแพ” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้ก่อสร้างมัสยิดขึ้น โดยตัวอาคารทาสีขาวจึงเป็นที่มาของ “กุฎีขาว” จุดเด่นของมัสยิดนอกจากตัวอาคารก่ออิฐที่มีสีขาวแล้ว ยังมีลักษณะเป็นทรงไทย ที่มีแท่งเดียวในประเทศไทย ภายในมีซุ้มก่ออิฐถือปูนบรรจจุารีก ลงรักปิดทองประดับตกแต่งด้วยกระจกสี และปูนันทที่ผสมผสานระหว่างศิลปะไทย จีน

ชุมชนวัดบุปผารามแต่เดิมเป็นพื้นที่สวน ในพื้นที่มีวัดร้างสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้สร้าง เดิมชื่อ “วัดดอกไม้” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทร์ เอกภรรยาของสมเด็จพระเจ้าพระยาพระองค์ใหญ่ ผู้ซึ่งเป็นมารดาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้น จึงถือว่าวัดนี้เป็นวัดหนึ่งของตระกูลขุนนาง บริเวณหน้าบันของพระอุโบสถและพระวิหารจะมีตราสัญลักษณ์ประจำตัวของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ คือ ตราสุริยมณฑล และตราอะพอลโล วัดนี้เป็นวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ซึ่งถือเป็นวัดเดียวในฝั่งธนบุรีที่เป็นนิกายนี้ ต่อมาในช่วงสงครามโลกวัดได้ถูกระเบิดทำลายจึงมีการบูรณะขึ้นใหม่

ในบริเวณไม่ไกลกันจะเป็นพื้นที่ของชุมชนโรงคราม มีความเกี่ยวข้องกับผ้าย้อมคราม เนื่องจากแต่เดิมในพื้นที่มีโรงย้อมครามและโรงย้อมมะเกลือตั้งอยู่บริเวณริมคลองบางกอกใหญ่ หรือคลองบางหลวง เมื่อสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปทำให้โรงย้อมครามและโรงย้อมมะเกลือปิดตัวลง ปัจจุบันไม่หลงเหลือหลักฐานในชุมชน นอกจากนี้ยังมีตลาดซึ่งถือว่าเป็นแหล่งค้าขายของคนในชุมชน เรียกว่า “ตลาดคุณหญิงอายูยืน” ผู้เป็นเจ้าของตลาด คือ ท่านผู้หญิงคุณหญิงพงศ์สุริยัน ซึ่งเป็นลูกหลานของตระกูลขุนนาค ตลาดตั้งอยู่บริเวณ ริมถนนอิสรภาพ ใกล้ทางลงสะพานเจริญ พาศน์เป็นอาคารเอนกประสงค์ภายในอาคารมีทั้ง โรงหนัง โรงละคร ตลาด และห้องเช่า โดยชั้นล่างใช้เป็นตลาดค้าขายของชาวบ้าน ส่วนชั้นบนแบ่งพื้นที่เป็นห้องเช่าและตรงกลางของชั้นบนเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่สำหรับจัดแสดงภาพยนตร์และการแสดงลิเก

ย่านกะดีจีนในปัจจุบันยังคงเป็นแหล่งพำนักของชุมชนไทย จีน คริสต์ และมุสลิม ที่ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ชุมชนยังคงรักษา วัด โบสถ์ มัสยิด ซึ่งเป็นศูนย์กลางจิตใจ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมพื้นที่นี้ให้เป็น ย่านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีชีวิต ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ประเพณี และสถาปัตยกรรม ซึ่งเชื่อมโยง เข้ากับรากเหง้าของชุมชนอย่างแนบแน่น

“ชุมชนกุฎีจีนมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสิน พระองค์พระราชทานที่ดินให้คนโปรตุเกสที่ตามมาช่วยรบ ตั้งถิ่นฐาน เลยได้ที่ดินอยู่แถวนี้ ทุกวันนี้ยังมีลูกหลานใช้ซื่อสกุลเดิมอยู่หลายตระกูล เราอยู่กันมารุ่นต่อรุ่น และรักษาวัฒนธรรมไว้เต็มที่ โดยเฉพาะเทศกาลและความเชื่อทางศาสนาที่ยังคงมีเอกลักษณ์”

(ชุมชนกุฎีจีน 2)

“บ้านเราเรียกกันว่ากะดีจีน เพราะเมื่อก่อนมีทั้งคนจีน คนโปรตุเกส คนไทย อยู่ร่วมกัน พ่อแม่ปู่ย่าก็อยู่กันมาตั้งแต่รุ่นพระเจ้าตากสิน ได้รับที่ให้ตั้งบ้าน เรือน และสร้างวัดช้างตากูฐขึ้น เพิ่มเป็นศูนย์รวมจิตใจและประกอบศาสนพิธีตามความเชื่อ”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“เมื่อก่อนชุมชนเราสงบมาก ทุกคนรู้จักกันหมด อยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ เด็ก ๆ ต้องไปวัดทุกวันอาทิตย์ วัดกับโรงเรียนคือที่เรียนรู้อะไร คนรุ่นใหม่อาจไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงเท่าเรา เพราะเราเห็นมาตั้งแต่ยังไม่มีย่านท่องเที่ยวเลย”

(ชุมชนกุฎีจีน 3)

“เมื่อก่อนเป็นชุมชนเล็ก ๆ ริมน้ำ มีเรือแพตั้งเรียงกันเยอะมาก คนจีนฮกเกี้ยนอยู่แถวนี้เยอะบ้านที่อยู่ตรงข้ามกับวัดกัลยาณ์ พี่ก็จะเห็นวัด เห็นโบสถ์ เห็นศาลเจ้า ตั้งอยู่ใกล้กัน มาตั้งแต่เด็ก ชุมชนเรามีทั้งพุทธ คริสต์ จีน อยู่ด้วยกันอย่างสงบมานาน หลายครอบครัวรับราชการเรียนที่วัด โตมาจากที่นี่ทั้งนั้น”

(ชุมชนวัดกัลยาณ์ 1)

“พื้นที่นี้แต่ก่อนแถวนี้เป็นเมืองน้ำ คนเดินทางกันทางเรือหมดเลย เพราะทุกคนใช้ทางน้ำร่วมกันมีทั้งคนจีน คนไทย คนฝรั่ง อยู่รวมกัน พอมีสะพานพระพุทธยอดฟ้าเชื่อมกับฝั่งพระนคร ชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป บางอย่างหายไป บางอย่างยังอยู่ แต่ความผูกพันของคนกับพื้นที่ยังอยู่นะ โดยเฉพาะความผูกพันกับวัด โบสถ์ มัสยิด มันเป็นรากของคนแถวนี้เลยครับ”

(ชุมชนโรงคราม 1)

4.2.1.2 ลักษณะทั่วไปของชุมชนในปัจจุบัน

ย่านกะดีจีนในปัจจุบันยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็น “ชุมชนพุทธวัฒนธรรม” ที่มีการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธ คริสต์ และมุสลิมอย่างสงบสุขและกลมกลืน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะเป็นมิตรแน่นแฟ้นแบบเพื่อนบ้าน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชีวิตประจำวัน แม้จะต่างความเชื่อหรือศาสนา ขณะเดียวกัน ชุมชนได้ปรับตัวเข้าสู่การเป็น “ชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” โดยยังคงรักษารูปแบบบ้านเรือน วิถีชีวิตดั้งเดิม และวัฒนธรรมประเพณีไว้ควบคู่ไปกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้บางพื้นที่ยังคงเผชิญกับข้อจำกัด เช่น ความไม่มั่นคงในการครอบครองที่ดิน หรือการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาเมืองที่ส่งผลต่อโครงสร้างชุมชนแบบเดิม อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังคงแสดงออกถึงความรักในชุมชนและความตั้งใจที่จะรักษาอัตลักษณ์ให้คงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะผ่านกิจกรรมร่วมกัน เช่น เทศกาลศาสนา งานชุมชน และการถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่น

“พื้นที่ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนหลากหลายศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นในฐานะเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ในชุมชนเกิดจากความเคยชินและการช่วยเหลือกันในชีวิตประจำวัน แม้จะต่างศาสนาแต่ก็อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข นอกจากนี้ยังพูดถึงความเลื่อมใสศรัทธาของพื้นที่ในบางส่วน และความรู้สึกไม่มั่นคงของผู้อยู่อาศัยเนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่เป็นของวัดหรือเอกชนไม่ใช้กรรมสิทธิ์ของชาวบ้านโดยตรง จึงส่งผลให้บางครั้งเรือนไม้กล้ำลงทุนซ่อมแซมบ้านหรือพัฒนาพื้นที่อย่างเต็มที่”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“ชุมชนกุฎีจีนมีรากฐานมาจากชาวโปรตุเกสที่ได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยมีการอยู่อาศัยร่วมกับคนดั้งเดิมในพื้นที่มานานกว่า 250 ปี ชุมชนมีโครงสร้างทางสังคมแบบแน่นแฟ้น แม้จะต่างศาสนาแต่ก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ลักษณะโดดเด่นคือความสามัคคีและการช่วยเหลือกันตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน บ้านเรือนหลายหลังยังรักษามรดกวัฒนธรรมนิยม เช่น การประดับบ้านในเทศกาลสำคัญ และมีการปรับตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทำให้พื้นที่ดูเป็นระเบียบมากขึ้น ชุมชนมีลักษณะผสมผสานระหว่างความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมและการต้อนรับการท่องเที่ยวอย่างกลมกลืน”

(ชุมชนกุฎีจีน 2)

“ชุมชนวัดกัลยาณีนับอดีตเป็นชุมชนริมน้ำที่คึกคักหลักคือทางเรือ บ้านเรือนสร้างด้วยไม้และมีคลองล้อมรอบบริเวณวัด เมื่อเวลาผ่านไป การถมคลองและการตัดถนนทำให้ชุมชนเปลี่ยนจากวิถีทางน้ำเป็นทางบกมากขึ้น สภาพแวดล้อมกลายเป็นตึกแถวและอาคารเช่า ส่งผลให้ความผูกพันของคนในพื้นที่ลดลง ปัจจุบันมีครอบครัวดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ไม่มากประมาณ 4 ครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นผู้มาใหม่ ชุมชนยังคงรักษาศาลเจ้าและวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องแม้จะปรับให้เข้ากับยุคสมัย เช่น เทศกาลทิ้งกระจาดและประเพณีจีนต่าง ๆ”

(ชุมชนวัดกัลยาณีน 1)

“ชุมชนกุฎีจีนปัจจุบันเป็น ชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ชาวบ้านมีความรักในชุมชนและต้องการรักษาเอกลักษณ์เดิมไว้ แม้จะมีความเปลี่ยนแปลง ด้านอาชีพและสภาพแวดล้อม แต่บรรยากาศภายในยังคงอบอุ่น ผู้คนรู้จักและเคารพกัน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ยังคงสืบสานกิจกรรมในโบสถ์ เช่น การร้องเพลงและพิธีกรรมศาสนา ชุมชนมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น การฉลองโบสถ์ คริสต์มาส และข้าวหม้อแกงหม้อ ซึ่งช่วยหล่อหลอมความสัมพันธ์ในพื้นที่ให้แน่นแฟ้น”

(ชุมชนกุฎีจีน 3)

“หากมองในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ชุมชนในย่านกะดีจีนมีลักษณะพิเศษคือเป็นชุมชนเมืองน้ำ ที่การแบ่งเขตและวิถีชีวิตเชื่อมโยงกับคูคลองเป็นหลัก มีการอยู่ร่วมกันของคนพุทธ คริสต์ และมุสลิมมายาวนาน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะปิด หลังการ

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สะพานพระพุทธรูปอดฟ้า ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงฝั่งธนบุรีกับพระนคร ทำให้ชุมชนเปิดมากขึ้น ความเป็น “ย่าน” ของกะดีจีนไม่ควรถูกตีกรอบด้วยเส้นแบ่งปกครองเพียงอย่างเดียว เพราะวัฒนธรรมของคนในพื้นที่นั้นมีความเชื่อมโยงกันโดยไม่จำกัดเขต และนิยามความเป็นกะดีจีน คือความรู้สึกผูกพันทางวัฒนธรรม ที่มีความร่วมสมัยและร่วมรากเหง้าเดียวกัน”

(ชุมชนโรงคราม 1)

“ชุมชนกุฎีขาวเป็นชุมชนชาวมุสลิม มีประวัติมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็เป็นคนดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น เรามีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แล้วก็ยึดถือหลักคำสอน ของศาสนาอิสลาม ในการดำเนินชีวิตมาตลอด จุดเด่นที่ชัดเจนเลย คือ มัสยิดบางหลวง เป็นมัสยิด ทรงไทยที่ว่ากันว่าเป็นแห่งเดียวในประเทศไทย เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในเรื่องศาสนาและกิจกรรมต่าง ๆ คนในชุมชนก็จะมาร่วมกันที่นี่เป็นประจำ ตั้งแต่มีถนนกับสะพานตัดเข้ามาในพื้นที่ การเดินทางก็สะดวกมากขึ้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็ค่อย ๆ เปลี่ยนตามยุคสมัย แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่ คือ หลักของศาสนา ที่สอนกันจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กก็จะเรียนรู้ และปฏิบัติตามทำให้เด็ก ๆ ในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหา ไม่สร้างปัญหาอยู่กับแบบสงบเรียบง่าย และเป็นมิตร”

(ชุมชนกุฎีขาว 1)

4.2.1.3 อาชีพหลักของคนในชุมชน

ในอดีตชุมชนในย่านกะดีจีนมีอาชีพหลักแตกต่างกันตามลักษณะทางวัฒนธรรม และความถนัดของแต่ละชุมชน เช่น การค้าขายรายย่อย ทำขนมฝรั่งกุฎีจีน อาหารท้องถิ่น และรับจ้างทั่วไป โดยชุมชนโรงคราม เคยเป็นศูนย์กลางของการย้อมผ้าครามและมะเกลือ ปัจจุบันอาชีพของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะผลกระทบจากการพัฒนาเมืองและการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนมีการค้าขายอาหารขนม และเปิดบ้านเป็นร้านกาแฟหรือร้านอาหาร เช่น ร้านวินโดว์ ร้านบ้านสกุลทอง พิพิธภัณฑสถานกุฎีจีน เป็นต้น และบางส่วนทำงานในระบบราชการหรือเอกชน

เมื่อพื้นที่ชุมชนโรงครามมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นห้องเช่าและตลาด คนในชุมชนบางส่วนจึงหันไปประกอบอาชีพค้าขาย หรือทำงานนอกพื้นที่ ส่วนชุมชนวัดกัลยาณิ คนส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริษัทเอกชนหรือข้าราชการ ส่วนผู้ประกอบการรายย่อยลดลงจากเดิม เนื่องจากพื้นที่ใช้สอยถูกแปรสภาพเป็นที่พักอาศัย ในภาพรวมแล้ว อาชีพหลักของคนในย่านกะดีจีนสะท้อน

ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพดั้งเดิมไปสู่เศรษฐกิจเมืองและการท่องเที่ยว ในขณะที่บางกลุ่มยังคงสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับโอกาสทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน

“อาชีพหลักของคนในชุมชนกุฎีจีน มีลักษณะหลากหลายและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยในอดีตคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายรายย่อย ทำขนมพื้นถิ่น และรับจ้างทั่วไป แต่ปัจจุบันพบว่าหลายครอบครัวมีสมาชิกทำงานนอกพื้นที่ในระบบราชการหรือบริษัทเอกชนมากขึ้น ขณะเดียวกันคนบางกลุ่มก็ยังคงสืบสานอาชีพดั้งเดิม เช่น การทำขนมฝรั่งกุฎีจีนหรืออาหารประจำถิ่นขายจากในบ้าน ซึ่งกลายเป็นแหล่งรายได้เสริมโดยเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“อาชีพของคนในชุมชนกุฎีจีนมีลักษณะเป็นการค้าขายขนาดเล็กเป็นหลัก โดยเฉพาะการขายอาหาร ขนมพื้นถิ่น และของกินเล่นที่สืบทอดสูตรจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ขนมฝรั่งกุฎีจีน รวมถึงอาหารฟิวชันที่ผสมผสานวัฒนธรรมไทย จีน และโปรตุเกส บางบ้านเปิดหน้าบ้านเป็นร้านค้าหรือขายของให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีบางคนทำงานประจำ หรือเป็นเจ้าของที่รัฐเอกชนในเขตกรุงเทพฯ แต่อาชีพค้าขายยังคงเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในชุมชนและสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนในระยะยาว”

(ชุมชนกุฎีจีน 2)

“อาชีพหลักของคนในชุมชนกุฎีจีนมีความหลากหลาย โดยในอดีตมีทั้งรับราชการทำงานบริษัท และค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ปัจจุบัน เมื่อชุมชนเริ่มเปิดรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น บางคนได้ปรับบ้านเป็นร้านอาหาร คาเฟ่ หรือร้านขายของที่ระลึก เธอเองก็เปิดร้านกาแฟชื่อ “วินโดว์” ซึ่งเริ่มต้นจากสถานการณ์ตกรางและสังเกตว่ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนทุกวัน ทำให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ นอกจากนี้ยังมีการแต่งกายเป็นชุดโปรตุเกสเพื่อสร้างสีสันในกิจกรรมชุมชนและดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง”

(ชุมชนกุฎีจีน 3)

“พื้นที่ย่านกะดีจีนในอดีตเป็นศูนย์กลางของช่างฝีมือ โดยเฉพาะในชุมชนโรงครามที่มีอาชีพหลักคือการย้อมผ้าครามและมะเกลือ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือนที่สำคัญในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ แต่ปัจจุบันอาชีพนี้ได้สูญหายไปเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการใช้พื้นที่ ปัจจุบัน คนในชุมชนประกอบอาชีพหลากหลาย ได้แก่ ค้าขาย ขายอาหาร ขนมที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ทำงานในภาครัฐและเอกชน รวมถึงบางส่วนที่เข้าพื้นที่อยู่อาศัยและทำงานนอกพื้นที่ สำหรับพื้นที่ดั้งเดิมอย่างโรงคราม กลายเป็นอาคารห้องเช่าและตลาด”

(ชุมชนโรงคราม 1)

“ชาวชุมชนวัดกัลยาณโณอดีตประกอบอาชีพเกี่ยวกับงานฝีมือและรับจ้างทั่วไป เช่น ช่างไม้ และช่างฝีมือด้านศิลปะไทยในงานวัด ปัจจุบันอาชีพหลักเปลี่ยนไปตามการพัฒนาเมือง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นพนักงานประจำในบริษัทเอกชนหรือหน่วยงานราชการ มีบางคนที่เปิดร้านขายของชำหรือขายอาหารอยู่หน้าบ้าน แต่มีจำนวนลดลง เนื่องจากพื้นที่บางส่วนถูกปรับเปลี่ยนเป็นที่พักอาศัยให้เช่า ผู้ประกอบการดั้งเดิมจึงลดน้อยลง คนรุ่นใหม่บางส่วนออกไปทำงานนอกพื้นที่”

(ชุมชนวัดกัลยาณโณ 1)

“ส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะเรียบง่าย อาชีพหลัก คือ ค้าขายและรับจ้างทั่วไป เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาและใกล้สะพานพุทธ ทำให้การเดินทางสะดวกมาก บางครั้งคนในชุมชนก็ไปรับจ้างที่ตลาดดอกไม้ หรือตลาดสด ด้วยความผูกพันต่อวัด ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตแบบชุมชนเก่าที่สงบ เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน วัด และคน”

(ชุมชนวัดประยุรวงศ 1)

4.2.1.4 ประเพณี เทศกาล ความเชื่อและความศรัทธาของชุมชน

ความเป็นย่านเก่าแก่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ อันเกิดจากการหลอมรวมกันของผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ก่อให้เกิดประเพณีและเทศกาลเฉพาะในย่านกะดีจีน ซึ่งมีได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนาหรือพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น แต่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านประเพณี ความเชื่อ และการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การศึกษาและวิเคราะห์ประเพณีจึงเป็นมิติของอัตลักษณ์ชุมชนที่ประกอบด้วยรากฐานทางประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และพลังของการมีส่วนร่วม

ร่วมของผู้คนในพื้นที่ ทั้งในฐานะผู้สืบทอด ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้ความหมายแก่ประเพณี ซึ่งทำให้ย่านกะดีจีนยังคงเป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่มีชีวิต และเป็นต้นแบบของการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ในสังคมพหุวัฒนธรรม

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนชาวคริสต์ นิกายคาทอลิก ดังนั้น ประเพณีและเทศกาลที่สำคัญจึงมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 5 ประเพณีหรือเทศกาลสำคัญของชุมชนกุฎีจีน

ช่วงเวลา	ชื่อประเพณี/เทศกาล	รายละเอียด
เมษายน	วันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ (Good Friday/ Holy Friday)	เป็นวันศุกร์ก่อนวันอีสเตอร์ ที่ระลึกถึงการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูคริสต์บนไม้กางเขน ซึ่งจะงดการทำพิธีมิสซาและถือศีลอด สำหรับชุมชนกุฎีจีนจะมีพิธีถอดพระ เพื่อนำมาประกอบพิธี ซึ่งเป็นการจำลองเหตุการณ์ตามพระคัมภีร์ โดยมีการแบ่งหน้าที่ในการตกแต่งบูชา การถอดพระ การทำผ้าห่ม และการเตรียมงาน ซึ่งจะมีผู้ใหญ่ของแต่ละตระกูลเป็นผู้นำ และชวนเด็ก ๆ ที่เป็นลูกหลานมาฝึกและช่วยงาน ทำให้พิธีนี้ยังคงมีการสืบทอดกันในชุมชน ปัจจุบันเหลือที่ชุมชนกุฎีจีนและชุมชนคอนเซ็ปชันเท่านั้น
กันยายน	ฉลองวัด	เป็นการระลึกถึงการก่อตั้งวัดซางตาครู้ส ซึ่งมีอายุมายาวนานกว่า 250 ปี ปัจจุบัน เป็นโบสถ์หลังที่ 3 “ซางตาครู้ส” เป็นภาษาโปรตุเกส แปลว่า กางเขนศักดิ์สิทธิ์ มีกิจกรรม

ตาราง 6 (ต่อ)

ช่วงเวลา	ชื่อประเพณี/เทศกาล	รายละเอียด
		พิธีกรรมทางศาสนา เช่น การขับร้องเพลงในโบสถ์ การสวดภาวนา ในงานฉลองนี้ กลุ่มเยาวชนจะมีบทบาทสำคัญในงาน เช่น กลุ่มนักขับ กลุ่มนักร้อง กลุ่มพิธีกรรมและมีการทำอาหารเพื่อแจกผู้เข้าร่วมงาน เป็นการแสดงน้ำใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน
ธันวาคม	คริสต์มาส	เป็นเทศกาลที่ชาวชุมชนร่วมฉลองกันในบรรยากาศที่อบอุ่น มีการประดับไฟตามบ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศการเฉลิมฉลองและมีกิจกรรมทางศาสนา งานเลี้ยงในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมก่อนวันคริสต์มาส (24 ธันวาคม) มีการประดับตกแต่งถ้าพระกุมารและต้นคริสต์มาสที่บริเวณวัด และทำการเปิดไฟประดับเพื่อ เป็นสัญลักษณ์ในการเฉลิมฉลอง หลังจากทำพิธีในโบสถ์แล้ว ผู้คนจะออกมารวมตัวกันที่หน้าวัดเพื่อร้องเพลงสรรเสริญ และพูดคุยกัน ทำให้บรรยากาศอบอุ่นไปด้วยความอบอุ่น และเสียงหัวเราะของผู้คนทั้งในและนอกชุมชน
สงกรานต์	ข้าวหม้อแกงหม้อ	เป็นประเพณีที่ทุกบ้านจะทำอาหารอย่างน้อยหนึ่งอย่าง นำมาแบ่งปันกันที่หน้าวัด ทุกครอบครัวจะกลับมารวมตัว และรับประทานอาหารร่วมกันอย่างอบอุ่น สะท้อนถึงความเป็น “ครอบครัวใหญ่” ของคนในชุมชน มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น เล่นเกม จัดปาร์ตี้ เพื่อสร้างความสนุกสนานและความสามัคคี

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่แบบอย่างของการอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อแบบนิกายมหายานของชาวจีนที่สะท้อนผ่านการดำรงอยู่ของวัดสำคัญในพื้นที่ เช่น วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร (พุทธเถรวาท) และ ศาลเจ้าเกียนอันเกง (ความเชื่อแบบพุทธมหายาน) ซึ่งมีประเพณีและพิธีกรรมเฉพาะที่ยังคงได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาประเพณีและเทศกาลในบริบทศาสนาพุทธและความเชื่อแบบมหายานในย่านกะดีจีน จึงเป็นส่วนหนึ่งของการทำความเข้าใจ “ทุนวัฒนธรรมร่วม” ที่แฝงอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน เช่น พิธีไหว้เจ้า เทศกาลสารทจีน เทศกาลตรุษจีน ล้วนเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ และการดำรงอยู่ของความเชื่อแบบพหุศาสนาอย่างสันติ

ชุมชนวัดกัลยาณมิตรฐานของความเชื่อที่ยึดโยงกับศาสนาพุทธ ทั้งนิกายเถรวาทและมหายานซึ่งแสดงอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนในบางมิติ เนื่องจากประชากรในพื้นที่มีเชื้อสายจีน (ฮกเกี้ยน) และชาวไทยดั้งเดิม โดยมี “วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร” และศาลเจ้าเกียนอันเกงเป็นศูนย์กลางของศรัทธาและกิจกรรม ทางวัฒนธรรมของชุมชน ประเพณีที่มีการสืบทอดกันมา เช่น ทิ้งกระจาด กินเจ ตรุษจีน ซึ่งมีผู้ที่มีความศรัทธาหลงใหลเข้ามาในพื้นที่ตามวันสำคัญต่าง ๆ โดยสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน คือ หลวงพ่อโต (ข้าปอกง) และพระโพธิสัตว์กวนอิม

“ย่านกะดีจีนมีทั้งวัด โบสถ์ มัสยิด อยู่ในละแวกเดียวกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทุกศาสนาที่อยู่ร่วมกันได้แบบไม่แบ่งแยก พอถึงเทศกาลสำคัญ อย่างคริสต์มาส ตรุษจีน หรือ รอมฎอน ชาวบ้านก็ ร่วมรับรู้ ร่วมยินดีด้วยกันหมด มันเหมือนเป็นประเพณีร่วมของพื้นที่ไปแล้ว”
(ชุมชนโรงคราม 1)

“ที่ชุมชนของเราให้ความสำคัญกับวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ หรือ Good Friday มาก เป็นวันที่พระเยซูเจ้าถูกตรึงกางเขน เราจะมีขบวนแห่พระไปตามถนนในชุมชน ทุกคนจะช่วยกันตกแต่งบริเวณวัดแล้วก็มีทิวแถวเก่าแก่ที่สืบกันมา เวลาร้องพร้อมกันทั้งโบสถ์มันขนลุกเลยคะ”
(ชุมชนกุฎีจีน 2)

“แถววัดกัลยาณี่ส่วนใหญ่จะเป็นคนจีนกับคนไทยอยู่ด้วยกันมานาน ประเพณีจีนก็มีครบ ทั้งกินเจ ทั้งกระเจาด หรือวันไหว้เจ้าต่าง ๆ คนในชุมชนก็ยังไปร่วมกันทุกปี ถึงจะมีคนรุ่นใหม่เข้ามา แต่ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษยังฝังแน่นนะ โดยเฉพาะเวลาในงานในศาลเจ้า”

(ชุมชนวัดกัลยาณี่ 1)

“บ้านเราเป็นคาทอลิก แต่จริง ๆ ก็โตมากับวัดกับมัสยิดด้วย เพราะอยู่ใกล้กันหมด เราเคารพกันแบบของกันและกัน อย่างเทศกาล Good Friday เราก็ทำขบวนกันทุกปี ส่วนเด็ก ๆ ก็ยังไปโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ มันเหมือนเป็นวัฒนธรรมประจำบ้านไปแล้ว”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“ประเพณีที่ชอบมากคือ ข้าวหม้อแกงหม้อ จะเป็นช่วงปลายปีต่อกับปีใหม่ ทุกบ้านจะทำอาหารแล้วเอามาเลี้ยงกันหน้าวัด มันไม่ได้เป็นแค่การกิน แต่มันคือความผูกพัน เด็ก ๆ ก็มีส่วนร่วมด้วย บางคนช่วยจัดโต๊ะ บางคนช่วยร้องเพลง มันทำให้เราได้รู้สึกว่าเป็นคนของที่นี่จริง ๆ”

(ชุมชนกุฎีจีน 3)

4.2.2 อัตลักษณ์ของชุมชน

อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนในย่านกะดีจีนแสดงออกมาได้ผ่านศาสนา ประวัติศาสตร์ และบทบาทของครอบครัว ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ร่วมจะเกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันในความหลากหลาย โดยเฉพาะในสถานที่ที่มีความหมายร่วมกัน เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด และตลาด รวมไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยเชื่อมโยงผู้คนจากหลากหลายศรัทธาเข้าด้วยกัน ซึ่งทำให้ย่านกะดีจีนกลายเป็นสถานที่ที่การสร้าง สืบทอด และปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นไปอย่างกลมกลืน

จากผลการศึกษาอัตลักษณ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน แขวงวัดกัลยาณี่ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร สามารถแบ่งออกเป็น อัตลักษณ์ที่สามารถจับต้องได้และอัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.2.1 อัตลักษณ์ที่สามารถจับต้องได้

อัตลักษณ์ที่จับต้องถูกสะท้อนผ่านสถานที่สำคัญในพื้นที่ย่านกะดีจีน โดยถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่และแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนของย่านกะดีจีน โดยสามารถแบ่งได้

เป็นอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตทางศาสนา อัตลักษณ์ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1) อัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตทางศาสนา

อัตลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของย่านกะดีจีน คือ มีศาสนสถานที่ผูกพันกับวิถีชีวิตทางศาสนาที่เป็นที่รู้จัก และเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดบุปผารามวรวิหาร วัดช่างตาครู้ส มัสยิดต้นสน และศาลเจ้าเกียนอันเกง

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เป็นวัดที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับตระกูลขุนนาง ซึ่งเป็นขุนนางผู้มีบทบาทสำคัญในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะสมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ผู้สร้างวัดขึ้นจากพื้นที่เดิมของ “สวนกาแฟ” ภายในประกอบด้วยอาคารแบบศิลปะพระราชนิยมและภูมิทัศน์ที่ผสมผสานระหว่างศิลปะแบบไทย และอาคารแบบตะวันตก ได้แก่ พระบรมมหาธาตุเจดีย์ (เจดีย์ขาว) เขามอ (เขาเต่า) ประยูรภักฑาการหรือพรินทรปริยัติธรรมศาลา พระวิหารพระพุทธรูป นอกจากนั้นยังมีอนุสาวรีย์ปืนใหญ่สามกระบอก ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงโศกนาฏกรรมเมื่อครั้งมีการสมโภชวัดที่เกิดการระเบิดของไฟพะเนียงทำให้พระและผู้คนได้รับบาดเจ็บ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการผ่าตัดขึ้นครั้งแรกในสยามโดยหมอบรัดเลย์

วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหารแต่เดิมเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่มีความสำคัญในสมัยอยุธยา เรียกว่า ย่านบางกอก เนื่องจากเป็นแหล่งคมนาคมสัญจรไปมาของผู้คนที่มาทำการค้ากับกรุงศรีอยุธยา ทำให้พื้นที่บริเวณนี้กลายเป็นจุดพักสินค้าและด่านเก็บภาษี (ด่านขนอน) ที่สำคัญ ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี พระพี่น้องวงศ์รอง (ท่านแก้ว) หรือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุदारักษ์ได้ปลูกเรือแพอาศัยอยู่บริเวณหน้าวัดกัลยาณมิตรซึ่งเป็นย่านชุมชนจีนฮกเกี้ยน ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าสัวโตหรือเจ้าพระยานิกรบดินทร์ สมุหนายก ในรัชกาลที่ 3 ได้สร้างวัดกัลยาณมิตรขึ้น และบริเวณ ที่เป็นที่ตั้งเรือนแพของท่านแก้วได้ถูกสร้างเป็นหอไตรของวัดกัลยาณมิตรในสมัยรัชกาลที่ 4

วัดบุปผารามวรวิหารเป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ยาวนานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เดิมมีชื่อว่า “วัดดอกไม้” และได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยท่านผู้หญิงจันทร์ ภริยาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์จากตระกูลขุนนาง ทำให้วัดนี้มีสถาปัตยกรรมแบบไทย-จีนและ

การประดับตกแต่งแบบศิลปะพระราชนิยม ได้แก่ ลายดอกพุดตานก้านแย่ง ที่ประดับตามซุ้มประตู และหน้าต่าง และยังมีตราสัญลักษณ์สำคัญ ได้แก่ ตราสุริยมณฑล และตราอะพอลโล ที่ประดับอยู่หน้าบันของพระอุโบสถและพระวิหาร สะท้อนความสัมพันธ์อันลึกซึ้งกับตระกูลขุนนาง ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดได้ถูกกระเปิดได้รับความเสียหายเกือบทั้งหมด และได้ถูกบูรณะขึ้นใหม่

วัดช้างตากู้สหรือโบสถ์ช้างตากู้สเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามวิถีชีวิตของชาวคาทอลิก ปัจจุบันเป็นโบสถ์หลังที่ 3 นับตั้งแต่คุณฟอกอร์และชาวโปรตุเกสได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยช้างตากู้สเป็นภาษาโปรตุเกส แปลว่า กางเขนศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันตัวอาคารสร้างแบบเรอเนสซองส์-นีโอคลาสสิก ภายในประดับกระจกสีอย่างสวยงาม มีระฆังโบราณ เรียกว่า ระฆังการียอง ทั้งหมด 16 ใบ ซึ่งจะใช้ตีบรเพลงในช่วงวันหรือเทศกาลสำคัญ และในทุกปีของวันคริสต์มาสตัวอาคารและบริเวณจะถูกประดับตกแต่งไฟอย่างสวยงามเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง

มัสยิดต้นสนเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนทาสีขาวทั้งหลัง ซึ่งสร้างแบบศิลปะแบบไทย ทำให้เป็นมัสยิดทรงไทยแห่งเดียวในประเทศ ภายในมัสยิดมีจารีกลึงรักปิดทองและซุ้มปูนปั้นที่สวยงามอย่างศิลปะไทย หน้าบันประดับตกแต่งด้วยปูนปั้นลายก้านแย่งใบเทศตามแบบฝรั่ง และดอกไม้แบบจีน ภายในมีตะเกียงไฟสีเขียวแขวนอยู่บนเพดาน ซึ่งเป็นตะเกียงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานเป็นที่ระลึก เนื่องในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นเครื่องสังเค็ดในงานพระเมรุมาศ

ศาลเจ้าเกียนอันเกงแต่เดิมสร้างขึ้นโดยชาวจีนที่ตามเสด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มาตั้งถิ่นฐานบริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ชาวจีนบางส่วนได้ย้ายไปตั้งถิ่นฐานบริเวณตลาดน้อย ทำให้ศาลเจ้าถูกทิ้งให้ทรุดโทรม ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชาวจีนซึ่งเป็นบรรพบุรุษของสกุลตันติเวชกุลและสกุลสิมะเสถียรได้บูรณะ สร้างศาลเจ้าขึ้นมาใหม่ ตัวอาคารเป็นแบบจีนโบราณแบบศิลปะแบบจีนฮกเกี้ยน ประดับตกแต่งด้วยไม้แกะสลัก และงานจิตรกรรมฝาผนัง เรื่อง สามก๊ก ประดิษฐานพระโพธิสัตว์กวนอิมเป็นองค์ประธาน ภายในพบระฆังที่มีอักษรจีนระบุศักราชตรงกับ พ.ศ. ๒๓๙๑ บริเวณซุ้มด้านหลังคามีจารีกระบุศักราชตรงกับ พ.ศ. ๒๔๔๕ แสดงให้เห็นว่าศาลเจ้าเกียนอันเกงน่าจะถูกสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๓ และได้รับการซ่อมแซมใหม่อีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๕

2) อัตลักษณ์ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่โดดเด่นด้านวัฒนธรรม เนื่องจากมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยอัตลักษณ์ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน เรือนจันทนภาพ เรือนพระยาราชานุประดิษฐ์

พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีนเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชาวโปรตุเกส และวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับศาสนาที่บอกเล่าความเป็นชุมชนกุฎีจีน ก่อตั้งโดยคุณนาวิณี พงศ์ไทย (ป้าตอง) โดยเริ่มจากอยากให้นักเรียนในชุมชนไม่ลืมรากเหง้าของตัวเอง ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษชาวโปรตุเกสที่เดินทางมากับพระเจ้ากรุงธนบุรีและได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งถิ่นฐาน สินค้าที่นำเข้ามาทำการค้าตั้งแต่ สมัยอยุธยา และมีการจำลองชุดอาหารสำหรับโปรตุเกส และห้องนอนที่ถูกจัดไว้ในแบบเดิม เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้วิถีชีวิต

เรือนจันทนภาพ เรือนไทยทรงจั่วจอมแห มุงด้วยหลังคากระเบื้องว่าว ตัวเรือนประกอบแบบเรือนไทยโบราณที่ใช้สลักทั้งหลัง ภายในตัวเรือนมีกรอบประติมากรรมแบบจีน ทำให้ตัวเรือนมีศิลปะผสมผสานแบบไทยและจีน จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสถาปัตยกรรม นอกจากนั้น ตัวเรือนยังผ่านกาลเวลาช่วงที่สำคัญ คือ กบฏแมนฮัตตัน ซึ่งปรากฏรอยกระสุนบนตัวเรือนและตู้โชว์ ปัจจุบัน คุณจารุภา จันทนภาพ (ป้าแดง) เป็นเจ้าของบ้าน คอยดูแลต้อนรับผู้มาเยือน

เรือนพระยาราชานุประดิษฐ์ เรือนขุนนางในสมัยรัชกาลที่ 5 เรือนไทยแบบพระราชนิยมประดับลายขนมปังขิง ปัจจุบันดูแลโดยคุณธีรนนท์ ช่วงพิชิต (พี่นนท์) เจ้าของบ้าน ซึ่งเปิดเป็นพื้นที่เรียนรู้เกี่ยวกับอาหารอิสลาม และบางครั้งมีกิจกรรมการทำผ้ามัดย้อมคราม

4.2.2.2 อัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้

อัตลักษณ์ที่ไม่สามารถจับต้องได้เป็นอัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อมรดกทางภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตนที่มีในย่านกะดีจีน ที่มีความโดดเด่น โดยสามารถแบ่งได้เป็นอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาอาหาร ประเพณีวัฒนธรรมมีรายละเอียด ดังนี้

1) อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาอาหาร

ย่านกะดีจีนมีอาหารและขนมที่สอดคล้องกับชาติพันธุ์ที่มีการถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งอาหารโปรตุเกส อาหารญวน อาหารไทย ที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว อาหารที่ขึ้นชื่อและเป็นที่ยอมรับที่ย่านกะดีจีนต้องได้ชิม คือ ขนมจีนแกงไก่คั่ว เป็นอาหารที่มีรากเหง้ามา

จากอาหารยวณ สันนิษฐานว่าเนื่องจากมีขนมจีนเข้ามาเป็นส่วนประกอบ ส่วนที่ทำให้เกิดรสชาติที่แตกต่างออกไป คือ พริกเหลืองปั่นหรือตำเพื่อช่วยเพิ่มรสชาติ ขนมฝรั่งกุฎีจีนเป็นขนมที่ใช้ส่วนผสมเพียง 3 อย่าง คือ แป้ง น้ำตาล และไข่ ตีจนขึ้นฟู เทใส่พิมพ์ และนำไปอบ โรงขนมบางแห่งยังใช้วิธีการอบแบบดั้งเดิมโดยใช้สังกะสีกับถ่านเพื่อให้หน้าขนมกรอบแห้ง ซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านอาหารได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีอาหารโปรตุเกสตำรับอื่น ๆ เช่น สัฟพะแยก แกงเหงางอด หมูอบ มีขนมจีบต้มที่เป็นอาหารจากภูมิปัญญาแบบจีน ขนมบัวลอยยวณ และอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง คือ ขนมเกชาดาซ สันนิษฐานว่าเป็นต้นตำรับของขนมมะปิ่น

2) อัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ ศาสนา และความเชื่อที่หล่อหลอมกับวิถีชีวิต ได้แก่ วันพระทรมานหรือวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ ข้าวหม้อแกงหม้อ เทศกาลกินเจ ทิ้งกระจาด สมโภชนวัด

วันพระทรมานหรือวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์เป็นวันศุกร์ก่อนวันอีสเตอร์ ที่ระลึกถึงการสิ้นพระชนม์ของพระเยซูคริสต์บนไม้กางเขน ซึ่งจะงดการทำพิธีมิชชาและถือศีลอด สำหรับชุมชนกุฎีจีนจะมีพิธีถืออดพระ เพื่อนำมาประกอบพิธีเป็นการจำลองเหตุการณ์ตามพระคัมภีร์ โดยมีการแบ่งหน้าที่ในการตกแต่งบุษบก การถืออดพระ การทำผ้าห่ม และการเตรียมงาน ซึ่งจะมีผู้ใหญ่ของแต่ละตระกูลเป็นผู้นำ และชวนเด็ก ๆ ที่เป็นลูกหลานมาฝึกและช่วยงาน ทำให้พิธีนี้ยังคงมีการสืบทอดกันมาในชุมชน ปัจจุบันเหลือที่ชุมชนกุฎีจีนและชุมชนคอนเท็ปตันเท่านั้น

ข้าวหม้อแกงหม้อเป็นประเพณีของชุมชนกุฎีจีนที่ทุกบ้านจะทำอาหารอย่างน้อยหนึ่งอย่าง โดยนำมาแบ่งปันกันที่หน้าวัด เป็นวันที่ทุกคนครบครันจะกลับมารวมตัว และรับประทานอาหารร่วมกันอย่างอบอุ่น สะท้อนถึงความเป็นครอบครัวใหญ่ของคนในชุมชน ภายในงานจะมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น เล่นเกม จัดปาร์ตี้ เพื่อสร้างความสนุกสนานและความสามัคคี

เทศกาลกินเจเป็นประเพณีตามความเชื่อของศาสนาพุทธนิกายมหายานซึ่งเทศกาลกินเจของย่านกะดีจีนจะจัดขึ้นที่ศาลเจ้าเกียนอันเกง โดยเริ่มจากพิธีเชิญเจ้าก่อนวันเริ่มเทศกาล และตลอดระยะเวลา 9-10 วันช่วงกินเจจะมีการรักษาศีลและปฏิบัติ หลังจากนั้นวันที่ 5 (ซิวโหวง) ของการกินเจจะมีการลอยกระทงเจซึ่งเป็นการบอกกล่าวสัมาเวสีหรือดวงวิญญาณที่อยู่ในน้ำ เพื่อมารับบุญในวันทิ้งกระจาดที่จะเกิดขึ้นในอีก 3 วันหลังจากมีการลอยกระทงเจ การลอยกระทงเจของชุมชนวัดกัลยาณี จะมีการลงเรือไปลอยหน้าบริเวณศาลเจ้าโจวซือกง ตลาดน้อย และจะแวะที่ศาลเจ้ากวนอู คลองสาน ก่อนกลับมายังศาลเจ้าเกียนอันเกง และในวันที่ 7 ศาลเจ้าโจวซือกง

ออกจะมาลอยกระทงเจ้ที่บริเวณหน้าศาลเจ้าเกียนอังกะ และเมื่อสิ้นเทศกาลจะมีพิธีส่งเจ้ากลับเป็นอันเสร็จสิ้นเทศกาลของปีนั้น

ทั้งกระทงหรือเทกระจาดเป็นการทำบุญให้ทานตามธรรมเนียมของชาวพุทธ นิคมหายาน ที่จัดขึ้นทุกปีหลังจากวันสารทจีนประมาณ 12-13 วัน โดยชาวจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนจะไปให้ทานที่วัดกัลยาณมิตรจนจัดเป็นงานบุญประจำปีทั่วไปให้ผู้รับทานสามารถมารับทานได้

สมโภชพระอารามหรือสมโภชวัดจัดขึ้นทุกปี ณ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จุดสำคัญ คือ พระบรมมหาธาตุเจดีย์ซึ่งได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอันดับ 1 หรือ Award of Excellence จากการประกวดโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ประจำปี 2556 จากยูเนสโก ภายในงานจะมีการแสดงและออกร้านที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นวัฒนธรรมของ ย่านกะดีจีน มีการเชิญชวนให้แต่งกายย้อนยุคทำให้บรรยากาศภายในงานเหมือนย้อนกลับไปในอดีต

3) อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีการรวมตัวกันจากหลากหลายเชื้อชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เฉพาะชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ ชาวโปรตุเกส ชาวจีน และชาวมุสลิม (แขก) โดยชาวโปรตุเกสได้รับพระราชทานที่ดินให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมันสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งมีความโดดเด่นด้านอาหารและความศรัทธาในศาสนาแบบนิกายคาทอลิก ส่วนชาวจีนได้ตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ตั้งแต่สมัยอยุธยา ที่เป็นชุมชนการค้าขาย และชาวมุสลิม (แขก) ชุมชนกุฎีขาว ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้พื้นที่ย่านกะดีจีนมีวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ที่เกิดการผสมผสานอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่โดดเด่นและสามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

ดังนั้น อัตลักษณ์ร่วมของย่านกะดีจีน คือ ความหลากหลายที่หลอมรวมเป็นเอกภาพผ่านศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรตระหนักถึง ความหมายของพื้นที่ และ ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน เพื่อนำไปใช้ออกแบบกิจกรรมในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ยังเคารพและส่งเสริมอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนอย่างยั่งยืน

“ย่านกะดีจีนมีความพิเศษตรงที่เป็นพื้นที่ที่มีการอยู่ร่วมกันของพุทธ คริสต์ และอิสลามอย่างกลมกลืนมาตั้งแต่อดีต ไม่มีการแบ่งแยก ทุกคนเคารพซึ่งกันและกัน นี่แหละคือเสน่ห์ของที่นี่ ไม่ว่าจะเชื้อชาติหรือศาสนาไหน พวกเราก็คือเพื่อนบ้านกันครับ”

(ชุมชนโรงคราม 1)

“อัตลักษณ์ของชุมชนเราคือความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทุกบ้านยังคงเคารพศาสนาของตนเอง แต่ความสัมพันธ์และมิตรภาพระหว่างกันยังคงมั่นคง เทศกาลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของศาสนาใด ทุกคนในชุมชนจะร่วมมือร่วมใจกัน”

(ชุมชนวัดกัลยาณ์ 1)

“ชุมชนกุฎีจีนของเราเป็นชุมชนเก่าแก่ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษชาวโปรตุเกส เราภูมิใจในรากเหง้าของเราและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เราเรียกวัดข้างตาครู้ว่า วัด ไม่เรียกว่าโบสถ์ เพราะมันคือหัวใจสำคัญ ของชุมชนเรา”

(ชุมชนกุฎีจีน 2)

“สิ่งที่ทำให้เรามีเอกลักษณ์ คือ การแบ่งปันและช่วยเหลือกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือใหญ่โต เราเติบโตมาพร้อมกับคำสอนจากครอบครัวว่า หากช่วยได้ก็ช่วยกัน ไม่ว่าจะมาจากเชื้อชาติหรือศาสนาไหน เราอยู่ร่วมกันได้ เพราะหัวใจหลักคือ ‘ความเป็นเพื่อนบ้าน’”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“เอกลักษณ์ของชุมชนเราคืออาหารครับ ขนมฝรั่งกุฎีจีน ซุปผักกะโรนี หรือข้าวต้มที่เราทำเอง ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่มีใครเหมือนใคร และเมื่อเรามีโอกาสแต่งกายย้อนยุคหรือต้อนรับนักท่องเที่ยว นั่นเป็นโอกาสให้ผู้คนได้รู้จักวัฒนธรรมของเรามากยิ่งขึ้น”

(ชุมชนกุฎีจีน 3)

“ชุมชนวัดบุปผารามของเราอยู่ขนานกับคลองบางกอกใหญ่กันมานาน ตั้งแต่สมัยอยุธยา เลยนะ วัดนี้เดิมชื่อวัดดอกไม้ แต่เมื่อท่านผู้หญิงจันทร์จากตระกูลขุนนามาบูรณะที่นี่

วัดก็กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีความสำคัญต่อชีวิตคนในพื้นที่เสมอ คนในที่นี่มีความผูกพันกับวัดมาก เหมือนมันเป็นหัวใจของชุมชนเลย”

(ชุมชนวัดบุปผาราม 3)

“กุฎีขาวเป็นชุมชนมุสลิมที่เก่าแก่ ตั้งรากฐานตั้งแต่ตอนที่หนีภัยสงครามจากอยุธยาที่นี่ใช้ชีวิตกันอย่างเรียบง่าย ยึดมั่นในหลักศาสนาอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการละหมาดหรือการถือศีลอดทุกคนก็ทำอย่างสม่ำเสมอ มัสยิดบางหลวงเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นมัสยิดที่มีสถาปัตยกรรมไทยที่สวยงามและมีเอกลักษณ์จริง ๆ เด็ก ๆ ที่นี่เติบโตมาพร้อมกับค่านิยมในเรื่องศรัทธาและการเคารพผู้อื่น เราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแบบนี้มานานแล้วนะ”

(ชุมชนกุฎีขาว 1)

“บ้านอยู่ที่นี่มาตั้งแต่เด็ก วัดประยูรไม่ใช่แค่สถานที่ทำบุญ แต่เป็นหัวใจของชุมชนเราเลยคนที่มีความผูกพันกับวัดเหมือนมันเป็นบ้านหลังที่สอง ทุกครั้งที่มีการบุญหรือเทศกาลทุกบ้านจะต้องไปวัดกันหมด แม้เราจะมีอาชีพที่แตกต่างกัน แต่เรื่องของความศรัทธาในวัดนี้เรากล้ายกกันจริง ๆ”

(ชุมชนวัดประยูรวงศ์ 3)

“วัดประยูรฯ ถือเป็นรากเหง้าของพวกเรา ตระกูลขุนนาคกับวัดนี้แทบจะเป็นเรื่องเดียวกันเลย สมัยก่อนตรงนี้เคยเป็นส่วนกาแฟมาก่อนนะ ตอนเด็ก ๆ เราเล่นกันแถวเขามอพอเห็นนักท่องเที่ยวมาก็รู้สึกภูมิใจนะ เพราะที่นี่มีทั้งศิลปะ ประวัติศาสตร์ และความผูกพันที่ลึกซึ้งของชาวชุมชน”

(ชุมชนวัดประยูรวงศ์ 1)

4.2.3 การท่องเที่ยวของชุมชน

4.2.3.1 การท่องเที่ยวของชุมชนในปัจจุบัน

ย่านกะดีจีนในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างมาก นับเป็นตัวอย่างที่ดีของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขระหว่างผู้คนจากหลากหลายศาสนาและเชื้อชาติ ไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธ คริสต์ หรืออิสลาม รวมถึงชาวไทยเชื้อสายจีน โปรตุเกส และมุสลิมที่อาศัยอยู่กันมาอย่างยาวนานในพื้นที่นี้ ในปัจจุบัน ย่านกะดีจีนกลายเป็น

จุดหมายสำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจด้านวัฒนธรรม โดยชุมชนในย่านกะดีจีนได้คงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชุมชนย่านกะดีจีนเริ่มเป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบริเวณชุมชนกุฎีจีน ซึ่งมีการเปิดบ้านเป็นร้านค้า คาเฟ่ หรือพิพิธภัณฑ์ภายในบ้าน เช่น พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน บ้านของป้าต๋องที่รวบรวมของเก่าที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนโปรตุเกสและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมาจัดแสดง ขณะที่ชุมชนอื่น เช่น ชุมชนวัดกัลยาณ์และวัดบุปผาราม ยังเน้นความสงบเรียบง่าย ที่อยู่บนฐานความเชื่อความศรัทธา และมีนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่จากทั่วประเทศที่สนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาเยือนไม่ขาดสาย การท่องเที่ยวจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้คนในและนอกชุมชนรู้จักพื้นที่มากขึ้น และตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีอยู่

การท่องเที่ยวในกะดีจีนในปัจจุบันมีความหลากหลาย ทั้งจากการเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และการผลักดันจากคนในชุมชน นักท่องเที่ยวที่มาเยือนมักมีความสนใจในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ชื่นชมสถาปัตยกรรมทางศาสนา หรือแสวงหาประสบการณ์วัฒนธรรมผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ เช่น การเยี่ยมชมวัดประยุรวงศาวาส มัสยิดบางหลวง หรือโบสถ์ข้างตาคูร์ส นอกจากนี้ยังมีการเดินชิมขนมฝรั่งที่กุฎีจีน และพูดคุยกับเจ้าของบ้านรุ่นเก่าที่เปิดบ้านต้อนรับอย่างอบอุ่น

แม้ว่าการท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนจะยังไม่ได้พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวขนาดใหญ่ แต่มีแนวโน้มที่ดีในการพัฒนาเป็น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ที่มีหลักการเน้นคุณค่าในการเรียนรู้ การเข้าใจ และความยั่งยืน มากกว่าการมองแค่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม ชุมชนเองยังเผชิญกับความท้าทายมากมายในการเปิดรับนักท่องเที่ยว ความพร้อมของคนในชุมชนด้านการบริการและการจัดการพื้นที่ รวมถึงการจัดระเบียบและการกระจายผลประโยชน์ไปอย่างยุติธรรม

ดังนั้น การท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนในปัจจุบันเป็นกลไกและกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากภายในมากกว่าการกำหนดจากภายนอก เป็นผลจากความภาคภูมิใจในรากเหง้า การเรียนรู้ร่วมกัน และความพยายามของผู้คนในพื้นที่ในการทำให้ชุมชนของตนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่ยังมีลมหายใจ สำหรับผู้มาเยือน ซึ่งนี่ถือว่าเป็นจุดแข็งที่สำคัญ ที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคตได้อย่างแท้จริง

4.2.3.2 การมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวของชุมชน

ชุมชนในย่านกะดีจีนมีการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในลักษณะสมัครใจ โดยส่วนใหญ่เกิดจากความร่วมมือของคนในพื้นที่ ซึ่งมีแนวทางให้ชุมชนทุกคนได้มีส่วนร่วมกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) **ระดับครัวเรือน** ซึ่งบางครอบครัวได้เปิดพื้นที่ในบ้านเป็นร้านค้า หรือขายอาหาร 2) **ระดับชุมชน** ชุมชนในย่านกะดีจีนได้รวมตัวกันจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิต เช่น การพาผู้สนใจเดินชมสถานที่สำคัญ ชิมอาหารพื้นเมือง มีการสาธิตกิจกรรมต่าง ๆ และพูดคุยกับผู้มีความรู้ในชุมชน เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองและอบอุ่นสำหรับนักท่องเที่ยว 3) **ระดับบุคคล** มีคนในชุมชนทำหน้าที่เล่าเรื่องราวของชุมชนและแนะนำสถานที่ให้กับนักท่องเที่ยวทั้งแบบกลุ่มและแบบส่วนตัว

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของชุมชนยังมีข้อจำกัดอยู่บ้าง ได้แก่ 1) การบริหารจัดการยังไม่เป็นระบบ เนื่องจากชุมชนยังไม่มีระบบบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน 2) การกระจายประโยชน์ยังไม่ทั่วถึง บางกลุ่มอาจรู้สึกว่าการท่องเที่ยวไม่ได้สร้างผลดีหรือการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน กลับมองว่าการมาของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดความไม่สะดวกและความเป็นส่วนตัวลดลง 3) ขาดทักษะที่จำเป็น เช่น การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ภาษาในการให้บริการบางจุด หรือการจัดการพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

หากต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ควรสร้างเครือข่ายในชุมชน เช่น กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ กลุ่มนักปราชญ์ หรือผู้ค้าที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยมีพื้นที่กลางในการวางแผนร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนแปลงจากการมีส่วนร่วมในรูปแบบประสบการณ์และความสมัครใจไปสู่การมีส่วนร่วมในเชิงโครงสร้าง ซึ่งชุมชนมีบทบาทในการวางแผน กำหนดทิศทาง และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม นับเป็นแนวโน้มที่สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ที่มุ่งเน้นความยั่งยืนและการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากคนในพื้นที่

"บ้านมีพิพิธภัณฑ์เล็ก ๆ ในบ้าน เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับโปรตุเกสให้คนที่มาเที่ยวได้ฟัง แล้วก็อธิบาย เรื่องขนม เรื่องครอบครัวเก่า ๆ ให้เขาฟัง ป้าภูมิใจนะที่ได้ถ่ายทอดสิ่งที่เรารู้ให้คนรุ่นใหม่และนักท่องเที่ยวได้รู้จัก ชุมชนเรานี้อบอุ่นนะ ถึงใครจะไม่ได้เปิดร้าน ก็ยังมีส่วนช่วยต้อนรับนักท่องเที่ยวอยู่ดี"

(ชุมชนกุฎีจีน 2)

"ตอนแรกเปิดร้านกาแฟธรรมดา ๆ พอเห็นนักท่องเที่ยวมากขึ้นก็เริ่มมีหลายบ้าน ทำอาหารออกมาขายหน้าบ้านให้กับนักท่องเที่ยว กลายเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนสนใจมากขึ้น บางครั้งเราก็ช่วยเล่าเรื่องราวของชุมชนไปด้วย เหมือนได้เป็นไกด์ด้วยไปในตัว"

(ชุมชนกุฎีจีน 3)

"เวลาในชุมชนมีงานหรือมีนักท่องเที่ยวเข้ามา พวกเราก็ช่วยกันเปิดบ้านต้อนรับ บางคนก็ช่วยเล่าเรื่องราว บางบ้านทำขนมออกมาขาย เราารู้สึกว่าเราคือเจ้าของพื้นที่ที่ต้องต้อนรับ คนให้ดีที่สุดครับ"

(ชุมชนโรงคราม 1)

"ในชุมชนหลายคนมีบทบาทสำคัญ เช่น การเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว การทำขนมหรืออาหารพื้นถิ่นจำหน่ายในช่วงเทศกาลสำคัญ นอกจากนี้ได้ฝึกลูกฝั่งเด็ก ๆ และเยาวชน ในชุมชนให้มีบทบาทในกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรม ควรส่งเสริมให้ชุมชนภูมิใจในรากเหง้า และอัตลักษณ์ของตนเอง พร้อมทั้งควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้ด้านการจัดการ นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและยั่งยืน"

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

4.2.3.2 การนำอัตลักษณ์ของชุมชนไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ย่านกะดีจีนเริ่มต้นจากความมุ่งมั่นของคนในชุมชนเอง โดยพวกเขานำเอาเอกลักษณ์ที่สืบทอดมาจากประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของตนมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้มาเยือน ซึ่งไม่เพียงแต่จำกัดอยู่แค่สถานที่หรือกิจกรรมเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเรื่องราวและพื้นที่แห่งความทรงจำ ที่ชาวชุมชนใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวอย่างมีชีวิตชีวา

ขนมฝรั่งกุฎีจีนไม่ใช่แค่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังกลายเป็นสัญลักษณ์ของการผสมผสานวัฒนธรรมโปรตุเกสกับพื้นถิ่น ที่สะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนในชุมชนมายาวนาน โดยคนในชุมชนได้นำขนมชนิดนี้มาใช้เป็นจุดขายทางวัฒนธรรม ผ่านการสาธิตและการเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติครอบครัว นอกจากนี้ มัสยิดบางหลวงในชุมชนกุฎีขาวก็ไม่ใช่เพียงสถานที่ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ด้วยสถาปัตยกรรมแบบไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ชาวบ้านยังทำหน้าที่เป็น

ผู้นำชม อธิบายถึงศิลปกรรมและหลักศรัทธาในศาสนาอิสลาม พร้อมทั้งแบ่งปันเรื่องราวเกี่ยวกับบรรพบุรุษที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง

นอกจากนี้ เอกลักษณะทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและบทบาทของตระกูลสำคัญในพื้นที่ เช่น ตระกูลบุญนาทที่อยู่ในชุมชนวัดประยุรวงศ์และวัดบุปผาราม ก็ถูกสื่อสารผ่านสถาปัตยกรรม เช่น เจดีย์ขาว ตราสุริยมณฑล ซึ่งชาวบ้านบางคนได้นำโอกาสนี้มาจัดกิจกรรมเดินชมวัด พร้อมให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า การเล่าเรื่องจากเจ้าของพื้นที่จึงเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะช่วยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เล่าถึงตัวตนของตนเอง

สิ่งที่โดดเด่นในย่านกะดีจีนที่ทุกคนกล่าวถึง คือ การอยู่ร่วมกันของสามศาสนา ได้แก่ พุทธ คริสต์ และอิสลาม ซึ่งเป็นการรวมความเชื่อที่มีอยู่ เช่น พุทธเถรวาท คริสต์คาทอลิก อิสลามสุหนี่ และพุทธมหายานที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชนมาอย่างยาวนาน ความหลากหลายนี้ไม่ใช่แค่ ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจ ความเคารพ และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าที่สามารถใช้เป็นจุดเด่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

ในแง่เศรษฐกิจการใช้เอกลักษณ์ที่กล่าวถึงสามารถขยายไปสู่สร้างผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม หรือกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน การนำเอกลักษณ์ของชุมชนมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนจึงไม่เพียงแต่เน้นการแสดงออกทางวัตถุ แต่ยังรวมถึงมิติที่จับต้องไม่ได้ด้วย ทั้งหมดนี้ไม่เพียงสร้างคุณค่าให้กับการท่องเที่ยว และยังช่วยส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ตระหนักถึงทุนวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

4.2.3.2 ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวของชุมชน

การท่องเที่ยวอาจนำมาซึ่งรายได้และความสนใจจากผู้คนภายนอก รวมถึงโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าชุมชนในย่านกะดีจีนกำลังเผชิญกับปัญหาและความท้าทายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ปัญหาที่ชัดเจนจากการสัมภาษณ์ คือ ความไม่เท่าเทียมในการแบ่งปันผลประโยชน์ บางครอบครัวสามารถปรับตัวและได้รับผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวได้มากกว่า ในขณะที่อีกหลายคน กลับไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงสิ่งเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดความรู้สึกแยกส่วนระหว่างผู้ที่ได้ประโยชน์และผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว อีกประเด็นที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านที่เริ่มเปลี่ยนไป จากอดีตที่เคย

เป็นพื้นที่เงียบสงบและมีชีวิตชีวาแบบเรียบง่าย กลายเป็นแหล่งที่มีการเพิ่มจำนวนร้านค้าและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แม้ว่าอาจเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่บางครั้งก็ทำให้เกิดความไม่สะดวก เช่น เสียงดัง การกีดขวางทางสัญจร การขอบริการห้องน้ำ หรือแม้กระทั่งการเดินผ่านบ้านคนอื่นโดยไม่แจ้งล่วงหน้า ทั้งหมดนี้ทำให้ความเป็นส่วนตัวและความสัมพันธ์ในชุมชนถูกรบกวน

โครงสร้างพื้นฐานเป็นอีกหนึ่งปัญหาของชุมชน เนื่องจากยังไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ถนนและซอยที่แคบ ไม่มีป้ายบอกทาง ระบบสุขาภิบาลหรือการจัดการขยะที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนคนที่มาในบางช่วงหรือแม้กระทั่งขาดพื้นที่สาธารณะที่สามารถใช้รวมตัวหรือให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ในบางกรณีการท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้โดยไม่รู้ตัว เช่น การสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ตรงกับความจริงของชุมชน เพื่อให้ตอบใจความคาดหวังของนักท่องเที่ยว หรือการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการแสดงมากกว่าการรักษารากเหง้า ซึ่งอาจทำให้แก่นแท้ทางวัฒนธรรมถูกกลืนหายไปกับการค้าท่องเที่ยว

ปัญหาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชนที่ต้องอาศัย การมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่อย่างแท้จริง ทั้งในเรื่องการวางแผน การกำหนดทิศทาง และการดูแลผลกระทบ เพื่อให้การท่องเที่ยวไม่ใช่แค่เครื่องมือสร้างรายได้ระยะสั้น แต่เป็นกระบวนการพัฒนาที่สามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนได้ในระยะยาวอย่างแท้จริง

4.2.3.2 ความต้องการในการพัฒนาตนเองเพื่อใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คนในชุมชนมีความตั้งใจและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน แต่ยังคงมีความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพตัวเองในระดับบุคคล เพื่อให้สามารถปรับตัวและมีบทบาทที่มีประสิทธิภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและโครงสร้างของพื้นที่มากขึ้น

ในการพัฒนาตนเองในระดับบุคคลนั้น สามารถแบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น

1) การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการเล่าเรื่อง หลายคนในชุมชนมีข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเรื่องเล่าท้องถิ่นที่มีคุณค่า แต่ยังขาดทักษะในการถ่ายทอดข้อมูลให้เข้าใจง่ายและน่าสนใจ โดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้

แต่ยังไม่กล้าที่จะสื่อสารกับคนภายนอก จึงมีความต้องการที่จะฝึกฝนการเล่าเรื่อง การใช้ภาษา และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

2) การเรียนรู้การจัดกิจกรรม การต้อนรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความต้องการที่จะเข้าใจกระบวนการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรม เช่น การสาธิตการทำขนม การเดินชมชุมชน และการนำชมศาสนสถาน นอกจากนี้ยังต้องการเรียนรู้ทักษะการบริการ เช่น การต้อนรับ การสร้างบรรยากาศที่ดี และการจัดระเบียบกิจกรรมอย่างเหมาะสม รวมทั้งความรู้พื้นฐานในการวางแผนการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่เหมาะสม การรักษาความสะอาด และการดูแลสิ่งแวดล้อมเพื่อลดผลกระทบจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

3) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและารู้สึกเป็นเจ้าของ มีความต้องการปลูกฝังให้คนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เข้าใจถึงคุณค่าของวัฒนธรรมในพื้นที่ และเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่ใช่แค่โอกาสทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการสืบทอดเรื่องราวและความภาคภูมิใจของชุมชน

จากความต้องการเหล่านี้ ชุมชนในย่านกะดีจีนจึงมีศักยภาพในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยความเข้าใจในมิติของอัตลักษณ์ ความเป็นเจ้าบ้าน และบทบาทในการนำเสนอวัฒนธรรมของตนเองอย่างสร้างสรรค์ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมผ่านกระบวนการอบรม การลงมือทำจริง การจัดตั้งเครือข่ายผู้นำ และการสร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายภายนอก

4.3 การสร้างและพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

การสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาตัวบุคคลเพื่อให้มีสมรรถนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในย่านกะดีจีน ซึ่งการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีการกำหนดกิจกรรม การเรียนรู้ และกระบวนการประเมิน ทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสื่อสาร การจัดกิจกรรม และการวางแผน ที่มุ่งเน้นไปที่การสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชนในย่านกะดีจีน โดยผ่านการดำเนินการวิจัย 2 วงรอบการปฏิบัติการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 การระบุประเด็น

ขั้นตอนนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เลือกประเด็นที่ตนเองต้องการพัฒนา โดยรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในการตระหนักรู้ถึงศักยภาพของตนเอง จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มของชุมชนย่านกะดีจีน พบว่า ชุมชนมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และพื้นที่ของตนเอง แต่ยังขาดทักษะและความมั่นใจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในบางด้านชุมชนมีความต้องการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสามารถนำไปใช้กำหนดกลไก และการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในย่านกะดีจีน 2) ทักษะด้าน การสื่อสารและเล่าเรื่อง 3) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการรู้สึกเป็นเจ้าของ การระบุประเด็นเหล่านี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการออกแบบกระบวนการพัฒนาในวงรอบถัดไป เพื่อให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านกะดีจีนเกิดจากฐานความรู้และความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

“เราต้องการให้ชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่ตัวเรามี ไม่ว่าจะเป็นขนม ศาสนา หรือแม้แต่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ถ้ามีโอกาสได้เรียนรู้วิธีการเล่าเรื่องที่เหมาะสม จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว อย่างเช่น การเล่าเรื่องบ้านเก่า หรือวัฒนธรรมการกินและการใช้ชีวิตของแต่ละศาสนา”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“อยากให้คนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ได้มีโอกาสเรียนรู้วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว ให้เขารู้ว่าเรามีสิ่งดี ๆ อะไรบ้าง รวมถึงเรื่องราวที่น่าสนใจ เพราะบางคนที่อยู่ในชุมชนอาจไม่เคยรู้ประวัติของบ้านตัวเองเลย การฝึกอบรมเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง การสื่อสาร หรือแม้แต่การจัดการเล็ก ๆ น้อย ๆ จะช่วยให้ชุมชนของเรานำเสนอได้ดีขึ้นครับ”

(ชุมชนโรงคราม 1)

“บางครั้งเมื่อนักท่องเที่ยวมาถามคำถามมากมาย เราก็ไม่รู้จะตอบอย่างไร มันทำให้รู้สึกว่ามีคนมาสอนเรา เช่น การเล่าเรื่อง การพูดให้เข้าใจง่าย หรือแม้แต่การจัดบ้านให้ดูน่า

เข้าถึงสำหรับนักท่องเที่ยว เราก็อยากเรียนรู้ครับ อยากให้มีการอบรมหรือจัดเวิร์กช็อปเพื่อให้คนในชุมชนสามารถฝึกได้”

(ชุมชนภูฏิน 2)

“อยากให้มีการอบรมอย่างจริงจังเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมหรือการวางแผนเส้นทางนำชมเพราะตอนนี้ทุกอย่างยังดูไม่เป็นระบบ คนที่อยากมีส่วนร่วมก็อาจจะเริ่มต้นจากที่ไหน การสอนคนในพื้นที่ให้สามารถจัดการได้ด้วยตัวเอง เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะชุมชนต้องสามารถพึ่งพาตนเอง ไม่ใช่รอให้คนอื่นมาจัดให้ตลอดเวลา”

(ชุมชนวัดกัลยาณ 1)

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน

ขั้นตอนนี้เป็นการนำประเด็นเป้าหมายมาพัฒนาเป็นกิจกรรม สื่ออุปกรณ์ ระยะเวลา และประเมินผล ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 1 โดยมีการประชุมกลุ่มจากนั้นกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ โดยมีผลดังนี้

1) เป้าหมาย

ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ เล่าถึงภาพฝันในอีก 3-5 ปี ข้างหน้า แสดงให้เห็นภาพการท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เติบโตอย่างยั่งยืน ซึ่งไม่เพียงแต่มีเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่ยังสามารถสร้างประสบการณ์และความประทับใจที่มีความหมาย ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อของชุมชน ที่มีจุดเด่น คือ “สามศาสนาและความเชื่อ” การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรมายาวนาน ชุมชนเองมีความฝันอยากให้ทุกชุมชนของตนกลายเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้มีลูกหลานในชุมชนทำหน้าที่เป็นนักเล่าเรื่องชุมชน มีสามารถจัดการเส้นทางการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ และมีจุดแวะที่ออกแบบโดยชุมชนเอง เช่น มุมเล่าประวัติของสถานที่สำคัญ การสาธิตทำขนม หรือการแสดง

การท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนต้องการให้นักท่องเที่ยวมาเยือนด้วยความไม่เร่งรีบ เข้ามาด้วยความสนใจ เคารพและเข้าใจพื้นที่ ขณะเดียวกัน คนในชุมชนเองก็พร้อมที่จะให้การต้อนรับอย่างมั่นใจเพราะได้รับการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การบริหารจัดการ และการทำงานเป็นทีมพร้อมทั้งมีโครงสร้างการจัดการที่ชัดเจนและครอบคลุม โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง นอกจากนี้ ยังมีความฝันที่คนในพื้นที่สามารถขายสินค้าของตัวเองอย่างภาคภูมิใจ และมีพื้นที่

กลางสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ ๆ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างแท้จริงในฐานะ “ย่านวัฒนธรรมที่มีลมหายใจ”

1.1) ย่านกะดีจีนพื้นที่แห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมที่ยังมีลมหายใจ

ผู้วิจัยร่วมปฏิบัติการอยากให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสความหลากหลายของศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของพื้นที่ โดยยึดโยงกับแนวคิดสามศาสนา คือความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นการอยู่ร่วมกันในพื้นที่อย่างสงบสุข ชุมชนมองว่าการออกแบบกิจกรรม เช่น มุมเล่าประวัติของสถานที่ การสาธิตทำขนมหรืออาหาร และการแสดง ควรมาจากการคิดร่วมของคนในพื้นที่เพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ชุมชน

1.2) การพัฒนาทักษะการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

ผู้วิจัยร่วมปฏิบัติการอยากให้มีการพัฒนาตนเอง เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับเยาวชนรุ่นต่อไป ที่จะขึ้นมาทำงานด้านการท่องเที่ยว ในการเป็นนักเล่าเรื่องและเจ้าบ้านที่พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยทักษะด้านต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การจัดการกิจกรรม และการทำงานเป็นทีม พร้อมทั้งมีโครงสร้างการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ครอบคลุม และสามารถรับผลประโยชน์ได้ร่วมกันถือเป็นการยกระดับชุมชนจากผู้มีทรัพยากรทางวัฒนธรรม ไปสู่การจัดการ การท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

1.3) การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงผู้คนด้วยความเข้าใจและเคารพ

ผู้วิจัยร่วมปฏิบัติการอยากเปิดพื้นที่กลาง เพื่อเป็นแหล่งให้ข้อมูลและความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ทั้งแบบเป็นกลุ่มหรือมาแบบส่วนตัว ที่สนใจในวัฒนธรรม และเรียนรู้สัมผัสวิถีชีวิตของพื้นที่ ไม่ใช่เพียงแค่การถ่ายรูป เมื่อคนในชุมชนเห็นว่่านักท่องเที่ยวให้คุณค่ากับสิ่งที่พวกเขาเป็นความภาคภูมิใจจึงเกิดขึ้นควบคู่กับรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

2) แนวทางการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย

2.1) พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้เป็นนักจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ถึงแม้ในปัจจุบันชุมชนเริ่มมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่บ้าง แต่ทักษะและความรู้ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบ และยังขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

“คนในชุมชนเรามีของดี มีเรื่องเล่าเยอะ แต่หลายคนไม่กล้าเล่า ไม่มั่นใจ ถ้าเรามีการฝึกอบรมให้คนรุ่นใหม่รู้วิธีเล่าเรื่องชุมชนตัวเองได้ ก็จะทำให้เขาภูมิใจและมีบทบาทมากขึ้น”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“อยากให้ชุมชนเราเป็นเจ้าภาพของการท่องเที่ยวจริง ๆ ไม่ใช่รอให้คนนอกมาจัดให้ทุกครั้ง ถ้ามีการอบรมให้พวกเราเรื่องจัดกิจกรรม ดูแลนักท่องเที่ยว หรือแม้แต่การวางแผน เราก็จะเดินต่อกันเองได้”

(ชุมชนวัดกัลยาณ์ 1)

ความต้องการให้คนในชุมชนต้องการได้รับการอบรมในทักษะด้านต่าง ๆ ยังมีบางคนที่ไม่แน่ใจว่า จะเริ่มต้นอย่างไร หรือยังขาดความมั่นใจในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพจึงควรมุ่งเน้นไปที่การสนับสนุนให้คนในชุมชนมีบทบาทมากกว่าแค่ผู้ให้บริการ แต่ควรพัฒนาให้เป็นนักจัดการท่องเที่ยวที่มีความเข้าใจในภาพรวมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถวางแผนกิจกรรมอย่างเป็นระบบ บริหารจัดการคน และออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยว

การอบรมควรมุ่งเน้นทักษะที่สำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่มีพื้นฐานจากอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน ได้แก่ ทักษะการเล่าเรื่อง (Storytelling) ทักษะการต้อนรับและมารยาทสากล การจัดการกลุ่มนักท่องเที่ยว เมื่อคนในชุมชนสามารถเป็น “เจ้าของเรื่อง” อย่างแท้จริง มีความพร้อมในการออกแบบบริหาร และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ย่านกะดีจีนมีศักยภาพในการพัฒนาจนกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน และสามารถขับเคลื่อนโดยคนในพื้นที่อย่างมั่นคงได้ในอนาคต

2.2) การพัฒนาระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนย่านกะดีจีน ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่สำคัญหลายประการ ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง

“มีความรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของย่านกะดีจีน เวลามีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม จะเล่าเรื่องความเป็นมาของพื้นที่ และความเป็นมาของหมูแดงกระดาศ มันเป็นเรื่องเต็มใจและความภาคภูมิใจในพื้นที่ของเรา”

(ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส 3)

“เวลามีนักท่องเที่ยวมากก็จะเป็นคนเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนที่บรรพบุรุษอพยพมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสิน แต่ด้วยความที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนนับถือศาสนา

อิสลาม จึงมีข้อจำกัดบ้างในการเข้ามาในพื้นที่ หากไม่ได้เป็นช่วงของการปฏิบัติศาสนกิจ ก็ยินดีที่จะมีคนเข้ามาเยี่ยมชม”

(ชุมชนกุฎีขาว 1)

เมื่อชุมชนเริ่มมีบทบาทและเป็นเจ้าของกิจกรรม คนในชุมชนมีความเข้าใจ และเริ่มสามารถวางแผนกิจกรรมหรือเส้นทางการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ นำไปสู่ความมั่นใจในบทบาทใหม่ในฐานะเจ้าบ้าน เกิดความร่วมมือกันระหว่างชุมชนมากขึ้น การร่วมกันจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ตัวแทนแต่ละชุมชนได้ทำงานร่วมกันมากขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการช่วยเหลือกัน

ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการเรื่องท่องเที่ยวเพื่อเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยว การประสานงานกับวัด โบสถ์ มัสยิด และดูแลพื้นที่ร่วมกัน และเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาต่ออย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งหวังให้เกิดความยั่งยืน และอยากสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่เข้าใจคุณค่าของพื้นที่ สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องในอนาคต

2.3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในและนอกพื้นที่

การทำงานร่วมกันในกิจกรรมท่องเที่ยว ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชน ก่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างชุมชน ซึ่งสามารถรับรู้และเห็นคุณค่าของกันและกันมากขึ้นเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนในย่านกะดีจีน เมื่อพื้นที่เปิดแล้วการติดต่อประสานกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือสถานศึกษาที่เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีโอกาสเรียนรู้แนวทางการจัดกิจกรรมและการจัดการเชิงวิชาการมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งในด้านความคิด ทักษะ และเครือข่ายสื่อสาร แต่ชุมชนไม่อยากจะให้คนนอกมาจัดการให้เพียงอย่างเดียว จึงเกิดการสร้างแรงขับเคลื่อนร่วมกันเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง

“ก่อนหน้านี้คนมักจะนึกถึงและพูดถึงชุมชนกุฎีจีนเพียงชุมชนเดียว แต่พอชุมชนรวมกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวร่วมกัน คนเริ่มรู้ว่าในย่านกะดีจีนมีหลายชุมชน ทั้งวัด มัสยิด โบสถ์ ชนม และประเพณีต่าง ๆ เมื่อเราจัดเป็นเส้นทาง มันก็เหมือนเราได้รวมกันเป็นย่านที่มีมิติหลากหลาย นักท่องเที่ยวที่มาเลยได้ประสบการณ์มากกว่าที่คิด”

(ชุมชนวัดประยุรวงศ 2)

“เมื่อชุมชนรวมตัวกันเพื่อจัดกิจกรรมท่องเที่ยว มันก็ทำให้เกิดภาพรวมที่สวยงาม ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสความหลากหลายของวัฒนธรรมและความเชื่อ นอกจากความร่วมมือภายในแล้วยังต้องสร้างเครือข่ายภายนอกด้วย”

(ชุมชนวัดบุปผาราม 1)

“ก่อนหน้านี้เราเคยขอให้คนภายนอกเข้ามาจัดกิจกรรมให้ แต่ตอนนี้เราเริ่มคิดและทำกันเองเพราะอยากให้ชุมชนของเราน่าสนใจ ชุมชนเริ่มทำขนมเพื่อแจกให้นักท่องเที่ยวได้ชิม และมีการสาธิตอาหาร ขนมที่เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทุกคนเริ่มเห็นว่าการทำงานร่วมกันนั้นทำให้ชุมชนเรามีพลังมากขึ้น”

(ชุมชนกุฎีขาว 1)

“มีสถาบันการศึกษาพานักศึกษาเข้ามาทำกิจกรรมในชุมชนบ่อยขึ้น และยังมีหน่วยงานทั่วประเทศให้ความสนใจ เพราะอยากรู้ว่าในพื้นที่ของเราอยู่ร่วมกันได้อย่างไร บางครั้งคนที่เข้ามาเยี่ยมชมก็มีความคิดใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยนกับเรา เหมือนเป็นการเปิดโลกเปิดประสบการณ์ให้ทั้งเขาและเรา ทำให้เราเห็นว่าชุมชนของเรามีคุณค่า และมีเรื่องราวที่น่าสนใจไปไกลกว่านั้น การที่คนนอกหน่วยงานภายนอกเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตในพื้นที่ของเรา เหมือนเป็นการสร้างเครือข่ายอีกทางหนึ่ง”

(ชุมชนวัดบุปผาราม 2)

“เริ่มมีให้เด็กรุ่นใหม่ที่เราสนใจเข้ามาช่วยงาน เมื่อเห็นผู้ใหญ่ในชุมชนเริ่มทำงาน มีคนเข้ามาในชุมชนของเรา มีคนพูดถึง เขาก็เริ่มที่อยากจะเข้ามาเรียนรู้ เด็กรุ่นใหม่จะเป็นอีกแรงผลักดันให้พื้นที่ย่านกะดีจีนเป็นที่รู้จักต่อไปในอนาคต”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

2.4) การถ่ายทอดความรู้จากผู้มีประสบการณ์หรือวิทยากร

ผู้มีประสบการณ์หรือวิทยากรมีบทบาทสำคัญในการจัดประจายและถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนให้เข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นการเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่เป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และสะท้อนอัต

ลักษณะของชุมชนอย่างแท้จริง โดยสามารถตั้งคำถามที่กระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง และเรียนรู้ที่จะนำคุณค่านั้นไปใช้อย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาตนเองและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความสำเร็จของผู้ที่ผ่านกระบวนการจริงสามารถเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง การถ่ายทอดเช่นนี้จึงไม่ใช่แค่การสอน แต่เป็นการสร้างพื้นที่เรียนรู้และการแลกเปลี่ยน โดยสามารถนำความรู้และประสบการณ์นั้นมาปรับใช้ได้จริง

1) แผนปฏิบัติการ

จากเป้าหมายที่จะพัฒนาศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่สามารถจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านประสบการณ์ที่มีความหมาย เช่น การร่วมกิจกรรมของชุมชน การเยี่ยมชมแหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญ หรือการสัมผัสวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ชุมชนเป็นฐานถือเป็นการนำเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น ศาสนสถาน อาหาร และประเพณี มาประยุกต์เพื่อสร้างความน่าสนใจและเพิ่มมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวของชุมชน ขณะเดียวกันเป็นการช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาช่วยสร้างความยั่งยืนและความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชนของตนเอง ผู้วิจัยได้นำรายละเอียดในข้างตนมาใช้ออกแบบเป็นแผนปฏิบัติการในช่วงที่ 1 โดยมีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1) การระบุประเด็นการพัฒนา

ดำเนินการบนพื้นฐานการจัดการเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเป็นพัฒนาศักยภาพและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยกิจกรรมประกอบด้วย การบรรยายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การออกแบบ และการทดสอบ โดยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมเสนอความคิด ออกแบบ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองในสถานการณ์จริง ซึ่งทำให้เห็นถึงการพัฒนาตนเอง โดยมุ่งเน้นให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีทักษะที่จำเป็นในการเป็นนักจัดการท่องเที่ยว และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนหรือพื้นที่ในเชิงวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เป็นฐาน

3.2) การกำหนดวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมวิจัยให้เป็นนักจัดการท่องเที่ยวและสามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้ 1) การพัฒนาศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการจัดการ การสื่อสาร และการตระหนักถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน 2) การออกแบบกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมที่ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วม โดยผู้ร่วมวิจัยเข้าใจหลักการเกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการถ่ายทอด 3) สร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวของชุมชน

3.3) ออกแบบกิจกรรม

การออกแบบกิจกรรมของนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐาน อัตลักษณ์ชุมชนในย่านกะดีจีน ได้มุ่งเน้นเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ตรง โดยดึงอัตลักษณ์เด่นของแต่ละชุมชนมาใช้นำเสนอ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดสาระสำคัญในการเรียนรู้ กิจกรรม ตัวชี้วัด ทฤษฎีการ และการประเมินผล รายละเอียดตามตาราง 7 จากข้อมูลในเบื้องต้น ทั้งหมดผู้วิจัยได้จัดทำเป็นแผนการจัดกิจกรรม และชี้แจงให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเข้าใจถึง วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ลักษณะที่พึงประสงค์ สาระสำคัญ วิธีการดำเนินงาน ระยะเวลา

ตารางภาพนักจัดการท่องเที่ยวและกระบวนการเรียนรู้เชิงพัฒนาและกระบวนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน

ศักยภาพนักจัดการ ท่องเที่ยว	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ทรัพยากร	การประเมินผล
ความรู้เกี่ยวกับ จัดการท่องเที่ยวโดย ชุมชน	ความรู้และ ประสบการณ์	อบรมเชิงปฏิบัติการ	1. ความเข้าใจและการ ประยุกต์ใช้ความรู้ด้านการ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึก ปฏิบัติ	1. ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน 2. พฤติกรรมการมีส่วนร่วม
			3. มีการพัฒนาทรัพยากร บุคคลในชุมชนด้านการ จัดการท่องเที่ยว		3. การประยุกต์ใช้ความรู้ ในการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน
การสื่อสารและการ ถ่ายทอด	ความรู้และไหวพริบใน การจัดการสถานการณ์	อบรมเชิงปฏิบัติการ	1. ทักษะการใช้ภาษาและ ทำทางในการสื่อสาร	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน	1. ความสามารถในการใช้ ภาษาและทำการ สื่อสารได้ชัดเจน เข้าใจได้
			2. เชื่อมโยงและสร้างความ เข้าใจเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ ของชุมชนหรือพื้นที่	4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึก ปฏิบัติ	2. มีความรู้และสามารถ อธิบายเกี่ยวกับ

ขั้นตอนที่ 3 การลงมือปฏิบัติ ช่วงที่ 1

ขั้นตอนนี้เป็นการนำแผนปฏิบัติการกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 1 มาดำเนินการตามลำดับที่ออกแบบไว้ โดยหลังจากการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการจะสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่ได้เรียนรู้ด้วยเทคนิคการสะท้อนคิดร่วมกันแบบกลุ่ม (Group reflection)

1) ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมนี้มุ่งเน้นพัฒนาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และฝึกทักษะ การวางแผนและการสื่อสารสำหรับการจัดการสถานการณ์ในภาคการท่องเที่ยว โดยให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการฟังบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของการจัดการ และการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community Resource Management) เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติการวางแผนการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยว ที่มุ่งเน้นจากการตระหนักรู้อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน ที่มีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชนภายในย่าน และเห็นบทบาทของตนเองในฐานะนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

“เมื่อพูดถึงกะดีจีน หลายคนจะนึกถึงสามศาสนาและสี่ความเชื่อที่อยู่ร่วมกันมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่รุ่นปู่ย่า เรามีทั้งพุทธ คริสต์ และอิสลาม และที่สำคัญคือไม่เคยมีปัญหากันเลย เพราะทุกคนเคารพซึ่งกันและกัน เราอยู่เหมือนพี่น้องเลย ดังนั้นเราจึงอยากให้ผู้คนที่มาท่องเที่ยวได้เห็นภาพแบบนี้ ไม่ใช่แค่ถ่ายรูป สิ่งที่เราไม่ใช่ว่าแค่สถานที่ แต่เป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น บ่อยครั้งที่เราก็กิจกรรมร่วมกัน หวังว่าในอนาคต เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามา พวกเราจะยังคงรักษาความรู้สึกแบบนี้ไว้ ไม่ใช่เพียงแค่การขายของแต่ต้องช่วยกันดูแลรักษาความเป็นชุมชนด้วย”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“6 ชุมชนของเราได้ชื่อว่า ย่านกะดีจีน ที่เป็น สามศาสนา สี่ความเชื่อ เกื้อหนุนกัน และอยู่อย่างสันติ คำนี้ถูกพูดกันบ่อย ๆ จนชุมชนของเราก็มองว่าเป็นความจริง มีปรากฏอยู่ในเอกสารของสำนักงานวัฒนธรรมกรุงเทพฯ เหมือนเขาจะเอามาใช้เพื่อโปรโมตการท่องเที่ยวในพื้นที่”

(ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส 1)

"ตอนแรกคิดว่าการท่องเที่ยวก็คือการให้คนมาเดินในชุมชนของเรา แล้วก็มาซื้อของหรือทำกิจกรรมแค่นั้น แต่พอได้ฟังในวันนี้แล้ว ทำให้เข้าใจมากขึ้นว่า เราควรมีการวางแผนทั้งเส้นทาง วิธีการเล่าเรื่อง หรือแม้แต่การจัดเวลาที่เหมาะสม ไม่ให้กระทบกับคนในชุมชนมากเกินไป บ้างก็รู้ว่าหมู่แดงกระดาศที่ป่าท่า มั่นคือ ทรัพยากรวัฒนธรรม ที่เรารักษาไว้และ จะส่งต่อให้ลูกหลานหรือใครก็ได้ที่สนใจอยากมาทำ คิดแล้วก็รู้สึกดีใจและภูมิใจที่ได้รู้ว่าสิ่งที่เราทำนั้นมี ความสำคัญ"

(ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส 3)

"ก่อนหน้านี้เคยช่วยย่านพาคนที่ติดต่อมาหรือตอนที่จัดกิจกรรมเดินดู ในชุมชนของเราบ้าง แต่ไม่คิดว่าเป็น การจัดการการท่องเที่ยว ในแบบที่เป็นระบบ พอมาร่วมกิจกรรมแล้วถึง ได้รู้ว่าต้องมีเป้าหมาย ต้องคิดว่านักท่องเที่ยวจะรู้สึกยังไง ได้เรียนรู้อะไร แล้วจะกลับไปด้วยความเข้าใจ พอพูดถึงเรื่องทรัพยากร ก็เลยย้อนกลับมามองชุมชนของตัวเองว่า ของดีที่เราคืออะไร เช่น วัด มัสยิด บ้านเก่า ขนม อาหารใช้รีเปลา เรื่องราวของพื้นที่ที่เป็นประวัติศาสตร์ จะเอามาใช้ อย่างไรเพื่อให้ยังคงมีคุณค่า นี่เป็นจุดเริ่มต้นของการทำท่องเที่ยวที่สามารถออกแบบได้ด้วยตัวเองจริงๆ"

(ชุมชนโรงคราม 2)

"การจัดการการท่องเที่ยวมันไม่ใช่แค่การพาเดินเที่ยวแล้วจบ แต่เป็นการวางระบบที่คนในชุมชนเข้าใจและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน กิจกรรมนี้ทำให้ได้เรียนรู้ว่าแต่ละคนในชุมชนมีบทบาทแตกต่างกัน บางคนสามารถเป็นคนเล่าเรื่องได้ บางคนทำอาหาร ทำขนมได้ บางคนอาจจะช่วยดูแลพื้นที่ ส่วนการจัดการทรัพยากรชุมชน รู้สึกว่าความทรงจำของผู้ใหญ่ในชุมชน มันคือทรัพยากรที่เราต้องรีบช่วยกันเก็บบันทึกเอาไว้ไม่ให้หายไป ยังมีคนเอาไปเล่าปากต่อปาก คนภายนอกก็จะให้ความสนใจ และคนภายใน จะเห็นคุณค่ามากขึ้นด้วย"

(ชุมชนวัดบุปผาราม 2)

จากการเข้าร่วมกิจกรรมและสะท้อนคิดร่วมกัน ผู้ร่วมปฏิบัติการมีความเห็นว่า ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่ที่มีความพิเศษ ประกอบด้วย 6 ชุมชนที่มีความหลากหลายหลายด้านศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรม โดยมีอัตลักษณ์ที่น่าสนใจคือ "สามศาสนา สี่ความเชื่อ" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างชุมชนพุทธ คริสต์ และอิสลามมาอย่างยาวนาน ชุมชนใน

พื้นที่รู้สึกภูมิใจและอยากให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและสัมผัสความสัมพันธ์เหล่านี้ยิ่งไปกว่าการมาเพียงเพื่อถ่ายรูปหรือซื้อของ

การเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนเริ่มมองเห็นบทบาทของตนเอง เช่น การออกแบบเส้นทาง การเล่าเรื่อง การบริหารเวลา และการรักษาสมดุลระหว่างนักท่องเที่ยวกับคุณค่าดั้งเดิมของพื้นที่ หลายคนเริ่มตระหนักว่าทรัพยากรของชุมชนไม่ได้หมายถึงแค่สิ่งปลูกสร้างหรืออาหารเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความทรงจำจากผู้สูงอายุ เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนี้ควรค่าแก่การถูกบันทึกและนำมาใช้เพื่อสร้างมูลค่าในกิจกรรมการท่องเที่ยว

ด้วยเหตุนี้ มุมมองต่อการจัดการท่องเที่ยวจึงเริ่มเปลี่ยนไป ไม่ใช่หน้าที่ของคนภายนอก แต่เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถสร้าง วางแผน และควบคุมได้เอง ผ่านการทำงานร่วมกันในแต่ละบทบาท ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วม และพัฒนาระบบท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีนอย่างยั่งยืนในอนาคต

2) การสื่อสารและการถ่ายทอด

กิจกรรมนี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในบริบทการท่องเที่ยวชุมชน สำหรับการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่สะท้อนคุณค่าของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน โดยสร้างความมั่นใจในการถ่ายทอดเรื่องราวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว โดยจะฝึกให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเล่าเรื่องในพื้นที่ชุมชนของตนเอง โดยใช้ความรู้จากการพัฒนาบุคลิกภาพนักเล่าเรื่อง และให้วิทยากรให้คำแนะนำ เกี่ยวกับบุคลิกภาพ น้ำเสียง การใช้ภาษาและเรื่องที่น่าสนใจ

“เมื่อก่อนมักจะเล่าเรื่องแบบตรง ๆ แต่หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ ทำให้รู้เลยว่า การเล่าเรื่องอะไรก็ตามต้องมีจังหวะ มีอารมณ์ร่วม และใช้คำพูดที่ทำให้คนฟังสนใจ เริ่มที่กล้าใช้เสียงมากขึ้น ไม่กลัวแล้วต่อไป ตอนนี้ถ้ามีนักท่องเที่ยวหน่วยหน่วยงานข้างนอกมา เรามั่นใจมากขึ้นว่าจะเล่าได้สนุกและเข้าใจง่ายมากขึ้น”

(ชุมชนกุฎีขาว 1)

“ก่อนหน้านี้ทำงานประจำมาตลอด พอเกษียณออกมาด้วยความที่ชอบไปเที่ยว พิพิธภัณฑ์เลยอาบ้านมาทำให้เป็นประโยชน์กับชุมชน แรกๆ ก็เล่าไปเรื่อย ๆ แต่ได้ฝึกเกี่ยวกับการ

ใช้เสียงและบุคลิกภาพ รวมถึงการซ้อมเล่าเรื่องเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานเกี่ยวกับชุมชนของเราและความทรงจำของชุมชน มันทำให้เรารู้สึกว่าสิ่งที่เรารู้มีค่าจริง ๆ รู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่อเรื่องราวให้คนอื่น ๆ ได้ฟัง”

(ชุมชนกุฎีจีน 2)

“เวลามีคนมาในพื้นที่ก็จะเล่าเรื่องเกี่ยวกับศาลเจ้าอยู่แล้ว ตอนรับแขกบ่อย ๆ เพราะรับช่วงต่อมาจากวัดกัลยาณหรือกุฎีจีน เรื่องบุคลิกภาพไม่ต้องห่วงเลย แต่พอได้มาฝึกอีกทำให้เราสามารถจัดการเวลาในการเล่าเรื่องได้ดีขึ้น เพราะว่าคนที่มาบางครั้งก็มาไวไปไว กลับไปนี่จะสามารถวางแผนที่จะเล่าเรื่องตามจุดสำคัญ ๆ”

(ชุมชนวัดกัลยาณ 1)

“การร่วมกิจกรรมนี้ทำให้ได้เรียนรู้การนำเสนอแบบใหม่ เราจะเล่าเรื่องยังไงที่นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ง่าย กระชับ และประทับใจ ได้เรียนรู้ภาษากาย น้ำเสียง และการใช้สายตา การพูดเปิดยังไงให้น่าสนใจและปิดท้ายด้วยความประทับใจ ทำให้รู้สึกกล้ามากขึ้นที่จะถ่ายทอดเรื่องราว ในชุมชนของเราเอง”

(ชุมชนวัดบุปผาราม 3)

จากการสะท้อนความคิดเห็นการสื่อสารเพื่อการเล่าเรื่องในบริบทการท่องเที่ยว ชุมชน พบว่า ผู้เข้าร่วมปฏิบัติการเห็นความสำคัญของจังหวะ อารมณ์ และการเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเล่าเรื่อง ซึ่งส่งต่อความน่าสนใจและการเข้าถึงของผู้ฟัง โดยเฉพาะในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการนำเสนอวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และความทรงจำของชุมชน ผู้เข้าร่วมรู้สึกมั่นใจมากขึ้นในการส่งต่อเรื่องราว ให้กับนักท่องเที่ยว โดยการนำความรู้เรื่องบุคลิกภาพ วิธีการใช้เสียงภาษากาย และการวางโครงเรื่องไปใช้ในสถานการณ์จริง เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เยี่ยมชมบ้านพิพิธภัณฑสถาน การเล่าเรื่องเกี่ยวกับศาลเจ้า หรือการต้อนรับคณะจากหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าการเล่าเรื่องชุมชนไม่ใช่เพียงการเล่าตามที่รู้ แต่เป็นกระบวนการสื่อสารที่มีเทคนิค เพื่อสร้าง ความเข้าใจและความประทับใจในตัวตนของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

3) การสร้างความตระหนัก

กิจกรรมนี้มุ่งเน้นเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้กับผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเกี่ยวกับสร้างความตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของนักจัดการท่องเที่ยวต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยผ่านอัตลักษณ์ชุมชนและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และกระตุ้นความคิดเชิงวิเคราะห์ เพื่อการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้ร่วมวิจัยปฏิบัติการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้อัตลักษณ์ของชุมชนเป็นฐาน

“ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ไม่เคยคิดว่าเรื่องราวของชุมชนเราเมื่อถูกนำมาถ่ายทอดแล้วมีค่าขนาดนี้ แต่เมื่อได้ฟังประวัติศาสตร์ และได้ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าของย่านเรา คือ สิ่งที่ยังบอกถึงรากฐานความเป็นมาของเรา ทำให้เราแตกต่างจากพื้นที่อื่น ถ้าต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีน ควรเริ่มจากความเป็นตัวตน วิถีชีวิต เชื่อมโยงไปที่สถานที่ และประวัติศาสตร์”

(ชุมชนโรงคราม 2)

“กิจกรรมนี้ทำให้มองเห็นภาพรวมของความเป็นตัวตนของเรา และเราจะสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของเราอย่างไร และเราจะนำเรื่องราวของย่านมาเล่าให้นักท่องเที่ยวหรือคนที่เดินเข้ามาในพื้นที่ โดยการสร้างความประทับใจและความอึดอ้อมใจให้กับทุกคน และทำให้พวกเขาอยากกลับมาหาเราอีก”

(ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส 2)

“ความรู้สึกแรกเลย คือ รู้สึกภูมิใจมากที่เห็นคนที่เดินเข้ามาในพื้นที่เป็นเด็ก ๆ รุ่นใหม่ ที่เขาสนใจว่าในพื้นที่ของเรามีอะไร แล้วนำสิ่งที่เขาพบเห็นไปเล่าต่อ กิจกรรมนี้ทำให้รู้ว่าการมีส่วนร่วมและการรวมพลังกันของชุมชนทั้ง 6 ชุมชน สามารถสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชน และคนนอกชุมชนให้หันกลับมารักและภูมิใจในพื้นที่หรือชุมชนของตัวเอง ว่าบ้านเราก็มีดีใคร ๆ ก็อยากเข้ามาชม และยังสามารถรักษาตัวตนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ที่ผสมผสานอย่างลงตัวผ่านวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการรักษาพร้อมสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว”

(ชุมชนโรงคราม 1)

“การท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงแค่เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่สามารถมองเห็นได้ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้กระตุ้นให้คิดว่านักจัดการท่องเที่ยวควรมีจรรยาบรรณ และทำงานร่วมกันของชุมชน ไม่ใช่แค่การจัดรูปแบบที่ดี แต่ต้องเข้าใจและเคารพบริบทของพื้นที่ด้วย”

(ชุมชนวัดบุปผาราม 1)

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเข้าใจและมีความตระหนักต่อบทบาทของตนเองในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยกิจกรรมนี้ทำให้เห็นถึงการนำอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนมาเชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยว และรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนและย่านของตนเอง ซึ่งทุกคนสามารถตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้การที่ชุมชนรวมตัวกันสามารถสร้างพลังและความร่วมมือได้อย่างเป็นรูปธรรม ในฐานะที่จะเป็นนักจัดการท่องเที่ยว อาจต้องมองมากกว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หากต้องมีการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองจริง ๆ อาจจะต้องฟังเสียงของคนในแต่ละชุมชนด้วย และสร้างความเข้าใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และเต็มใจในการต้อนรับ ซึ่งทุกคนควนเข้าใจในบริบทของพื้นที่ตนเองและย่าน การทำงานร่วมกันต้องให้ความเคารพและรับฟังกันอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการพัฒนาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน การทำงานควรให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะเด็กหรือเยาวชนรุ่นใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบความเหมาะสมของกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การออกแบบการวิจัยปฏิบัติการในรอบต่อไป ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

1.1) ประเด็นการเรียนรู้

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการปฏิบัติการกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 1 ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ทุกคนตระหนักถึงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนและอัตลักษณ์ของย่าน ถึงแม้ว่าอัตลักษณ์ ของย่านจะถูกคนภายนอกบอกกล่าวมา แต่เมื่อพิจารณาจากวิถีชีวิตในพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังเป็นอย่างที่ถูกพูดถึง คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข บน

พื้นฐาน ศาสนา และความเชื่อ ที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวในพื้นที่เดียว การที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น ว่าไม่ใช่เพียงแค่การพานักท่องเที่ยวหรือคนที่สนใจเข้ามาในพื้นที่ มีร้านขายของที่ระลึกเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น แต่มันคือกระบวนการในการออกแบบทั้งเส้นทางกิจกรรมให้คนที่เข้ามาประทับใจได้อย่างไร รวมถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม เมื่อพิจารณาแล้วทั้งสถานที่สำคัญ เรื่องเล่า ภูมิปัญญา หรือแม้กระทั่งคน ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ทั้งนั้น และตอนนี้สามารถวางแผนโครงการที่จะเล่าให้นักท่องเที่ยวฟังได้อย่างมั่นใจและภาคภูมิใจ

1.2) กระบวนการเรียนรู้

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นว่าการทำกิจกรรมมีบรรยากาศเป็นกันเอง สนุกสนาน ไม่เป็นวิชาการมากเกินไป มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่สามารถสอบถามและนำไปปรับใช้ได้จริง ทำให้เห็นเป็นรูปธรรมสามารถจับต้องได้ การได้รับการถ่ายทอดในครั้งนี้จะสามารถนำไปถ่ายทอดต่อได้

2.) ข้อเสนอแนะ

2.1) ประเด็นการเรียนรู้

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการในช่วงแรก เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และทำให้ทุกชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนอย่างแท้จริง และรู้สึกว่าเป็นเจ้าของในกิจกรรมที่เกิดขึ้น ควรเพิ่มเติมหัวข้อการบริหารจัดการกลุ่ม และการดูแลจัดการพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว

2.2) กระบวนการเรียนรู้

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นว่าควรมีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ไปอย่างเยาวชนรุ่นใหม่และมีการศึกษาดูงานจากชุมชนหรือพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

จากการวิจัยปฏิบัติการในช่วงที่ 1 นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ร่วมกันเสริมสร้างสมรรถนะนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทักษะด้านการสื่อสารและเล่าเรื่อง และการสร้างจิตสำนึก โดยผ่านกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และการอบรมเชิงปฏิบัติการ ทำให้ผู้วิจัยร่วมปฏิบัติการเกิดความภาคภูมิใจและความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น เข้าใจถึงการจัดการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามผู้

ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม นักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมีประเด็นเพื่อให้ครอบคลุม คือ การบริหารจัดการกลุ่ม และการดูแลจัดการพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อเสนอแนะดังกล่าวมาใช้เพื่อดำเนินการวิจัยปฏิบัติการในช่วงที่ 2 ต่อไป

4.3.2 วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 2

ขั้นตอนที่ 1 การระบุประเด็น

ขั้นตอนระบุประเด็นในวงรอบที่ 2 เป็นการนำข้อมูลจากการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 โดยผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาออกแบบกิจกรรมในการพัฒนานักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีนให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้พัฒนาด้านการจัดการทั้งในกลุ่มและพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว จากนั้นนำเสนอและให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับกิจกรรมในช่วงที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน

ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาเป้าหมายและรูปแบบกิจกรรม สื่ออุปกรณ์ ระยะเวลา และประเมินผล ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 1 โดยมีการประชุมกลุ่มจากนั้นกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

1) ระบุประเด็นการพัฒนา

จากการพูดคุยผู้วิจัยและผู้วิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเรื่องการจัดการซึ่งมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับความรู้และบุคลิกภาพของนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะนักจัดการไม่ใช่แค่คนนำเที่ยวแต่ยังเป็นคนกลางในการประสานให้คนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนได้อย่างยั่งยืน

2) การกำหนดวัตถุประสงค์

จากประเด็นในการพัฒนาผู้วิจัยได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ในครั้งนี้ โดยมีมุ่งเน้นให้ผู้ร่วมวิจัยการปฏิบัติการ 1) เพื่อมีความรู้ความเข้าใจในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนในย่านกะดีจีนโดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่อย่างชัดเจน 2) เพื่อสามารถจัดการพื้นที่ของชุมชนและย่านในการรับรองนักท่องเที่ยว และ 3) เพื่อสามารถพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

3) ออกแบบกิจกรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดสาระสำคัญในการเรียนรู้ กิจกรรม ตัวชี้วัด ทักษะ และ การประเมินผล รายละเอียดตามตาราง 8 จากข้อมูลในเบื้องต้นทั้งหมดผู้วิจัยได้จัดทำเป็นแผนการ จัดกิจกรรม และชี้แจงให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ลักษณะที่พึง ประสงค์ สาระสำคัญ วิธีการดำเนินงาน ระยะเวลา

ตาราง 7 แผนการปฏิบัติการส่งเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงทศวรรษที่ 2

ศักยภาพในการจัดการ ท่องเที่ยว	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ทรัพยากร	การประเมินผล
การบริหารจัดการกลุ่ม ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ย่านกะดีจีน	การท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของย่าน กะดีจีน ประกอบด้วย 6 ชุมชน แต่ละชุมชน มีอัตลักษณ์เฉพาะตนเอง ที่แตกต่างกัน ซึ่ง จำเป็นต้องอาศัยการ บริหารจัดการร่วมกัน อย่างเป็นระบบ มีการ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบเป็น ฝ่ายอย่างชัดเจน เพื่อให้ เกิดความราบรื่นในการ ทำงานและการต้อนรับ นักท่องเที่ยว	อบรมเชิงปฏิบัติการ	1. ผู้เข้าร่วมสามารถ อธิบายบทบาทหน้าที่ได้ อย่างถูกต้อง 2. สามารถจัดทำแผนรับ นักท่องเที่ยวได้ 3. ผู้เข้าร่วมสามารถ เสนอแนวทางการพัฒนาใน บทบาทของตนได้	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึก ปฏิบัติ	1. ความรู้เรื่องบทบาท การจัดการกลุ่มท่องเที่ยว 2. พฤติกรรมกรรมมีส่วน ร่วม 3. การสะท้อนความ คิดเห็น

ขั้นตอนที่ 3 ทางลงมือปฏิบัติ ช่วงที่ 2

ขั้นตอนนี้เป็นการนำแผนปฏิบัติการกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 2 มาดำเนินการตามลำดับที่ออกแบบไว้ โดยหลังจากการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการจะสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น ที่ได้เรียนรู้ด้วยเทคนิคการสะท้อนคิดร่วมกันแบบกลุ่ม (Group reflection)

1) การบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านกะดีจีน

กิจกรรมนี้มุ่งเน้นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการแบ่งฝ่ายเพื่อทำงานด้านการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีน โดยให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่แต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายจัดการอาหาร ฝ่ายกิจกรรม เป็นต้น

“เมื่อก่อนเวลาทำอะไรก็จะทำร่วมกัน บอก ๆ กัน แต่ถ้ามีการแบ่งฝ่ายกันทำงานน่าจะทำให้การทำงานราบรื่นขึ้น ให้อำนาจหน้าที่ใครต้องดูแลเรื่องไหน ทำอะไร แบบนี้ทำให้ไม่เกิดความสับสน และสามารถช่วยกันได้ การแบ่งงาน แบ่งฝ่ายทำให้เห็นว่าการทำงานแบบมีระบบมันส่งผลกับการทำงานจริง ๆ”

(ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส 2)

“การที่เราจะมีการแบ่งฝ่ายในการทำงาน มันช่วยให้แต่ละคนรู้หน้าที่ของตัวเองสามารถทำงานได้อย่างชัดเจน ทุกคนมีบทบาทหน้าที่สำคัญทุกๆ ฝ่าย ทำให้ทุกอย่างดูเป็นระบบและสามารถติดตามการทำงานได้”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“ถ้ามีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน อาจทำให้คนในชุมชนกล้าที่จะเข้ามาช่วยทำงานมากขึ้น เพราะเห็นว่าสามารถเข้ามาช่วยในจุดไหนได้บ้าง ดูเป็นการทำงานของมืออาชีพมากขึ้น และที่สำคัญ คือ ได้ฝึกการทำงานเป็นทีม”

(ชุมชนกุฎีขาว 1)

จากการเข้าร่วมกิจกรรมและการสะท้อนคิด ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นว่าถ้าหากมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และกำหนดฝ่ายต่าง ๆ โดยช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้

การดำเนินกิจกรรม ด้านการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนให้เป็นระบบมากขึ้น ไม่ซ้ำซ้อน และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด และสามารถช่วยสร้างให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและมีส่วนร่วม ซึ่งทุกคนจะมีตัวตนและมีบทบาทสำคัญ และช่วยลดความขัดแย้งระหว่างได้ ซึ่งสามารถนำไปสู่การวางแผนระยะยาวได้ในอนาคต

2) การจัดพื้นที่รับนักท่องเที่ยว

กิจกรรมนี้มุ่งเน้นให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการสามารถจัดพื้นที่รับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างความประทับใจ ความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน การจัดจุดต้อนรับ จุดชมสถานที่สำคัญ จุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จุดพักผ่อน และการทางเดิน เป็นสิ่งจำเป็นที่คนในชุมชนสามารถร่วมกันออกแบบและจัดการได้ด้วยตนเอง

“เราับท่องเที่ยวแบบไม่ได้วางแผนแบบตายตัว ทำให้บางครั้งคนพาเดินถึงนักท่องเที่ยวถึงว่าจะเริ่มต้นจากจุดไหน ถ้าเรามีการตกลงและวางแผนร่วมกันในการกำหนดจุดต่าง ๆ จะช่วยให้การทำงานเป็นไปตามระบบ การรับและส่งนักท่องเที่ยวระหว่างชุมชนเป็นแบบแผนไม่รบกวนพื้นที่ส่วนตัวของคนในชุมชนมากเกินไป นักท่องเที่ยวก็ได้เห็นภาพความเรียบร้อย หรือบริเวณที่จัดไว้เพื่อเป็นจุดรับ จุดทำกิจกรรม ก็จะได้เตรียมความพร้อมทำความสะอาดได้ง่าย”

(ชุมชนวัดประยูรวงศาวาส 1)

“ถ้าเราสามารถกำหนดจุดต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อรับนักท่องเที่ยวได้ เหมือนเป็นการเตรียมบ้านพร้อมรับแขก ถ้าพื้นที่ดูสะอาด ปลอดภัย คนที่เข้ามาก็จะรู้สึกประทับใจ ไม่ใช่แค่จัดให้ดูดีแบบผักชีโรยหน้า แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในฐานะเจ้าบ้าน ตั้งใจที่จะต้อนรับทุกคนที่เข้ามาเที่ยว และการที่เราจัดการพื้นที่ได้นั้นหมายความว่าเราสามารถทำงานเป็นระบบมากขึ้นด้วย”

(ชุมชนกุฎีจีน 3)

“เคยประสบปัญหาเรื่องนักท่องเที่ยวมาขอเข้าห้องน้ำที่บ้าน ถ้าคนสองคนไม่มีปัญหาอะไรเลย แต่เนืองๆที่มาเข้าที่ 10 กว่าคน เป็นคนที่ไถ่ขำงนอกพาเข้ามา เข้าแล้วไปไม่รักษาความสะอาดอีกกลายเป็นว่าเราต้องมาจัดการเอง แต่ถ้ามีการจัดพื้นที่เป็นสัดส่วนเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวปัญหาเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้น”

(ชุมชนภูิจีน 3)

จากการเข้าร่วมกิจกรรมและสะท้อนความเห็น ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นว่า หากย่านกะดีจีน สามารถจัดพื้นที่เพื่อรับนักท่องเที่ยวได้จริง การทำงานเกี่ยวกับท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนจะเป็นระบบมีความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพมากขึ้นในการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในบริบท ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านกะดีจีนที่มีความผูกโยงกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง ดังนั้น หากขาดการวางแผนที่ชัดเจนในการรับนักท่องเที่ยว อาจก่อให้เกิดความสับสนและความเสียหายให้กับชุมชน หากมีการกำหนดจุดที่ชัดเจนสำหรับรับนักท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน เพื่อเป็นการส่งต่อจากชุมชนหนึ่งไปอย่างอีกชุมชนหนึ่ง จะช่วยลดการรบกวนพื้นที่ส่วนตัวของคนในชุมชนได้ นอกจากนี้ยังเอื้อให้สามารถดูแลจัดการพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน สะอาด ปลอดภัย และอำนวยความสะดวกกับนักท่องเที่ยวได้

นอกจากนี้การจัดพื้นที่ให้สะดวกเป็นสัดส่วนชัดเจนยังแสดงถึงใส่ใจของเจ้าของบ้าน และช่วยยกระดับการจัดการของย่านกะดีจีนให้เป็นระบบมากขึ้น ดังนั้น การจัดพื้นที่เพื่อรับนักท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญในมิติของการบริหารจัดการ สร้างความประทับใจ และลดการรบกวนพื้นที่ส่วนตัวของชุมชน ถ้าเป็นแบบนี้ได้การท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนก็จะยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบความเหมาะสมของกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การออกแบบการวิจัยปฏิบัติการในรอบต่อไป ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

1.1) ประเด็นการเรียนรู้

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการปฏิบัติการกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 2 ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ทุกคนตระหนักถึงการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ทำงานให้ชัดเจน จะช่วยลดความขัดแย้งและปัญหาในการทำงานได้ และช่วยให้การทำงานเป็นระบบและมีแผนในการทำงาน นอกจากนี้ ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ มีความเข้าใจเรื่องการจัดพื้นที่เพื่อรับนักท่องเที่ยว โดยวางแผนจัดจุดต้อนรับ จุดเที่ยวชม จุดพัก และจุดทำกิจกรรม เพื่อให้สะดวกกับการจัดการท่องเที่ยวและลดการรบกวนพื้นที่ส่วนตัวของคนในชุมชน

“การแบ่งหน้าที่ แบ่งฝ่ายการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง และให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกับการจัดการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีน”

(ชุมชนวัดบุปผาราม 3)

“เข้าใจว่าเรื่องการแบ่งหน้าที่การทำงานกับการจัดพื้นที่รับนักท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยงกัน ทั้งสองเรื่องจะช่วยให้การทำงานเป็นระบบ เข้าใจกัน และสามารถกำกับติดตามการทำงานของแต่ละฝ่ายได้ ”

(ชุมชนโรงคราม 2)

1.2) กระบวนการเรียนรู้

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการมีความคิดเห็นว่าการกระบวนการเรียนรู้ในช่วงที่ 2 นี้มีความเป็นทางการมากขึ้น แต่ยังคงความเข้าใจง่ายจากการถ่ายทอดและการอธิบายของผู้มีประสบการณ์ กิจกรรมในช่วงของการลงมือปฏิบัติจริง มีบรรยากาศของความสนุกสนาน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชนที่จะมาทำงานร่วมกัน ทำให้ความเข้าใจกับ รับฟังกัน เพื่อเอาสิ่งที่ได้รักจากทั้ง 2 กิจกรรมไปปรับใช้ให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ให้เกิดความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน

3) ข้อเสนอแนะ

จากการร่วมกิจกรรมในรอบนี้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้เรียนรู้หลักการและการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้จริง

“การได้เข้ามาร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ต้องขอบคุณมาก เพราะทำให้มองเห็นศักยภาพ ของพวกเรา และรู้ว่าตรงจุดไหนที่ควรต้องเติมเต็ม เข้าใจและได้เรียนรู้เชิงหลักการ ที่จะเอาไปใช้ ได้ฟังจากผู้มีประสบการณ์มาถ่ายทอด การทำงานและการวางแผนร่วมกัน จะช่วยลดปัญหาในการดำเนินงานร่วมกันลดคำถาม ลดข้อกังขา เพราะสามารถพูดคุยกันได้”

(ชุมชนกุฎีจีน 1)

“จะเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาไปใช้ในการทำงานจริง ๆ และจะเตรียมเอาไปใช้สำหรับถ่ายทอดต่อให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน อยากชวนเขา เข้ามาช่วยงาน ให้เขาเรียนรู้ให้เขาได้ภูมิใจในว่าทำไมใคร ๆ ก็อยากมาเที่ยวที่ย่านกะดีจีน”

(ชุมชนวัดบุปผาราม 1)

จากการดำเนินกิจกรรมช่วงที่ 2 ของการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยว ใน ย่านกะดีจีนพบว่าการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการจัดพื้นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้เรียนรู้และเห็นผลลัพธ์ชัดเจน โดยเฉพาะการแบ่งหน้าที่ในกลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งช่วยให้การทำงานมีระบบ ไม่ซ้ำซ้อน และลดความสับสน ทั้งยังส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และการทำงานเป็นทีมของคนในชุมชน ขณะที่การจัดพื้นที่รับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ช่วยให้เกิดความเรียบร้อย สะดวก ปลอดภัย และลดการรบกวนวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวและสะท้อนความใส่ใจในฐานะเจ้าบ้านได้อย่างชัดเจน

ผลสะท้อนของชุมชน แนะนำให้มีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในกลุ่มท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนอย่างชัดเจน และวางแผนกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ รวมถึงการกำหนดจุดพื้นที่สำคัญ ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น จุดเริ่มต้น จุดพัก และจุดถ่ายโอนนักท่องเที่ยวระหว่างชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการและลดผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ควรส่งเสริมให้แต่ละชุมชนมีแผนผังพื้นที่นำเสนออย่างเข้าใจง่าย และมีทีมดูแลพื้นที่อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานในลักษณะนี้จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีนให้เป็นระบบและยั่งยืนยิ่งขึ้น”

4.4 ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังจากการใช้รูปแบบ

จากการวิจัยปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ใช้ความรู้จากการอบรมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวและทรัพยากรโดยชุมชน การสื่อสาร การสร้างความตระหนัก การแบ่งหน้าที่ทำงาน และการจัดพื้นที่เพื่อรับนักท่องเที่ยว มาใช้เพื่อออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน โดยมีแนวทางพื้นฐานเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมจากความเป็นนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน 1) เพื่อเป็นการส่งเสริมและเรียนรู้วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิตของ

ชุมชน ในย่านกะดีจีน ชี้ให้เห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์และการอยู่ร่วมกันในพื้นที่โดยปราศจากความขัดแย้ง 2) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนโดยผ่านกลไกของนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน เล่าเรื่อง ดูแล วางแผน และจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรุ่นใหม่ ๆ ที่มีความรู้ ความรัก ทักษะ และความภาคภูมิใจในพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลกระทบระยะยาวกับระบบการจัดการของย่านกะดีจีนให้เกิดความยั่งยืน และ 3) เพื่อสร้างรายได้ให้กับย่านกะดีจีนผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์

นอกจากนี้ ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ร่วมกันออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวของย่านแบบ 1 วัน และออกแบบแผนพับเพื่อนำไปใช้ โดยใช้ชื่อว่า “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน ย่านกะดีจีน” ดังแสดงภาพ 4 และ 5

ภาพประกอบ 4 โปรแกรมการท่องเที่ยวของย่าน “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน ย่านกะดีจีน”

วันเดียวเที่ยว 1 ย่าน

วัดสุทธจินดา 3 กระบอ

วัดสุทธจินดาเป็นวัดที่มีชื่อเสียงในย่านเมืองเก่า เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรก พระพุทธนิมิต เป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรก พระพุทธนิมิต เป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรก พระพุทธนิมิต เป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

เรือนพระยาราชบุรี

เรือนพระยาราชบุรีเป็นเรือนไม้ที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเรือนไม้ที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเรือนไม้ที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเรือนไม้ที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์

หมู่ตึกแถว (บ้านน้อย)

หมู่ตึกแถวเป็นตึกแถวที่มีชื่อเสียงในย่านเมืองเก่า เป็นตึกแถวที่มีชื่อเสียงในย่านเมืองเก่า เป็นตึกแถวที่มีชื่อเสียงในย่านเมืองเก่า เป็นตึกแถวที่มีชื่อเสียงในย่านเมืองเก่า

โปรแกรมเที่ยว 1 วัน

ช่วงเช้า

09.00 น. ต้อนรับ และนำสถานที่ และข้อมูลต่าง ๆ ณ จุดรวมพล วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

09.30 น. เดินทางไปยังวัดสุทธจินดา ในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร สักการะขอพรพระพุทธรูปปางนาคปรก พระพุทธรูปปางนาคปรก และเยี่ยมชมพระพุทธรูปปางนาคปรก และเยี่ยมชมพระพุทธรูปปางนาคปรก

12.00 น. เต้นรำและรับประทานอาหารกลางวัน ณ บริเวณวัดสุทธจินดา

ช่วงบ่าย

13.30 น. เดินทางไปยังศาลเจ้ากวนอิม ณ บริเวณวัดสุทธจินดา สักการะขอพรพระพุทธรูปปางนาคปรก และเยี่ยมชมพระพุทธรูปปางนาคปรก

16.30 น. พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ณ บริเวณวัดสุทธจินดา

ฝ่ายประชาสัมพันธ์
การท่องเที่ยวและวัฒนธรรม
ย่านเมืองเก่า

ภาพประกอบ 5 รายละเอียดในการเดินเที่ยว 1 วัน

ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้แบ่งฝ่ายและกำหนดหน้าที่ในการดำเนินงานโดยมีรายละเอียด

ดังนี้

ฝ่าย	หน้าที่รับผิดชอบ
1. ฝ่ายประสานงานกลาง	วางแผนการท่องเที่ยว ประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก
2. ฝ่ายพัฒนาเส้นทางและกิจกรรม	ออกแบบเส้นทาง กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของย่านและชุมชน
3. ฝ่ายประชาสัมพันธ์	ดูแลสื่อประชาสัมพันธ์และออกแบบ เช่น แผ่นพับ แผนที่ โปสเตอร์ Facebook TikTok Line เป็นต้น
4. ฝ่ายต้อนรับ	ทำหน้าที่เป็นนักเล่าเรื่องชุมชน ประจำจุดต่าง ๆ ที่กำหนดและดูแลอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว
5. ฝ่ายดูแลสถานที่และความปลอดภัย	ดูแลพื้นที่จัดเตรียมอุปกรณ์ สถานที่ ก่อนและหลังการทำกิจกรรม
6. ฝ่ายประเมินผล	เก็บรวบรวมข้อมูลและข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยว เพื่อรายงานให้ที่ประชุมทราบ

การกำหนดจุดต่าง ๆ เพื่อเป็นการจัดพื้นที่เพื่อรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้สะดวกกับการจัดการ ผู้เข้าร่วมวิจัยปฏิบัติการได้กำหนดจุดต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส

จุดต้อนรับหรือจุดรวมพลจะอยู่บริเวณหน้าเจดีย์ขาว เนื่องจากเป็นจุดที่สังเกตได้ง่าย และมีป้ายจุดรวมพล พื้นที่บริเวณนี้เป็นของวัดซึ่งทางวัดอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้ โดยมีจุดสำคัญ ได้แก่ พระวิหารประดิษฐานหลวงพ่อพระพุทธรูป เขามอหรือเขาเต่า เจดีย์ขาว

2. ชุมชนกุฎีจีน

จุดต้อนรับหรือจุดรวมพลจะอยู่บริเวณที่ทำการชุมชนกุฎีจีน ที่เลือกใช้พื้นที่นี้นั้น เนื่องจากสะดวก กว้างขวางและมีห้องน้ำในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวก่อนเดินทางเข้ามาในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีลานสำหรับทำกิจกรรมสาธิตและให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมได้ โดยมีจุดสำคัญ ได้แก่ วัดช่างตาครู้ส โรงขนมหลานแม่เป้า พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน เรือนจันทนภาพ เป็นต้น ในการเดินทางย่านกะดีจีนจะใช้พื้นที่ของชุมชนกุฎีจีนเป็นที่พักทานอาหารกลางวันทั้งแบบ ที่ทางกลุ่มจัดให้หรือตามอัธยาศัย เนื่องจากมีร้านค้าและร้านอาหารให้บริการหลายร้าน

3. ชุมชนวัดกัลยาณ

จุดต้อนรับหรือจุดรวมพลจะอยู่บริเวณลานหน้าศาลเจ้าเกียนอันเกง เนื่องจากเป็นสถานที่สำคัญ ที่ต้องเข้าชมและด้านหน้าศาลเจ้ามีลานกว้างสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ โดยมีจุดสำคัญ ได้แก่ ศาลเจ้าเกียน อัน เกง และวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

4. ชุมชนกุฎีขาว

จุดต้อนรับหรือจุดรวมพลจะอยู่บริเวณลานข้างมัสยิด ซึ่งมีห้องน้ำในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว จุดสำคัญ คือ มัสยิดบางหลวง

5. ชุมชนโรงคราม

จุดต้อนรับหรือจุดรวมพลจะอยู่บริเวณลานบ้านของเจ้าพระยาราชานุประดิษฐ์ โดยเจ้าของบ้านได้อนุญาตให้ใช้เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้บริเวณลานบ้านสามารถทำกิจกรรมสาธิตการย้อมผ้าคราม (มัดย้อม) โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถร่วมทำกิจกรรมและรับกลับไปเป็นของที่ระลึก บริเวณนี้จะมีห้องน้ำให้บริการแยกเป็นสัดส่วนจากพื้นที่อยู่อาศัย และเป็นจุดสำหรับแวะพักทานของว่างช่วงบ่าย

6. ชุมชนวัดบุปผาราม

จุดต้อนรับหรือจุดรวมพลจะอยู่บริเวณสวนหย่อมข้างที่ทำการชุมชนเนื่องจากเป็นจุดที่ร่มรื่น มีบริเวณให้นักท่องเที่ยวสามารถนั่งพักผ่อนได้ก่อนเข้าไปชมในวัด

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยได้ให้ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อทดลองโปรแกรมและการจัดพื้นที่เพื่อรับนักท่องเที่ยว โดยมีผู้ที่สนใจเข้าร่วมเพื่อให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็น พบว่า จุดรับนักท่องเที่ยวบริเวณลานหน้าเจดีย์ขาว เป็นจุดที่มีความเหมาะสมในการรวมพล เนื่องจากเป็นพื้นที่โล่ง สว่างแดดได้ง่าย และสามารถเดินไปตามจุดต่าง ๆ ในวัดได้สะดวก ในการเดินไปอย่างชุมชนกุฎีจีนซึ่งเป็นจุดที่ 2 ใช้ทางเดินริมแม่น้ำเจ้าพระยา ถือว่าสะดวกและทำให้เห็นบรรยากาศริมน้ำ แต่หากสายอากาศจะร้อน ผู้จัดการท่องเที่ยวอาจจะต้องแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบในการเตรียมอุปกรณ์ เช่น หมวก หรือ ร่ม เป็นต้น การต้อนรับของชุมชนกุฎีจีนมีการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแต่งกายแบบโปรตุเกส มารับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างสีสันและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว จุดสำคัญต่าง ๆ ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากเจ้าของสถานที่ หากสังเกตคนในชุมชนเห็นว่าให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และยิ้มแย้ม ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพบเห็นสบายใจ โดยรวมและการจัดพื้นที่ที่มีความสะดวกรวมถึงห้องน้ำที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าด้วย

ระยะเวลา 1 วัน กับการเดิน มีความคิดเห็นว่า บางจุดห่างกันทำให้ต้องเร่งเดิน นักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาจจัดโปรแกรมที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น โดยให้นักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะสามารถเลือกได้ว่าอยากไปที่ไหนบ้าง บางพื้นที่ต้องใช้เวลานานเนื่องจากมีสถานที่และรายละเอียดมาก อาจมีโปรแกรมทั้งวัน 3 ชุมชน หรือ 4 ชุมชน แต่มีชุมชนที่เป็นจุดขายให้เห็นได้ชัดเจน เพราะนักท่องเที่ยวที่อยากเข้ามา เพราะอยากสัมผัสหรือเรียนรู้วิถีชีวิตของความแตกต่างทางศาสนา ความเชื่อ เหมือนที่ได้บอกไว้

อาหารว่าง และอาหารกลางวัน เลือกอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่น่าเสนอได้น่าสนใจ เช่น ขนมจีนแกงไก่คั่ว ขนมฝรั่งกุฎีจีน ขนมเบ็ญญวน ซึ่งเป็นการแสดงถึงอาหารที่เป็นวัฒนธรรมของย่าน ส่วนผู้ที่มาถ่ายทอดเรื่องราวของแต่ละชุมชน มีความเป็นธรรมชาติในการเล่าเรื่อง เล่าเรื่องได้น่าสนใจและน่าติดตาม ในบางช่วงกระชับเวลาได้ดี เนื่องจากต้องส่งนักท่องเที่ยวไปยังจุดต่อไป ทำให้รู้สึกว่ายังไม่จุใจในการฟังเรื่องเล่า เพราะมีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่น่าสนใจเยอะโดยภาพรวมแล้วถือว่าประทับใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนครบ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนโดยใช้นักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลไก มีด้วยกัน 4 มิติ คือ

มิติที่ 1 ด้านชุมชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน เน้นการใช้คนในพื้นที่เป็นนักจัดการท่องเที่ยว ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเอง ทุกคนมีบทบาทและหน้าที่ร่วมกันในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวด้วยตนเอง เช่น การเล่าเรื่อง การสาธิต และการต้อนรับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนดีขึ้น และเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนให้เป็นระบบ มีการตั้งคณะทำงานที่มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนและแบ่งปันผลประโยชน์ อย่างเป็นธรรม

มิติที่ 2 ด้านนักท่องเที่ยว ที่เข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวตามแนวทางที่กำหนดไว้ได้รับประสบการณ์เชิงลึกผ่านการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่ออย่างรอบด้าน โดยเฉพาะประเด็น “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจในวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังได้เรียนรู้ความเชื่อที่ต่างศาสนา ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมชุมชน

มิติที่ 3 ด้านเศรษฐกิจชุมชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ชุมชนร่วมกันออกแบบจะเป็นช่องทางสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น รายได้จากการจัดกิจกรรมสาธิต การอุดหนุนขนมฝรั่ง กุฎีจีน การเป็นนักเล่าเรื่องชุมชน เป็นต้น รายได้ที่เกิดขึ้นมีการจัดเก็บเข้าส่วนกลาง และมีการกระจายสู่สมาชิกในรูปแบบค่าตอบแทนที่เป็นธรรม นอกจากนี้ยังเกิดผู้ประกอบการรายใหม่ในชุมชน เช่น ร้านกาแฟ ร้านอาหารหรือกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่รองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะทาง เป็นต้น

มิติที่ 4 ด้านวัฒนธรรม การนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนและย่านผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลให้เกิดการตระหนักในคุณค่าของอัตลักษณ์อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ที่มีองข้ามรากเหง้าความเป็นตนเอง ให้กลับมาเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรม ขณะเดียวกันวัฒนธรรมของชุมชนจะถูกถ่ายทอดอย่างแท้จริง ส่งผลให้ชุมชนมีชีวิต และยังคงดำรงอยู่ควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสมดุล

4.5 การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน มีนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นผู้นำในการรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต พร้อมทั้งประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาคส่วนต่าง ๆ และนักท่องเที่ยว รูปแบบที่สังเคราะห์ขึ้น เน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะตัวของย่านกะดีจีน

การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนสามารถดำเนินภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน มีโครงสร้างประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1) บริบทและศักยภาพของชุมชน ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และทุนทางสังคมของชุมชนกะดีจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางศาสนา ความสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม และการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น อาหารท้องถิ่น สถาปัตยกรรม และพิธีกรรมทางศาสนา

2) การมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกกลุ่ม ทั้งผู้นำชุมชน เยาวชน กลุ่มศาสนา ผู้ประกอบการ และภาคีเครือข่าย มีบทบาทในการร่วมออกแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยว วางแผน และบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเป็นเจ้าของและความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

3) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการใช้ "อัตลักษณ์ชุมชน" เป็นแกนกลางของกิจกรรม เช่น เส้นทางการท่องเที่ยว "3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน" การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การทำขนมฝรั่งกุฎีจีน การเยี่ยมชมวัดโบราณ โบสถ์ และมัสยิด ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน

4) บทบาทของนักจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ถ่ายทอดความรู้ วางแผนและดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน

กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างคุณค่าใหม่ร่วมกัน ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

5) การพัฒนาและจัดการอย่างยั่งยืนรูปแบบที่สังเคราะห์ขึ้นคำนึงถึงความสมดุล ระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า การสร้างรายได้ อย่างเป็นธรรมแก่คนในชุมชน และการวางระบบการติดตามประเมินผล เพื่อนำไปสู่การพัฒนา อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดี จีนที่สังเคราะห์ได้นี้ เป็นรูปแบบที่ส่งเสริม "การมีส่วนร่วม" "การเรียนรู้ร่วมกัน" และ "การอนุรักษ์ วัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐาน" สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นคุณค่าของอัตลักษณ์ เฉพาะถิ่น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

5.1 การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

5.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

ย่านกะดีจีนเป็นพื้นที่เก่าแก่มั่งมีน้ำเจ้าพระยาในเขตธนบุรีที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยิ่ง โดยมีรากฐานมาจากการเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจในสมัยกรุงศรีอยุธยา และกลายเป็นศูนย์กลางการปกครองในสมัยกรุงธนบุรี ภายใต้การนำของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งทรงเปิดพื้นที่ให้ประชาชนหลากหลายเชื้อชาติและศาสนาเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทั้งชาวไทย จีน มุสลิม และโปรตุเกส นำไปสู่การก่อเกิดของ "ชุมชนพหุวัฒนธรรม" ที่หลอมรวมความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมไว้อย่างกลมกลืน

ตลอดระยะเวลาหลายร้อยปี ชุมชนได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านสถาปัตยกรรม ศาสนา วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ทางสังคม โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านศูนย์กลางศาสนา เช่น โบสถ์ข้างตาคู๊ส มัสยิดบางหลวง และวัดกัลยาณมิตร ซึ่งต่างเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้อยู่ในชุมชน แม้จะต่างศาสนา แต่ความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพในความหลากหลาย ได้สร้างวัฒนธรรมการช่วยเหลือและความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้านที่แน่นแฟ้นจนถึงปัจจุบัน

ด้านวิถีชีวิต ชาวกะดีจีนยังคงรักษาเอกลักษณ์ผ่านอาชีพที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำขนมฝรั่งกุฎีจีนซึ่งสะท้อนอิทธิพลของโปรตุเกส การย้อมผ้าครามในอดีตของชุมชนโรงคราม และการค้าขายรายย่อยที่เคยเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของแต่ละชุมชน ปัจจุบัน อาชีพได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสมัยใหม่ โดยมีการปรับตัวสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การเปิดร้านอาหาร พิพิธภัณฑ์ หรือแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ซึ่งยังคงเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างลึกซึ้ง

ความเชื่อและประเพณี ชุมชนกะดีจีนได้พัฒนาทุนวัฒนธรรมร่วม ผ่านเทศกาลและกิจกรรมศาสนา เช่น เทศกาลตรุษจีน สารทจีน เทศกาลกินเจ วันสุรศักดิ์สิทธิ์ และคริสต์มาส โดยทุกศาสนาและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ต่างมีบทบาทร่วมในการรักษาและส่งต่อประเพณีเหล่านี้

ไม่เพียงเพื่อศรัทธา แต่ยังแสดงถึงความร่วมมือ ความรัก ความสามัคคี และความภูมิใจในความหลากหลายที่อยู่ร่วมกัน

ในปัจจุบัน ย่านกะดีจีนได้ปรับตัวสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีชีวิต ด้วยการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเป็นระเบียบ เปิดพื้นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมกับการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น การตกแต่งบ้านในเทศกาล การจัดงานศาสนา และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับคนรุ่นใหม่ ชุมชนทั้ง 6 แห่งในย่านนี้ ไม่ว่าจะเป็นกุฎีจีน กุฎีขาว โรงคราม วัดกัลยาณ์ วัดบุปผาราม และบ้านโกดัง ล้วนมีความหลากหลายเฉพาะตน แต่ยังเชื่อมโยงกันด้วย “อัตลักษณ์ร่วม” คือการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพและเกื้อกูลในความแตกต่าง

ย่านกะดีจีนมิได้เป็นเพียงพื้นที่ชุมชนเก่าแก่ แต่คือ “พื้นที่วัฒนธรรมมีชีวิต” ที่หล่อหลอมความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตไว้อย่างงดงาม และกลายเป็นต้นแบบของการพัฒนาท้องถิ่นโดยยึดรากฐานอัตลักษณ์ไว้ควบคู่กับการเปิดรับการเปลี่ยนแปลงสู่ออนาคตอย่างสมดุลและยั่งยืน

5.1.2 อัตลักษณ์ชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนในย่านกะดีจีน พบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนในแต่ละพื้นที่ แสดงออกผ่านมิติทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตอย่างชัดเจน โดยมีศาสนสถานเป็นจุดศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ ที่ช่วยหล่อหลอมความสัมพันธ์ของผู้คนหลากเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีนสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่

อัตลักษณ์ที่จับต้องได้ เช่น วัด มัสยิด โบสถ์ พิพิธภัณฑสถาน โบราณ และสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงรากเหง้าทางศาสนา ความเชื่อ และสถาปัตยกรรมที่ผสมผสาน

อัตลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร ประเพณีเฉพาะพื้นที่ความศรัทธาทางศาสนา และความผูกพันชุมชน ซึ่งถ่ายทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น

การหลอมรวมกันของกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ ชาวโปรตุเกส ชาวจีน และชาวมุสลิม (แขก) ส่งผลให้ย่านกะดีจีนมีลักษณะของ พื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีชีวิต โดยมีประเพณีเทศกาล และพิธีกรรมเฉพาะกลุ่ม เช่น วันสุรศักดิ์สิทธิ์ ข้าวหม้อแกงหม้อ กินเจ ทั้งกระจาด และสมโภชวัดที่ไม่เพียงแต่สะท้อนศรัทธาทางศาสนาและสร้างความกลมเกลียว

อัตลักษณ์ร่วมของย่านกะดีจีน จึงอยู่ที่การ “อยู่ร่วมกันในความหลากหลาย” ซึ่งแสดงออกผ่านสถานที่ที่มีความหมายร่วมกัน เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด และตลาด รวมถึงการร่วมมือในพิธีกรรมและกิจกรรมชุมชนต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างความรู้สึกร่วม ความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน และการปรับตัวสู่ความร่วมมือโดยไม่สูญเสียรากเหง้า ดังนั้น ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของย่านกะดีจีน ควรให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม ตระหนักถึงความหมายเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งต่อชุมชน นักท่องเที่ยว และมรดกวัฒนธรรมในอนาคต

5.1.3 การท่องเที่ยวของชุมชน

ย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่มีชีวิตซึ่งก่อร่างจากการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนของผู้คนต่างเชื้อชาติและศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม โปรตุเกส จีน หรือมุสลิม ความหลากหลายนี้ได้ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ และกลายเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวในย่านกะดีจีนมีลักษณะเฉพาะที่ขับเคลื่อนด้วยความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตและความภาคภูมิใจในรากเหง้าของชุมชน โดยผู้คนในพื้นที่มองการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงเพื่อเศรษฐกิจ แต่เป็นกระบวนการในการรักษาและถ่ายทอดอัตลักษณ์สู่สาธารณะ ปัจจุบันรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และบุคคล ทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง เช่น การเดินชมย่าน การทำอาหารพื้นถิ่น การเล่าเรื่องจากเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนพิธีกรรมเฉพาะที่ยังมีชีวิตอยู่

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวของชุมชนยังประสบข้อจำกัด ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ระบบการบริหารจัดการ การกระจายผลประโยชน์ ตลอดจนความเสี่ยงที่อัตลักษณ์จะถูกกลืนด้วยกิจกรรมเพื่อการแสดงที่เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมากกว่าความจริงแท้ทางวัฒนธรรม ปัญหาเหล่านี้สะท้อนความจำเป็นในการวางระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชน (Community-Based Tourism) ที่เน้นการมีส่วนร่วมในทุกมิติของคนในพื้นที่

อีกทั้งยังพบว่าคนในชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถมีบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยว เช่น ทักษะการเล่าเรื่อง ทักษะการบริการ และ การเสริมจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน การสนับสนุนจากภาครัฐและเครือข่ายภายนอกผ่านการฝึกอบรมและการลงมือปฏิบัติจริง จึงเป็น

ปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนให้สามารถเป็นเจ้าบ้านทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น การท่องเที่ยวของชุมชนในย่านกะดีจีนมีรากฐานที่แข็งแกร่งจากทุนทางวัฒนธรรมและความหลากหลายที่อยู่ร่วมกันเป็นพื้นที่ต้นแบบของการอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างแท้จริง หากได้รับการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมและยึดโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น การท่องเที่ยวของย่านกะดีจีนจะสามารถเติบโตได้อย่างสมดุล สร้างรายได้ควบคู่กับการรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อย่างยั่งยืน

5.2 การสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

5.2.1 วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 1

การดำเนินการวิจัยปฏิบัติการช่วงที่ 1 มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เป็นหัวใจสำคัญ ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การประชุมชุมชน และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ชุมชนมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ ศาสนา และวิถีชีวิตของตนเอง แต่ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ความมั่นใจ และแนวทางที่ชัดเจนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนแรกของกระบวนการ ผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติการได้ร่วมกันระบุประเด็นที่ต้องการพัฒนา โดยเน้นไปที่สามด้านหลัก คือ 1) การพัฒนาทักษะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การสื่อสารและการเล่าเรื่องอย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งกลายเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในลำดับถัดไป โดยทั้งหมดตั้งอยู่บนฐานความเชื่อร่วมว่า “กะดีจีน” เป็นย่านที่มีความหลากหลายและโดดเด่นทางวัฒนธรรม สะท้อนผ่านแนวคิด “สามศาสนา สี่ความเชื่อ” และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนพุทธ คริสต์ และอิสลาม

การวางแผนในระยะนี้จึงไม่เพียงแต่กำหนดกิจกรรมและระยะเวลา แต่ยังเปิดพื้นที่ให้ชุมชนร่วมออกแบบเป้าหมายร่วมกัน โดยมีภาพฝันร่วมของย่านในอีก 3–5 ปีข้างหน้าว่าเป็นย่านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต มีนักจัดการท่องเที่ยวท้องถิ่นรุ่นใหม่ที่สามารถเล่าเรื่อง ถ่ายทอดคุณค่าของพื้นที่ และบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการปฏิบัติ ได้มีการจัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้จัดการท่องเที่ยว เช่น การอบรมความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การฝึกการสื่อสารและการเล่าเรื่องด้วยเทคนิค Storytelling และการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างสะท้อนความคิดเห็นว่า กิจกรรมดังกล่าวช่วยให้เข้าใจว่าการจัดการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงแค่การต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือเปิดบ้านเท่านั้น แต่คือกระบวนการออกแบบประสบการณ์ เรียนรู้ และการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

ที่สำคัญ ชุมชนเริ่มมีมุมมองใหม่เกี่ยวกับทรัพยากรของตนเอง ไม่ใช่เพียงสิ่งปลูกสร้างหรือวัตถุ แต่รวมถึงความทรงจำของผู้สูงอายุ เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาสร้างมูลค่าในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การถ่ายทอดองค์ความรู้โดยวิทยากรที่มีประสบการณ์จริงยังช่วยเสริมความมั่นใจให้ผู้เข้าร่วมว่า “เรื่องเล่าของเรา มีคุณค่าจริง”

ผลการประเมินชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมมีความเหมาะสมและสามารถจุดประกายความภาคภูมิใจในชุมชน ผู้ร่วมปฏิบัติการมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองมากขึ้น เห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากร การวางแผนกิจกรรม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้และสานต่อบทบาทนักจัดการท่องเที่ยวชุมชน

อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรมีการพัฒนาเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มและการดูแลพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และควรมีการศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเสริมแรงบันดาลใจและแนวทางในการดำเนินงานในระยะต่อไป

กล่าวโดยสรุป การวิจัยปฏิบัติการช่วงที่ 1 เป็นการวางรากฐานที่แข็งแกร่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ส่งผลให้เกิดความตระหนักในศักยภาพของตนเอง และสร้างความพร้อมในการขับเคลื่อนย่านกะดีจีนสู่การเป็น ย่านวัฒนธรรมที่มีลมหายใจอย่างแท้จริง

5.2.2 วงรอบการวิจัยปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน ช่วงที่ 2

การดำเนินงานวิจัยปฏิบัติการช่วงที่ 2 ผู้วิจัยได้นำผลการสะท้อนความคิดเห็นจากช่วงที่ 1 มาใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่เน้นพัฒนาศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะในด้านการจัดการกลุ่มและการจัดพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสองประเด็นที่มี

ความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีระบบและยั่งยืนในบริบทของย่านกะดีจีน

ขั้นตอนแรกของการระบุประเด็น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันทบทวนข้อเสนอแนะเดิม พร้อมพัฒนารายละเอียดกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทชุมชนมากขึ้น โดยเห็นพ้องกันว่าบทบาทของนักจัดการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงผู้พานำทาง แต่คือผู้ประกอบการกลางที่สามารถเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน และยังเป็นผู้ออกแบบประสบการณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างแท้จริง

การวางแผนในช่วงที่ 2 จึงมุ่งเน้นเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ 1) การพัฒนาความรู้และความเข้าใจในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนในย่านกะดีจีน พร้อมการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน 2) การจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสมเพื่อรองรับและอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และ 3) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง กิจกรรมที่จัดขึ้นประกอบด้วยกรอบการอบรมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อ “การบริหารจัดการกลุ่ม” และ “การจัดพื้นที่รับนักท่องเที่ยว” โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การทดลองปฏิบัติ และการสะท้อนคิดร่วมกัน

การดำเนินกิจกรรมด้าน การบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยว ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดโครงสร้างทีมงาน แบ่งบทบาทหน้าที่ เช่น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายอาหาร ซึ่งส่งผลให้การทำงานในชุมชนมีความชัดเจนและลดความสับสน ทั้งยังช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนกล้าเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะมองเห็นบทบาทของตนเองในระบบการทำงานอย่างมืออาชีพ และสามารถวางแผนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนของการจัดพื้นที่รับนักท่องเที่ยว ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนพื้นที่ต้อนรับอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นจุดต้อนรับ จุดชมสถานที่ จุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หรือแม้แต่การจัดสัดส่วนพื้นที่ส่วนตัวของชาวบ้าน กิจกรรมนี้ทำให้ชุมชนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการจัดพื้นที่กับการสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน และการลดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ได้อย่างมีนัยสำคัญ

จากการประเมินผลกิจกรรม พบว่าผู้ร่วมวิจัยมีความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นในเรื่องการแบ่งหน้าที่ที่ชัดเจน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งในการทำงาน และสนับสนุนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเชื่อมโยงระหว่าง “การจัดกลุ่ม” กับ “การจัดพื้นที่” ได้รับการ

ตระหนักว่าเป็นกลไกหลักของการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีนให้
เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืนในระยะยาว

กระบวนการเรียนรู้ของช่วงที่ 2 ผู้เข้าร่วมสะท้อนว่า แม้กิจกรรมจะมีความเป็น
ทางการมากขึ้น แต่ยังคงมีบรรยากาศของความเข้าใจง่าย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และฝึก
ปฏิบัติจริง ทำให้สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ทันที และเห็นภาพชัดเจนถึงศักยภาพของ
ตนเอง รวมถึงความสำคัญของการวางแผนร่วมกันในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากกิจกรรมในช่วงนี้ ได้แก่ ควรมีการประชุมร่วมกันอย่าง
สม่ำเสมอ เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน และออกแบบแผนผังพื้นที่การท่องเที่ยวที่เข้าใจ
ง่ายพร้อมมีทีมดูแลพื้นที่ที่พร้อมให้ข้อมูลและจัดการความสะอาดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความ
ประทับใจและยกระดับภาพลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ควรส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้
เหล่านี้ให้กับคนรุ่นใหม่เพื่อให้เกิดการสืบทอดอย่างมีพลัง

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานในช่วงที่ 2 สามารถต่อยอดจากผลลัพธ์ของช่วงที่ 1
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยช่วยเสริมความแข็งแกร่งด้านการบริหารจัดการภายในชุมชน และสร้าง
ระบบพื้นที่ท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ เป็นก้าวสำคัญสู่การยกระดับ
“ย่านกะดีจีน” ให้กลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีชีวิต และดำเนินไปอย่างยั่งยืนโดยคน
ในชุมชนอย่างแท้จริง

5.3 ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังจากการใช้รูปแบบ

จากการวิจัยปฏิบัติการ ผู้ร่วมวิจัยได้นำความรู้จากกิจกรรมการอบรมในด้านการ
จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสื่อสาร การสร้างความตระหนัก การแบ่งบทบาทหน้าที่ และการ
จัดการพื้นที่ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์
ของย่านกะดีจีน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในฐานะนักจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรม
ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่หลากหลาย การสร้างระบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการสร้าง
รายได้ให้กับชุมชนผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวที่ชุมชนออกแบบและบริหารจัดการด้วยตนเอง ผลลัพธ์
จากการทดลองจัดโปรแกรม “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน ย่านกะดีจีน” แสดงให้เห็นถึง
ศักยภาพของชุมชน ทั้งด้านการวางแผน การต้อนรับ และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวอย่างน่า
ประทับใจ

การจัดการท่องเที่ยวในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นความสำเร็จใน 4 มิติ ได้แก่ ด้านชุมชน ซึ่งเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดระบบการจัดการร่วม และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ด้านนักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์ตรงและเกิดความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ด้านเศรษฐกิจ เกิดการกระจายรายได้ในชุมชน ทั้งจากกิจกรรมท่องเที่ยวและการค้าขายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และด้านวัฒนธรรม ชุมชนสามารถใช้กิจกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ให้คนรุ่นใหม่ได้อย่างมีพลัง ทั้งยังช่วยให้วัฒนธรรมของย่านกะดีจีนยังคงมีชีวิตอย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาในระยะยาว

5.4 การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านกะดีจีน พัฒนาโดยยึดหลัก "อัตลักษณ์ชุมชน" เป็นศูนย์กลาง และขับเคลื่อนด้วยบทบาทของ นักจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำในการรวบรวมองค์ความรู้ ถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน และประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกลไกหลักในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืน

จากการสังเคราะห์พบว่า รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) บริบทและศักยภาพของชุมชน โดยการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ และทุนวัฒนธรรมของชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะ เช่น ขนมฝรั่งกุฎีจีน มัสยิดทองไทย และการอยู่ร่วมกันของหลายศาสนา 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของชุมชนเข้ามามีบทบาท ตั้งแต่ระดับผู้นำ เยาวชน กลุ่มศาสนา ผู้ประกอบการ ไปจนถึงเครือข่าย เพื่อร่วมกันออกแบบ วางแผน และบริหารกิจกรรมท่องเที่ยว 3) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีกิจกรรมต่าง ๆ ถูกพัฒนาโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นหัวใจ เช่น เส้นทาง "3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน" การทำขนมฝรั่งกุฎีจีน และการเยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หลากหลายศาสนา 4) บทบาทของ นักจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นผู้ริเริ่ม ประสานงาน ถ่ายทอดเรื่องราว และร่วมพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว พร้อมส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว และ 5) การพัฒนาและจัดการอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ ส่งเสริมรายได้อย่างเป็นธรรม วางระบบติดตามและประเมินผลเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวของย่านกะดี จึงเน้นการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ยึดโยงกับอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น อย่างลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระยะยาว สิ่ง que แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของรูปแบบนี้อย่างชัดเจน คือ การที่ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองแม้ในช่วงที่ผู้วิจัยถอนตัวจากพื้นที่แล้ว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยั่งยืนที่แท้จริงของการพัฒนา กล่าวคือ ชุมชนไม่เพียงได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะหรือกิจกรรมเพียงชั่วคราว แต่เกิดการสร้างระบบภายในที่เอื้อต่อการบริหารจัดการต่อเนื่องในระยะยาว โดยมีรากฐานอยู่บนอัตลักษณ์ของย่านกะดีและความร่วมมือร่วมใจของผู้คนในพื้นที่

อภิปรายผล

ผลการศึกษาการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชน สถานการณ์ วิถีคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้พลวัตรของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

จากข้อมูลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตทางสังคม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของย่านกะดีจัน อภิปรายได้ว่า พื้นที่แห่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของทฤษฎีสังคมและวัฒนธรรมในหลายมิติ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชุมชน พหุวัฒนธรรม ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ มานุษยวิทยาเมือง ทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรม และแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ดังต่อไปนี้

กรณีของย่านกะดีจันสะท้อนแนวคิดของ Kymlicka (1995) ที่มองว่าพหุวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงการอยู่ร่วมของคนต่างเชื้อชาติศาสนา แต่คือการอยู่ร่วมอย่างเท่าเทียม บนพื้นฐานของการยอมรับอัตลักษณ์เฉพาะตน ย่านกะดีจันจึงไม่เพียงเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมมีชีวิต ที่มีวัด มัสยิด และโบสถ์เป็นสัญลักษณ์เชิงพื้นที่ของการยอมรับกันทางศาสนา

อัตลักษณ์ในฐานะกระบวนการสร้างความหมาย ตามแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของ Blumer (1969) อธิบายว่า ความหมายของวัตถุหรือประเพณีมิได้เกิดขึ้นมาแบบลอย ๆ หากเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม กรณี ขนมฝรั่งกุฎีจีนหรือพิธีวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ จึงไม่ใช่แค่สิ่งของหรือพิธีกรรม แต่คือสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ร่วมที่หล่อหลอมผ่านประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ และการสื่อสารจากรุ่นสู่รุ่น หากพิจารณาภายใต้กรอบมานุษยวิทยาเมือง ย่านกะดีจัน คือ กรณีศึกษาที่โดดเด่นของพื้นที่วัฒนธรรมในเมืองซึ่งพัฒนาโดยมีการปรับตัวต่อการ

การปรับตัวตามบริบทสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดของ Steward (1955)อธิบายการปรับตัวของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมผ่านวัฒนธรรม โดยกรณีย่านกะดีจีนสะท้อนให้เห็นชัดว่าชุมชนมีการปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านเศรษฐกิจจากการค้าขายสู่การบริการและพื้นที่จากที่อยู่อาศัยสู่การท่องเที่ยว) แต่ยังคงความเป็นย่านกะดีจีนไว้อย่างแข็งแกร่ง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอาหาร ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ในเชิงการพัฒนา ย่านกะดีจีนแสดงถึงการก้าวสู่ CBT ได้อย่างเด่นชัด โดยมีการมีส่วนร่วมของคนในระดับครัวเรือน ชุมชน และเยาวชน ผ่านกิจกรรมการจัดเทศกาล การเปิดบ้าน และการถ่ายทอดเรื่องเล่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Goodwin and Santilli (2009) ที่ระบุว่า CBT ต้องส่งเสริม “การเป็นเจ้าของ” ของคนในพื้นที่ ยิ่งไปกว่านั้น การที่ชุมชนมีนักเล่าเรื่อง เป็นคนในพื้นที่เอง ช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดของภัทรพร รุจิราวรรณ (2560) ที่เสนอว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือเครื่องมือสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจวัฒนธรรม

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในพื้นที่ย่านกะดีจีนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการตื่นรู้ในศักยภาพของชุมชน และขับเคลื่อนสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน โดยสามารถแบ่งกระบวนการออกเป็น 2 วงรอบหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม และแนวคิดการแพร่กระจายนวัตกรรมเชิงโครงสร้างหน้าที่

วงรอบที่ 1 เป็นการวางรากฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในระยะแรกนี้เริ่มจากการสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น พร้อมกับส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงทุนวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งในรูปของเรื่องเล่า ภูมิปัญญา และกิจกรรมศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญ

สฤณี อเนกสุข (2558) ที่เห็นว่า “เรื่องเล่า” คือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีมูลค่าได้ กระบวนการฝึกอบรมและแลกเปลี่ยนในช่วงนี้ยังเน้นเรื่องการเล่าเรื่องอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยเชื่อมโยงองค์ความรู้ระหว่างรุ่นสู่รุ่น และเปิดพื้นที่ให้เยาวชนเข้ามามีบทบาทในฐานะผู้สืบทอดและผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยสะท้อนหลักการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่เน้นการ มีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมในเชิงประสบการณ์มากกว่าการบริโภคเพียงผิวเผิน (ราณี อธิชัยกุล, 2546) โดยเฉพาะการออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชน เช่น การฟังเรื่องราวของศาสนสถาน การเรียนรู้การทำขนม หรือการเข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น ในมิติของการแพร่กระจายนวัตกรรม กระบวนการในระยะนี้ทำหน้าที่คล้ายกับการสร้างแรงกระตุ้นที่จุดประกาย ให้เกิดการแลกเปลี่ยนและยอมรับความคิดใหม่ในกลุ่มชุมชนผู้ริเริ่มซึ่งต่อมาได้ขยายสู่กลุ่มที่กว้างขึ้น ผ่านการจัดกิจกรรมสาธารณะและการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายภายนอก (Rogers, 2003)

วงรอบที่ 2 เป็นการเสริมสร้างกลไกจัดการให้เกิดความยั่งยืนในระยะนี้ กระบวนการ PAR เน้นไปที่การสร้างระบบจัดการภายในที่มีความชัดเจน เช่น การแบ่งบทบาทหน้าที่ ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายบริการอาหาร รวมถึงการออกแบบพื้นที่ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตดั้งเดิม และรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างสมดุล กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางชนธัญ แสงพุ่ม et al. (2555) ที่เสนอว่าความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นอยู่กับกรณีโครงสร้างการจัดการภายในที่มีประสิทธิภาพและยืดหยุ่น การจัดกลุ่มหน้าที่และการแยกพื้นที่ต้อนรับออกจากพื้นที่ส่วนตัวแสดงให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในการปรับตัวต่อบริบทของเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด CBT ที่เน้นการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างคุณค่าทางวัฒนธรรมกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Goodwin & Santilli, 2009)

การประชุมร่วม การจัดทำแผนผังพื้นที่ และการวางระบบดูแลพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ถือเป็นรูปแบบของการแพร่กระจายนวัตกรรมเชิงโครงสร้างหน้าที่ซึ่งมุ่งให้เกิดความมั่นคงของระบบในระยะยาว ไม่จำกัดแค่ที่ตัวกิจกรรม แต่รวมถึงโครงสร้างทางสังคมที่รองรับการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน (Steward, 1955)

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ในการพัฒนาแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในย่านกะดีจีน มิได้เป็นเพียงการสร้างกิจกรรมเชิงท่องเที่ยว แต่คือกระบวนการ พื้นดินพลังของชุมชนผ่านการตระหนักรู้ และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การจัดการ ผ่านการพัฒนาทักษะ

และการออกแบบระบบการจัดการที่เป็นของตนเอง โดยใช้อัตลักษณ์เป็นรากฐานสำคัญของความร่วมมือและการพัฒนา กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทอ้งเกี่ยวเชิงวัฒนธรรม ทอ้งเกี่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ CBT ที่ต่างเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ขณะเดียวกัน ก็สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากพลวัตของการแพร่กระจายนวัตกรรมที่ไม่ได้หยุดเพียง กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หากแต่เปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีทำงาน และความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงหลังจากการใช้รูปแบบ

การดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบและทดลองจัดโปรแกรม “3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน ย่านกะดีจีน” เป็นภาพสะท้อนของความสำเร็จในกระบวนการส่งเสริมการ ทอ้งเกี่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการที่คนในชุมชนมีบทบาท เป็นนักจัดการทอ้งเกี่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงใน กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งสอดคล้องกับ ชนัญญ์ แสงพุ่ม และคณะ (2555) ที่ เน้นว่าการทอ้งเกี่ยว โดยชุมชนจะยั่งยืนได้ ต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ได้แก่ การวางแผน ปฏิบัติการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการบริหารจัดการตนเอง

โปรแกรมการทอ้งเกี่ยวที่พัฒนาขึ้นช่วยเสริมสร้าง ความภาคภูมิใจในตนเองให้กับ สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุและเยาวชน ผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้พวกเขา ได้แสดงออก เรียนรู้ และร่วมถ่ายทอดอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น การนำชมสถานที่ การเล่าเรื่อง ประเพณี หรือการทำอาหาร สอดคล้องกับแนวคิดของ Seligman (2011) ที่กล่าวว่าจิตวิทยาเชิง บวก คือ การส่งเสริมศักยภาพและคุณค่าที่ดั่งงามของมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานของสุขภาวะในระดับ บัณฑิตและชุมชน ปรากฏการณ์ความรู้สึกลึกซึ้งเป็นเจ้าของเกิดขึ้นในกลุ่มสมาชิกชุมชน สะท้อนถึงการ เสริมสร้าง พลังภายใน ซึ่งเป็นแกนหลักของจิตวิทยาเชิงบวก และยังเอื้อต่อการพัฒนาความหมาย ของการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาในระดับโครงสร้างชุมชน การดำเนินงานครั้งนี้แสดงให้เห็นการจัดวางระบบ บทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน เช่น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายอาหาร และฝ่ายสื่อสาร ซึ่งนำไปสู่ ความเป็นระบบและลดความสับสนในกระบวนการจัดกิจกรรม นี่คือการเสริมสร้างหน้าที่ของ โครงสร้าง ตามแนวคิดของ Parsons (1951) ที่ชี้ว่าความมั่นคงของระบบสังคมขึ้นอยู่กับหน้าที่ สมาชิกมีบทบาทที่ชัดเจนและทำหน้าที่ของตนเพื่อรักษาความสมดุลของกลุ่ม ยิ่งไปกว่านั้น การ

แบ่งบทบาทยังช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มและความรู้สึกร่วมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการโดยชุมชน และนำไปสู่การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งและมีความสามารถในการบริหารจัดการตนเองในระยะยาว (บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา, 2548)

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายใต้โปรแกรมนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมต่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และเมือง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรมของ Julian Steward (1955) ที่เน้นว่าการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม ย่านกะดีจีนซึ่งเป็นพื้นที่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของการท่องเที่ยวโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ และการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในกระบวนการท่องเที่ยว ล้วนเป็นรูปธรรมของการผสมผสานวัฒนธรรมเข้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ การออกแบบโปรแกรมโดยใช้อัตลักษณ์ เช่น อาหาร ขนมฝรั่งกุฎีจีน ประเพณีศาสนา และการเล่าเรื่องอย่างมีความหมาย ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถสร้างเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับข้อเสนอของ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เห็นว่าการใช้ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนได้ โดยเฉพาะในเขตเมืองเก่าที่มีความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ท้องถิ่น ขณะเดียวกัน การส่งเสริมบทบาทของคนในชุมชนเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญา ยังช่วยรักษาอัตลักษณ์และสานต่อความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของ ภัทรพร รุจิราวรรณ (2560) ที่เห็นว่าการท่องเที่ยวควรเป็นเครื่องมือของการถ่ายทอดและสืบทอดวัฒนธรรม มากกว่าจะเป็นการจัดแสดงเพียงภายนอก

การทดลองจัดโปรแกรม 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชน ย่านกะดีจีน เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการบูรณาการทฤษฎีและแนวคิดสำคัญในหลายมิติ ทั้งด้านจิตวิทยาเชิงบวก ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรม โดยใช้อัตลักษณ์เป็นการพัฒนา และทุนมนุษย์เป็นกลไกในการขับเคลื่อน กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความยั่งยืนของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่ยังสร้างความภาคภูมิใจ และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชน

การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน ที่สังเคราะห์ขึ้นจากการศึกษาค้นคว้านี้ แสดงให้เห็นถึงกลไกการขับเคลื่อนโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะบทบาทของนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในฐานะผู้นำการเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคส่วนต่าง ๆ รูปแบบนี้เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในชุมชน โดยใช้อัตลักษณ์ที่มีอยู่ เช่น ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ อาหาร และพิธีกรรมศาสนาในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งไม่เพียงช่วยอนุรักษ์อัตลักษณ์ของย่านกะดีจีน แต่ยังเปลี่ยนให้กลายเป็นกลไกทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

การดำเนินงานภายใต้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้สะท้อนความสำเร็จในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ทั้งในแง่ของการออกแบบ การตัดสินใจ และการประเมินผลกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ที่เน้นความเป็นเจ้าของของชุมชนในทุกมิติ (ชนัญญา แสงพุ่ม และคณะ, 2555) การแบ่งกลุ่มงานภายใน เช่น ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายต้อนรับ และฝ่ายบริการอาหาร เป็นการสร้างโครงสร้างหน้าที่ที่เอื้อต่อความยั่งยืนของการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดโครงสร้างหน้าที่ของ Parsons (1951) ที่เน้นการจัดสรรบทบาทหน้าที่เพื่อความสมดุลทางสังคม

ด้านจิตวิทยาสังคมและจิตวิทยาเชิงบวกการที่ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองและรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Seligman (2011) ซึ่งเสนอว่าการมีเป้าหมายร่วมในสิ่งที่ทำ และการได้รับการยอมรับ คือปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสุขและพลังเชิงบวกที่ยั่งยืน รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจึงเป็นมากกว่าการสร้างรายได้ แต่ยังเป็นกลไกในการเสริมสร้างศักยภาพทางจิตใจของคนในชุมชน ที่ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีน มุมทางนิเวศวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านกะดีจีนได้แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Steward (1955) ที่เน้นว่าการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมต้องอาศัยการปรับตัวอย่างเหมาะสมต่อบริบทของทรัพยากรและสภาพแวดล้อม อัตลักษณ์ที่จับต้องได้ (อาหาร สถาปัตยกรรม) และจับต้องไม่ได้ (ความเชื่อ เรื่องเล่า) จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการออกแบบกิจกรรมที่สื่อสารเรื่องราวของชุมชนอย่างมีความหมายทั้งต่อคนในและคนนอก

ดังนั้น รูปแบบที่พัฒนาขึ้นแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางการคิด การจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการแพร่กระจายนวัตกรรมของ Rogers (2003) ที่ชี้ว่าความเปลี่ยนแปลงจะยั่งยืนได้ ต้องเกิดจากการเรียนรู้ภายในอย่างต่อเนื่องและการยอมรับจากกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่นั้น ๆ รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีนที่สังเคราะห์ขึ้นนี้ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมในเมืองได้ ซึ่งเป็นการรวมทุนมนุษย์ อัตลักษณ์ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมเข้าด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1.1 ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เพียงการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเท่านั้น ทำให้มีข้อจำกัดในการประเมินบางกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวัดความรู้ ซึ่งควรใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณร่วมด้วย อาจช่วยให้ผลการศึกษามีความชัดเจนมากขึ้นในการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรือสถานศึกษาอาจนำรูปแบบที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาในการนำอัตลักษณ์ของพื้นที่ในเขตเมืองมาใช้ในการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

2.1 การพัฒนาทักษะให้กับนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และควรมีการวางแผนเพื่อถ่ายทอดให้กับกลุ่มคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของย่านกะดีจีน โดยอาจร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่

2.2 ควรมีการพัฒนาช่องทางเพื่อการประชาสัมพันธ์ที่เน้นอัตลักษณ์ของย่าน โดยใช้สื่อออนไลน์ควบคู่กับการสื่อสารในพื้นที่ เพื่อเป็นการบอกเล่าให้คนนอกรับรู้ถึงอัตลักษณ์ ความเป็นชุมชน

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถนำรูปแบบหรือกิจกรรมไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะสำหรับพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาคน ในพื้นที่ให้เป็นนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and methods*. Prentice Hall.
- Bramwell, B., & Lane, B. (2011). Critical research on the governance of tourism and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 411-421.
- Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. *Annals of tourism research*, 15(3), 371-386.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, 55(1), 34.
- Fox, R. G. (1977). Urban anthropology: Cities in their cultural settings. (No Title).
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). Community-based tourism: a success?
- Hannerz, U. (1980). *Exploring the city. Inquiries toward an urban anthropology*. Columbia University Press.
- Koster, E. H. (1996). Science culture and cultural tourism. *Tourism and cultural change: Tourism and culture towards the 21st Century*, 227-238.
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. clarendon Press.
- Lacan, J. (1953). *Le symbolique, l'imaginaire et le réel*. éditeur non identifié.
- Low, S. M. (1996). The anthropology of cities: Imagining and theorizing the city. *Annual review of anthropology*, 25(1), 383-409.
- Lück, M. (2005). Sustainable development of tourism: a compilation of good practices: World Tourism Organization (Eds.); World Tourism Organization (WTO), Madrid, 2000, 185pp., Soft Cover, price US \$37.00 ISBN 92-844-0372-3. In: Pergamon.
- Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2007). Psychological capital: Investing and developing positive organizational behavior. *Positive organizational behavior*, 1(2), 9-24.
- Parsons, T. (1951). Illness and the role of the physician: a sociological perspective. *American Journal of orthopsychiatry*, 21(3), 452.
- Richards, G., & Raymond, C. (2000). Creative tourism. *ATLAS news*, 23(8), 16-20.

- Schliesinger, J. (2001). Profile of the existing groups. (*No Title*).
- Steward, J. H. (1955). Theory and application in a social science. *Ethnohistory*, 2(4), 292-302.
- Stryker, S. (1980). Symbolic interactionism: A social structural version. (*No Title*).
- UNEP, & UNWTO. (2005). *Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers*. United Nations Environment Programme and World Tourism Organization.
- UNESCO. (2006). *Tourism, Culture and Sustainable Development*.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001475/147578E.pdf>.
- UNWTO. (2005). *Sustainable Development of Tourism: A Compilation of Good Practices*. World Tourism Organization.
- Woodward, K. (1997). *Identity and difference* (Vol. 3). Sage.
- กรมการท่องเที่ยว. (2563). คู่มือการปฏิบัติตามมาตรการผ่อนปรนกิจการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 6(1), 131-148.
- เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์, & จิราพร ขุนศรี. (2549). อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (ม.ป.ป.). แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.
<http://www.theworks.co.th/blog/2018/10/22/cultural-attractions/>
- คมลธิ์ เทียนวัฒนา, สุจิตรา สุขนทรัพย์, & วิภาวดี ลิ้มสังวดี. (2561). สถานการณ์ ความต้องการ และแนวโน้ม ของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย. วารสารวิชาการสถาบันการพลศึกษา, 10(1), 167-177.
- จารุวรรณ ขำเพชร. (2561). ภูมิทัศน์ชาติพันธุ์ แผนที่ชุมชนชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- จินตนา แก้วขาว. (2564). พหุศาสนาในพื้นที่กะดี่จีน: การอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนของศาสนาในสังคมไทย. วารสารศาสนาและวัฒนธรรม, 12(2), 45-60.
- ชนัญญ์ แสงพุ่ม, คุชฎี โยเหลา, สุภาวดี มิตรสมหวัง, & วรณวดี เนียมสกุล. (2555). การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีจากข้อมูลกรณีชุมชนท่องเที่ยวตาม

แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ, 7(2), 175-193.

ชาย โพธิ์ธิดา. (2562). ศาสตร์และศิลป์ การวิจัยเชิงคุณภาพ. อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ณัฐพงศ์ พัฒนพิฑูรย์. (2562). อัตลักษณ์ท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนกะดี่จีน. วารสารวิจัยมนุษยศาสตร์, 6(1), 88-105.

เทียมจิตร พ่วงสมจิตร. (2558). ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ย่านธนบุรี: การศึกษาวิถีชีวิตและทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.

นุชนารถ รัตนสูงศักดิ์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์, 18(1), 31-50.

บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. (2558). ยล เยี่ยม เยือน หย้า: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เพรส แอนด์ ดีไซน์.

พยอม ธรรมบุตร. (2548). เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.

ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และวราภรณ์ ปัญญาดี. (2561). การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 8(1), 79-104.

ภัทรพร รุจิวารรณ. (2560). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา 'ขนมฝรั่งกุฎีจีน'. วารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์และสังคม, 24(3), 33-47.

เมธินี ทนงกิจ, ฐาศุภร์ จันทร์ประเสริฐ, & ศยามล เอกะกุลนันท์. (2561). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว.

วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 14(1), 77-109.

รสิกา อังกูร. (2549). การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 19(1), 79-88.

ราณี อธิชัยกุล. (2546). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. In เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว = *Professional experience in tourism management*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วรางคณา อติศรประเสริฐ. (ม.ป.ป.). แนวทางในการพัฒนารูปภาพการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์. วารสารสังคมศาสตร์ มศว, 63-68.

- วาสนา เพิ่มพูน, วิไล ตั้งจิตสมคิด, & พรศิริ กองนวล. (2563). การจัดการความรู้ศิลปวัฒนธรรม
ความเป็นมาของ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ 6 ชุมชนย่านกะดีจีน เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร.
วิรุทธิ์ ชาติตะกานจน์. (2558). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2(1), 29-49.
ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย วิทยาลัยครุธนบุรี. (2521). ธนบุรีถิ่นของเรา.
สโรชา อมรพงษ์มงคล. (2561). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติความจริงแท้ และการท่องเที่ยวเชิง
สร้างสรรค์ กรณีศึกษา: เมืองมัลลิกา ร.ศ. 124 จังหวัดกาญจนบุรี.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 12.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี
พ.ศ. 2561 - 2580.
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รายงานการจัดมหกรรม 6 ชุมชนย่านกะดีจีน 3 ศาสนา 4
ความเชื่อเกื้อหนุนกันสู่สันติสุข โดยคณะกรรมการการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรมและการ
ท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
สุชาดา ธโนภานุวัฒน์. (2560). การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเส้นทางท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร.
สุชาดา ธโนภานุวัฒน์. (2564). แนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวต้นแบบ
เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วารสาร
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 15(1), 131-149.
สุพจน์ เดชเรือง, & อัจฉิรา ทิวะสิงห์. (2568). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อุทยาน
ประวัติศาสตร์สัททิโกถม. วารสารการจัดการเพื่อการพัฒนา, 1(1), 1-13.
อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). อัตลักษณ์ *Identity* การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด.
คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสาขาสังคมวิทยาสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
อานนท์ สีดะเพ็ง. (2559). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาออลฟ์โดยการประยุกต์ทฤษฎีการ
แลกเปลี่ยนทางสังคม. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาคผนวก

2065961277

SWU iThesis gs621150083 dissertation / recv: 17072568 22:51:51 / seq: 44

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการวิจัยสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และคนในชุมชน

1. ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปีที่
 สัมภาษณ์.....
 ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์.....เพศ.....
 อายุ.....ปี
 ระดับการศึกษา.....
 อาชีพ.....
 ตำแหน่ง.....

2. ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

2.1 ลักษณะทั่วไปของชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

2.2 อาชีพหลักของคนในชุมชนคืออะไร

.....

2.3 ชุมชนมีประวัติศาสตร์ของชุมชนหรือไม่ เป็นมาอย่างไร

.....

2.4 ชุมชนมีประเพณีสำคัญของชุมชนมีหรือไม่ คืออะไร

.....

2.5 ความเชื่อและค่านิยมของชุมชนมีอะไรบ้าง

.....

3. ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน

3.1 เมื่อพูดถึงชุมชนอะไรคือสิ่งที่โดดเด่นต่างจากชุมชนอื่น

.....

.....

.....

3.2 วัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมาของคนในชุมชนคืออะไร

.....

.....

3.3 ชุมชนมีภูมิปัญญาในชุมชนหรือไม่ คืออะไร แตกต่างจากชุมชนอื่นอย่างไร

.....

.....

3.4 ชุมชนมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาให้คนรุ่นใหม่หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

4. ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

4.1 การท่องเที่ยวของชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4.2 ท่านมีส่วนร่วมอย่างไรกับการท่องเที่ยวของชุมชน

.....

.....

4.3 ท่านคิดว่าอัตลักษณ์ของชุมชนสามารถนำมาใช้กับการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างไร

.....

.....

4.4 ปัญหาอะไรที่ทำให้การท่องเที่ยวในชุมชนของท่านไม่ประสบความสำเร็จ

.....

.....

4.5 ท่านต้องการพัฒนาตัวเองด้านใดในเรื่องการท่องเที่ยว

.....

.....

แนวทางคำถามการสะท้อนคิด (Reflection) กิจกรรมความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ความรู้และการพัฒนาในวิชาชีพ

- 1) คุณได้รับความรู้หรือมุมมองใหม่อะไรเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน?
- 2) เนื้อหาหรือกิจกรรมใดในครั้งนี้นี้ที่คุณคิดว่ามีผลต่อการพัฒนาทักษะหรือความเข้าใจในบทบาท นักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคุณมากที่สุด?
- 3) คุณเห็นความแตกต่างระหว่างการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบเดิมและการจัดการโดยชุมชนอย่างไร?

2. การเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับชุมชน

- 1) กิจกรรมในครั้งนี้ช่วยให้คุณเข้าใจความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างไร?
- 2) คุณคิดว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นควรบูรณาการเข้ากับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบใด?
- 3) คุณเห็นโอกาสหรือความท้าทายอะไรในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน?

3. บทบาทและความรับผิดชอบของตนเอง

- 1) คุณคิดว่าบทบาทของนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงอย่างไรเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน?
- 2) หลังจากกิจกรรมนี้ คุณมองเห็นวิธีที่คุณสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนในฐานะผู้จัดการท่องเที่ยวอย่างไร?
- 3) คุณคิดว่าคุณสามารถทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้อย่างไร?

4. การพัฒนากิจกรรมในอนาคต

- 1) มีกระบวนการใดในกิจกรรมนี้ที่คุณคิดว่าควรนำไปปรับใช้ในงานของคุณ?
- 2) คุณมีข้อเสนอแนะอย่างไรเพื่อทำให้กิจกรรมในลักษณะนี้มีประสิทธิภาพและตอบเจตยานักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น?
- 3) คุณอยากเห็นการเพิ่มหัวข้อหรือรูปแบบการเรียนรู้ใดในกิจกรรมครั้งถัดไป?

5. ผลกระทบและการนำไปใช้จริง

- 1) คุณมองเห็นศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ที่คุณดูแลหรือไม่? และจะเริ่มพัฒนาอย่างไร?
- 2) กิจกรรมนี้ทำให้คุณเปลี่ยนมุมมองต่อการทำงานของคุณในแง่ของความยั่งยืนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือไม่?
- 3) คุณมีแผนที่จะนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในโครงการหรือกิจกรรมในอนาคตอย่างไร?

แนวทางคำถามการสะท้อนคิด (Reflection)

กิจกรรมการสื่อสารและการถ่ายทอด

1. เสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในบริบทการท่องเที่ยวชุมชน

- 1) คุณได้เรียนรู้เทคนิคใดบ้างที่ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารของคุณในบริบทการท่องเที่ยวชุมชน?
- 2) มีสถานการณ์ใดบ้างที่คุณเคยประสบปัญหาด้านการสื่อสาร และคุณคิดว่าทักษะใหม่ที่เรียนรู้จะช่วยแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร?
- 3) คุณมองว่าทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมีบทบาทสำคัญอย่างไรต่อการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว?
- 4) คุณคิดว่า คุณจะนำเทคนิคหรือวิธีการที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้กับงานจริงอย่างไร?

2. พัฒนาทักษะการเล่าเรื่อง (Storytelling)

- 1) คุณได้เรียนรู้อะไรเกี่ยวกับการเล่าเรื่องที่สะท้อนคุณค่าของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน?
- 2) คุณรู้สึกว่าการเล่าเรื่องช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร?
- 3) คุณได้ทดลองเล่าเรื่องในกิจกรรมนี้หรือไม่? นักท่องเที่ยวหรือนักฟังสมมติของคุณให้ข้อคิดเห็นอย่างไร?
- 4) มีเรื่องราวใดในชุมชนของคุณที่คุณคิดที่น่าสนใจและสามารถนำไปใช้เป็นจุดเด่นในกิจกรรมท่องเที่ยวได้?
- 5) คุณวางแผนจะพัฒนาเนื้อหาและวิธีการเล่าเรื่องของคุณอย่างไรเพื่อให้เชื่อมโยงกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น?

3. สร้างความมั่นใจในการถ่ายทอดเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยว

- 1) คุณรู้สึกว่าการกิจกรรมนี้ช่วยเพิ่มความมั่นใจในการถ่ายทอดเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวอย่างไร?
- 2) มีปัจจัยใดในกิจกรรมที่ช่วยให้คุณรู้สึกมั่นใจขึ้น เช่น เทคนิคการพูด การเตรียมตัว หรือการสร้างบรรยากาศ?
- 3) คุณเคยรู้สึกประหม่าในการถ่ายทอดข้อมูลหรือไม่? และคุณคิดว่า คุณจะสามารถจัดการกับความรู้สึกนั้นได้อย่างไรในอนาคต?
- 4) หลังจากกิจกรรมนี้ คุณมองว่าการสื่อสารที่น่าสนใจสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างไร?
- 5) คุณวางแผนจะพัฒนาความมั่นใจของคุณเพิ่มเติมในแง่ของการถ่ายทอดเรื่องราวหรือเนื้อหาอย่างไร?

4. การประเมินภาพรวมและการปรับใช้ในงานจริง

- 1) คุณคิดว่ากิจกรรมนี้มีจุดแข็งหรือข้อดีอะไรที่ช่วยพัฒนาทักษะของคุณได้อย่างมีประสิทธิภาพ?
- 2) คุณมีข้อเสนอแนะอะไรที่อยากให้เพิ่มหรือปรับปรุงในกิจกรรมในอนาคต?
- 3) คุณมองเห็นว่าคุณสามารถนำทักษะที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนอย่างไร?
- 4) หากคุณต้องจัดการฝึกอบรมในลักษณะเดียวกันให้กับผู้อื่น คุณจะเน้นอะไรเป็นพิเศษ?
- 5) คุณอยากเห็นผลลัพธ์หรือการเปลี่ยนแปลงอะไรหลังจากนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปรับใช้จริงในงานของคุณ?

แนวทางคำถามการสะท้อนคิด (Reflection) กิจกรรมการสร้างความตระหนัก

1. เสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์

- 1) อัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่คุณได้เรียนรู้ในกิจกรรมนี้มีอะไรบ้าง?
- 2) คุณคิดว่าอะไรคือจุดเด่นหรือความพิเศษของชุมชนนี้ที่ควรนำเสนอให้นักท่องเที่ยวรู้จัก?
- 3) คุณเห็นว่าการอนุรักษ์อัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไร?
- 4) มีสิ่งใดในวัฒนธรรมของชุมชนที่ทำให้คุณประทับใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้กับงานของคุณ?

2. สร้างความตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของนักจัดการท่องเที่ยวต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

- 1) คุณมองเห็นบทบาทของนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสนับสนุนชุมชนอย่างไร?
- 2) กิจกรรมในวันนี้ช่วยให้คุณเข้าใจความรับผิดชอบต่อตนเองต่อชุมชนในด้านใดบ้าง?
- 3) คุณคิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนควรคำนึงถึงปัจจัยใดเป็นสำคัญ?
- 4) คุณมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางอย่างไรที่จะช่วยลดผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน?
- 5) บทบาทของคุณในการส่งเสริมความสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมควรเป็นอย่างไร?

3. กระตุ้นความคิดเชิงวิเคราะห์และการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

- 1) คุณมองว่าอัตลักษณ์ของชุมชนนี้สามารถพัฒนาให้เป็นจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวได้อย่างไร?
- 2) มีตัวอย่างใดในกิจกรรมที่ทำให้คุณเห็นความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและการดึงดูดนักท่องเที่ยว?
- 3) คุณคิดว่าการเล่าเรื่อง (storytelling) ที่เชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชนกับการท่องเที่ยวควรมีลักษณะอย่างไร?
- 4) มีอุปสรรคหรือความท้าทายใดที่คุณคิดว่าชุมชนนี้อาจต้องเผชิญในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว? และคุณมีแนวทางแก้ไขอย่างไร?
- 5) คุณเห็นโอกาสอะไรที่สามารถนำเสนอหรือพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสะท้อนคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น?

4. การพัฒนาตนเองและการประยุกต์ใช้ในงานจริง

- 1) ความรู้หรือมุมมองใหม่ที่คุณได้รับจากกิจกรรมนี้จะช่วยพัฒนางานของคุณอย่างไร?
- 2) คุณวางแผนที่จะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในชุมชนที่คุณดูแลหรือพื้นที่ที่คุณทำงานอย่างไร?
- 3) หลังจากกิจกรรมนี้ คุณคิดว่าคุณต้องพัฒนาทักษะหรือความรู้เพิ่มเติมในด้านใดบ้าง?
- 4) หากคุณต้องถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว คุณจะเลือกวิธีหรือเนื้อหาใดที่เหมาะสมที่สุด?

ภาคผนวก ข

การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมบนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

2065961277

SWU :Thesis_gs621150083_dissertation / recv: 17072568 22:51:51 / seq: 44

การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมบนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

หลักการและเหตุผล

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้และสัมผัส วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านประสบการณ์ที่มีความหมาย เช่น การร่วมกิจกรรมของชุมชน การเยี่ยมชม แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญ หรือการสัมผัสวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ การพัฒนารูปแบบการ ท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ชุมชนเป็นฐานถือเป็นการนำเอกลักษณ์ของพื้นที่ เช่น ศาสนสถาน อาหาร และประเพณี มาประยุกต์เพื่อสร้างความน่าสนใจและเพิ่มมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวของ ชุมชน ขณะเดียวกันเป็นการช่วยอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ การมีส่วนร่วม ของชุมชน จึงมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาช่วยสร้างความยั่งยืนและความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน ของตนเอง (Smith, 2013)

การพัฒนาการเสริมสร้างสมรรถนะนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมบนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนมีความสำคัญในหลากหลายมิติ **มิติที่ 1 การพัฒนาคน** เป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้สามารถเป็นนักจัดการท่องเที่ยวที่สามารถถ่ายทอด เรื่องราวและคุณค่าของชุมชนสู่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมหรือท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะการสื่อสารหรือ การเล่าเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชุมชน **มิติที่ 2 การพัฒนารูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม** ที่มีพื้นฐานจากอัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งสามารถสร้างความแตกต่าง และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นให้กับพื้นที่ชุมชน ซึ่งสามารถช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ **มิติที่ 3 แนวทาง ส่งเสริมการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม** โดยนักจัดการท่องเที่ยวจะเป็นสะพานเชื่อม ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมที่สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม เช่น การเดิน ท่องเที่ยวในชุมชน การร่วมทำกิจกรรมสาธิตกับภูมิปัญญา **มิติที่ 4 การมุ่งเน้นให้ชุมชนเกิดความ ภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง** และช่วยสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชนให้ ยั่งยืน ดังนั้น การสร้างสมรรถนะและการพัฒนารูปแบบดังกล่าวสามารถช่วยลดผลกระทบจากการ ท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ที่อาจทำให้เกิดความเสียหายและทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยกำหนดและบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

การเสริมสร้างสมรรถนะนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบน ฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ดำเนินการบนพื้นฐานการ จัดการเรียนรู้ จากผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง โดยกิจกรรมประกอบด้วยการบรรยาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การออกแบบ และ

การทดสอบ โดยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยร่วมเสนอความคิด ออกแบบ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองในสถานการณ์จริง ซึ่งทำให้เห็นถึงการพัฒนาตนเอง โดยมุ่งเน้นให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีทักษะที่จำเป็นในการเป็นนักจัดการท่องเที่ยวและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนหรือพื้นที่ในเชิงวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เป็นฐาน

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมวิจัยให้เป็นนักจัดการท่องเที่ยวและสามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านการจัดการ การสื่อสาร และการตระหนักถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ชุมชนย่านกะดีจีน
2. การออกแบบกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วม โดยผู้ร่วมวิจัยเข้าใจหลักการเกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการถ่ายทอด
3. สร้างความยั่งยืนให้การท่องเที่ยวของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ลักษณะที่พึงประสงค์

1. ความสามารถในการวางแผน จัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และสามารถจัดการสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ดี
2. เชื่อมั่นในตนเอง สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง หรือ สถานที่สำคัญ หรือ ประวัติศาสตร์ในพื้นที่ได้
3. การตระหนักถึงความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนหรือพื้นที่ของตนเอง และการแบ่งปัน ร่วมรับประสบการณ์ และผลประโยชน์ร่วมกัน

กลุ่มเป้าหมาย

1. คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาวิถีชุมชนย่านกะดีจีนอย่างมั่นคงยั่งยืน
2. ผู้ประกอบการ
3. หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

แนวปฏิบัติในการดำเนินงาน

1. การเตรียมความพร้อม

การเตรียมความพร้อมเป็นขั้นตอนการสร้างควมไว้วางใจและความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยระบุทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนย่านกะดีจีน กิจกรรมสำหรับการเตรียมความพร้อม ได้แก่

1.1 การสร้างความร่วมมือกับผู้ร่วมวิจัย ได้แก่ คณะกรรมการการส่งเสริมและพัฒนาวิถีชุมชนย่านกะดีจีนอย่างมั่นคงยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย ประธานชุมชน ภูมิปัญญา ผู้ประกอบการ และหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ และจัดการประชุมเพื่ออธิบายการดำเนินงานของวิทยานิพนธ์และรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน

1.2 การสำรวจทรัพยากร กิจกรรมที่เกี่ยวข้องท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนย่านกะดีจีนเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

2. การวางแผนและการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน

การวางแผนและการออกแบบกิจกรรมร่วมกันเป็นขั้นตอนการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวร่วมกันกับผู้ร่วมวิจัยที่สะท้อนและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ย่านกะดีจีนด้วยการระดมความคิด (Brain Strom) ได้แก่

2.1 อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism: CBT) เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ร่วมวิจัยและคนในชุมชนย่านกะดีจีนเกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่การอนุรักษ์ การสืบทอด และการพัฒนาคนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2 การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว จังหวัดตราด เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งในมิติการจัดการและคนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน

2.3 ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นจากอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน เช่น การเดินท่องเที่ยวในพื้นที่ การสาธิตการทำกิจกรรมจากภูมิปัญญา

3. การดำเนินการและการทดสอบ

การดำเนินการและการทดสอบเป็นขั้นตอนทดลองการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีน เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

3.1 ทดลองการเดินท่องเที่ยวในพื้นที่ และการสาธิตการทำกิจกรรมจากภูมิปัญญา โดยเปิดให้หน่วยงานในพื้นที่และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น

3.2 การสังเกตการณ์และเก็บรวบรวมความคิดเห็น โดยสังเกตจากพฤติกรรมผู้เข้าร่วม และสอบถามความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตพฤติกรรมทั้งระหว่างและหลังการจัดกิจกรรม

4. การสะท้อนผลและการปรับปรุง

การสะท้อนผลและการปรับปรุงเป็นขั้นตอนประเมินผลกระทบของกิจกรรมจากการ ท่องเที่ยวความพึงพอใจของผู้มีส่วนร่วม และผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยจัดการประชุมสะท้อน ทบทวน และเก็บความคิดเห็น ผู้ร่วมวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากการทดลองกิจกรรมและรับฟัง ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการจัดกิจกรรม

5. การรักษาความยั่งยืนและการขยายผล

การรักษาความยั่งยืนและการขยายผลเป็นขั้นตอนในการพัฒนาผู้ร่วมวิจัยให้มีศักยภาพ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

5.1 พัฒนาศักยภาพให้กับผู้ร่วมวิจัย โดยการฝึกอบรมให้ผู้ร่วมวิจัยสามารถจัดการ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกะดีจีนได้อย่างอิสระ ได้แก่ การ อบรมนำเล่าเรื่องชุมชนท้องถิ่นการพัฒนาผู้ประกอบการและผลิตภัณฑ์เชิงอัตลักษณ์

5.2 การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยว

5.3 จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีตัวแทนจากคนในพื้นที่ หน่วยงาน ตัวแทนกลุ่มเยาวชน ผู้ประกอบการ หากคณะกรรมการการส่งเสริมและพัฒนาวิถีชุมชน ย่านกะดีจีนอย่างมั่นคงยั่งยืนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือสิ้นสุดลง

2065961277

การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

ศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยว	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ทรัพยากร	การประเมินผล
ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	ความรู้และประสบการณ์	อบรมเชิงปฏิบัติการ	4. ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว 6. มีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึกปฏิบัติ	1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2. พฤติกรรมการมีส่วนร่วม 3. การประยุกต์ใช้ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
การสื่อสารและการถ่ายทอด	ความรู้และไหวพริบในการจัดการสถานการณ์	อบรมเชิงปฏิบัติการ	4. ทักษะการใช้ภาษาและทำทางในการสื่อสาร	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ	1. ความสามารถในการใช้ภาษาและทำทางในการสื่อสารได้

การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

ศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยว	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ทรัพยากร	การประเมินผล
			5. เชื่อมโยงและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนหรือพื้นที่ได้ 6. สามารถรวบรวมจัดเตรียมเนื้อหา และอธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนหรือพื้นที่ได้	3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึกปฏิบัติ	ชัดเจน เข้าใจได้ 2. มีความรู้และสามารถอธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนหรือพื้นที่ได้
การสร้างความรู้ความเข้าใจ	มีความเข้าใจอัตลักษณ์ชุมชนหรือพื้นที่ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต	การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	1. มีความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน 2. สามารถในการถ่ายทอดเรื่องราวและวัฒนธรรมของชุมชน	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึก	1. ความถูกต้องของข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชนหรือพื้นที่ 2. ออกแบบการท่องเที่ยวเชิง

การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน

ศักยภาพนักจัดการ ท่องเที่ยว	สาระสำคัญ	กิจกรรมการเรียนรู้	ตัวชี้วัดความสำเร็จ	ทรัพยากร	การประเมินผล
			ได้อย่างถูกต้องและ น่าสนใจ 3. มีแนวทางหรือ แผนการพัฒนา เส้นทางท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมที่ สะท้อนอัตลักษณ์ของ ชุมชน	ปฏิบัติ	วัฒนธรรมบนฐานอัต ลักษณ์ของชุมชนหรือ พื้นที่

ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ
2. เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. เพื่อฝึกทักษะการวางแผนและการสื่อสารสำหรับการจัดการสถานการณ์ในภาคการท่องเที่ยว

วิธีการ ระยะเวลา และสื่ออุปกรณ์

วิธีการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์
1. บรรยายและเรียนรู้เชิงทฤษฎี 1.1 กระตุ้นความสนใจด้วยคำถามเชิงปัญหา 1.2 บรรยายเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Basics) และการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community Resource Management)	30 นาที 60 นาที	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึกปฏิบัติ
2. กิจกรรมเชิงปฏิบัติ 2.1 การวางแผนการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยว 2.2 การจำลองสถานการณ์ 2.3 การนำเสนอและสรุปผล	30 นาที 60 นาที 30 นาที	

2065961277

SWU-IThesis-grs621150083-dissertation / recv: 17072568 22:51:51 / seq: 44

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. บรรยายและเรียนรู้เชิงทฤษฎี

1.1 อธิบายเป้าหมายและรูปแบบกิจกรรม และกระตุ้นความสนใจด้วยคำถามเชิงปัญหา เช่น ถ้าคุณต้องการพัฒนาพื้นที่ของคุณเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ คุณจะเริ่มต้นทำอะไร

1.2 บรรยายในหัวข้อ แนวคิดพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Basics)

1.3 บรรยายในหัวข้อ การจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Community Resource Management)

1.4 บรรยายในหัวข้อ เทคนิคการสื่อสารและสร้างความร่วมมือในชุมชน

1.5 ให้ผู้เข้าร่วมแบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาและความท้าทายในชุมชนของตน

2. กิจกรรมเชิงปฏิบัติ

2.1 การวางแผนการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยว โดยแบ่งผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มย่อย 4-5 คน และมอบหมายให้แต่ละกลุ่มสร้างแผนการจัดการพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ชุมชน เช่น การออกแบบเส้นทาง กิจกรรม และการจัดการทรัพยากร และใช้แผนที่ชุมชนในการวางแผน

2.2 การจำลองสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น เช่น ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม จำนวนนักท่องเที่ยวเยอะเกินที่กำหนด เป็นต้น โดยให้กลุ่มเสนอวิธีแก้ไขและร่วมกันอภิปราย

2.3 การนำเสนอและสรุปผล โดยให้แต่ละกลุ่มนำเสนอแผนที่ออกแบบและแนวทางการจัดการ และให้วิทยากรให้คำแนะนำและรวบรวมข้อดี-ข้อควรปรับปรุง

การประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในการสะท้อนคิด และการทำกิจกรรมกลุ่ม
2. ประเมินความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. วิเคราะห์แผนการจัดการที่แต่ละกลุ่มนำเสนอว่ามีความเหมาะสมและยั่งยืนสามารถทำได้จริงหรือไม่

การสื่อสารและการถ่ายทอด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในบริบทการท่องเที่ยวชุมชน
2. เพื่อพัฒนาทักษะการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่สะท้อนคุณค่าของวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน
3. เพื่อสร้างความมั่นใจในการถ่ายทอดเรื่องราวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว

วิธีการ ระยะเวลา และสื่ออุปกรณ์

วิธีการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์
1. การเรียนรู้เชิงทฤษฎีและฝึกทักษะเบื้องต้น 1.1 พัฒนาบุคลิกภาพนักเล่าเรื่อง 1.2 สื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่นักท่องเที่ยว 1.3 พัฒนาคุณสมบัตินักเล่าเรื่อง	120 นาที	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึกปฏิบัติ
2. การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในพื้นที่จริง	120 นาที	

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. การเรียนรู้เชิงทฤษฎีและฝึกทักษะเบื้องต้น
 - 1.1 อธิบายเป้าหมายและรูปแบบกิจกรรม
 - 1.2 การพัฒนาบุคลิกภาพนักเล่าเรื่อง โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาที่สามารถสื่อสารถึงเรื่องเล่าได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง
 - 1.3 การสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยเป็นคนกลางในการเชื่อมโยงและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนให้กับผู้ที่เข้ามาในชุมชน
 - 1.4 พัฒนาคุณสมบัตินักเล่าเรื่อง โดยฝึกทักษะการเล่าเรื่อง การใช้เทคนิคในการเล่าเรื่องและการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการเล่าเรื่อง

2. การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในพื้นที่จริง

2.1 ฝึกเล่าเรื่องในพื้นที่ชุมชนของตนเอง โดยใช้ความรู้จากการพัฒนาบุคลากรฝึกเล่าเรื่อง และให้วิทยากรให้คำแนะนำ เกี่ยวกับลบลูกภาพ น้ำเสียง การใช้ภาษาและเรื่องที่น่าสนใจ

2.2 ให้ผู้เข้าร่วมการอบรมแบ่งกลุ่ม และแบ่งบทบาทหน้าที่ในการเล่าเรื่อง โดยให้กลุ่มที่เหลือแสดงเป็นนักท่องเที่ยวน เพื่อจำลองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริง

2.3 รับข้อเสนอแนะจากวิทยากร เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุง

การประเมินผล

1. ให้วิทยากรประเมินบุคลิกภาพ การใช้ภาษาและท่าทาง พร้อมให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ
2. สอบถามความพึงพอใจจากผู้เข้าร่วมอบรมต่อกระบวนการในกิจกรรม
3. สังเกตการมีส่วนร่วมและการสะท้อนคิดในระหว่างการทำกิจกรรม
4. ติดตามผลจากการให้ผู้เข้าร่วมได้ลองออกแบบและทดลองเส้นทางท่องเที่ยว โดยให้เป็นผู้เล่าเรื่อง

การสร้างความตระหนัก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์
2. เพื่อสร้างความตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของนักจัดการท่องเที่ยวต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
3. เพื่อกระตุ้นความคิดเชิงวิเคราะห์และการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการ ระยะเวลา และสื่ออุปกรณ์

วิธีการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์
1. การให้ความรู้และความเข้าใจ แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนและเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	120 นาที	1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 2. กระดาษ 3. เครื่องเขียน 4. อุปกรณ์กิจกรรมฝึกปฏิบัติ
2. กิจกรรมเชิงปฏิบัติ 2.1 การเชื่อมโยงอัตลักษณ์กับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชน 2.2 นำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชน ไปปฏิบัติจริง	120 นาที 1 สัปดาห์	

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. การให้ความรู้และความเข้าใจ

- 1.1 อธิบายเป้าหมายและรูปแบบกิจกรรม
- 1.2 ให้ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นว่า “อัตลักษณ์” หมายถึงอะไรในความเข้าใจของตนเอง และในชุมชนของตนเองมีอะไรบ้างที่แสดงถึงอัตลักษณ์และตัวตนของชุมชน
- 1.3 การให้ความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนและเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในชุมชนของตนเอง
- 1.4 แบ่งกลุ่มให้ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์อัตลักษณ์ของตนเองและนำเสนอ
- 1.5 ให้ผู้เข้าร่วมร่วมกันอภิปรายอัตลักษณ์ชุมชน

2. กิจกรรมเชิงปฏิบัติ

- 2.1 ให้ผู้เข้าร่วมแบ่งกลุ่มเพื่อวางแผนกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนโดยมุ่งเน้นการใช้ อัตลักษณ์ของชุมชน
- 2.2 ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยว และเชื่อมโยงไปกับแผนปฏิบัติการหรือแผนพัฒนาชุมชน
- 2.3 นำรูปแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวไปทดลองปฏิบัติจริง

การประเมินผล

1. สอบถามความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนและบทบาทของนักจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงและมุมมองความคิด
2. รูปแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจ แปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับที่เคยทำมาเหมาะสมสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน
3. สอบถามความพึงพอใจของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมในการปฏิบัติจริง

ประวัติผู้เขียน

2065961277

SWU iThesis gs621150083 dissertation / recv: 17072568 22:51:51 / seq: 44